

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارزیابی وضعیت اشتغال و بیکاری در کشور

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش ۴۴

شناسه گزارش

عنوان	ارزیابی وضعیت اشتغال و بیکاری در کشور
کد شناسه	۹۸-۹-۱۰۷۷
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآوردگان	محمدرضا اخوان - دکتر محمد صادق علی‌پور
همکاران	-
مشاور علمی	دکتر فرهاد دژپسند
ناظر علمی	دکتر فتح‌اله آقاسی‌زاده
صفحه‌آرایی و ویراستاری	محمدسعید حسن‌پور زرکامی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	اردیبهشت ۱۳۹۸
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نمی‌باشد	
حقوق معنوی اثر متعلق به پدیدآوردگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مآخذ بلامانع خواهد بود.	
آدرس: تهران - میدان بهارستان - خیابان صفی‌علی‌شاه کد پستی : ۱۱۴۹۹۴۳۱۴۱	
https://www.dfrc.ir/ Email : info@dfrc.ir	

پیشگفتار

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، پژوهش در حوزه‌های کلیدی و موضوعات اساسی مرتبط با راهبری توسعه کشور را رسالت و وظیفه ذاتی خود دانسته و از این‌رو در **آستانه چهل سالگی انقلاب اسلامی**، مطالعاتی را برای تهیه گزارش‌هایی در برگیرنده دستاوردها و چالش‌های کشور آغاز نمود.

در همین راستا، چند قلمرو خاص مورد توجه قرار گرفت و محققان صاحب صلاحیتی برای تهیه این گزارش‌ها انتخاب شدند، گزارش حاضر با عنوان **ارزیابی وضعیت اشتغال و بیکاری در کشور**، از جمله آن گزارشات بوده که نهایی و آماده تقدیم به مخاطبین شده است.

امید است در نتیجه نشر و تأمل در نتایج و یافته‌های پژوهشی چنین گزارش‌هایی، روند حرکت به سمت توسعه و تعالی ایران، پرشتاب‌تر گردیده و آینده بهتری برای کشور رقم زده شود.

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، مراتب سپاس و قدردانی خود را از تلاش مشترک آقایان دکتر فرهاد دژپسند، رئیس سابق مرکز، دکتر آقاسی‌زاده، سرپرست و ناظر علمی مطالعات و همچنین آقایان اخوان و علی‌پور که پژوهش را به انجام رسانده‌اند و سایر عزیزانی که در جهت آماده‌سازی و نشر این اثر همت نموده‌اند اعلام می‌دارد و برای این عزیزان، موفقیت مستدام آرزو دارد.

علیرضا آزموده اردلان

سرپرست مرکز

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

خلاصه مدیریتی

مقدمه

فصل اول ارزیابی برنامه‌های توسعه‌ای کشور در حوزه اشتغال

- ۱-۱. برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲) ۱
- ۲-۱. برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴ - ۱۳۷۸) ۲
- ۳-۱. برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) ۲
- ۴-۱. برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴ - ۱۳۸۹) ۳
- ۵-۱. برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰ - ۱۳۹۴) ۳
- ۶-۱. برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶ - ۱۴۰۰) ۴

فصل دوم وضعیت اشتغال و بیکاری در کشور

- ۲- تحلیل جمعیت ۷
- ۱-۲. جمعیت خارج از نیروی کار ۸
- ۲-۲. نرخ مشارکت نیروی کار ۱۰
- ۳-۲. مشارکت زنان ۱۲
- ۴-۲. نرخ مشارکت فارغ التحصیلان ۱۳
- ۵-۲. وضعیت ایجاد شغل ۱۵
- ۶-۲. نسبت اشتغال ۱۷
- ۷-۲. اشتغال زنان ۱۷
- ۸-۲. اشتغال در بخش‌های اقتصادی ۲۰
- ۹-۲. ترکیب سنی شاغلان ۲۴
- ۱۰-۲. اشتغال ناقص ۲۷
- ۱۱-۲. اشتغال غیر رسمی ۲۸

۳۰ وضعیت شغلی شاغلان
۳۱ وضعیت حداقل دستمزد
۳۱ بهره‌وری نیروی کار
۳۲ تحلیل بیکاری
۳۳ نرخ بیکاری
۳۵ بیکاری زنان
۳۷ بیکاری بلندمدت
۳۹ بیکاری جوانان
۴۳ اشتغال فارغ‌التحصیلان

فصل سوم وضعیت اشتغال و بیکاری در استان‌های کشور

۴۹ روند تغییرات نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان‌های کشور
۴۹ ۳-۱- استان‌هایی که نرخ مشارکت در حال کاهش و نرخ بیکاری آنها افزایش یافته است
۵۰ ۳-۲- استان‌هایی که نرخ مشارکت افزایش و نرخ بیکاری آن کاهش یافته است
۵۴ ۳-۳- نرخ مشارکت و نرخ بیکاری هر دو کاهش یافته است
۵۵ ۳-۴- نرخ مشارکت و نرخ بیکاری هر دو با هم افزایش یافته است
۷۰ ۳-۵- سایر استان‌هایی که روند وضعیت نرخ مشارکت و بیکاری آنها نامشخص است

فصل چهارم پیش‌بینی وضعیت بازار کار در ۳ سال آینده

۸۱ پیش‌بینی بر اساس برآورد عددی
۱۰۲ پیش‌بینی بر اساس برآورد مدل
۱۰۳ منابع و مآخذ

فهرست جداول و نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار ۱-۲: هرم جمعیتی و جنسی کشور	۷
نمودار ۲-۲: مقایسه ترکیب جمعیتی بازار کار کشور در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶	۸
نمودار ۳-۲: وضعیت جمعیت خارج از نیروی کار به تفکیک گروه‌های منتخب سنی (میلیون نفر)	۹
جدول ۱-۲: برآورد جمعیت خارج از نیروی کار کشور به تفکیک علت عدم جستجوی کار	۱۰
نمودار ۴-۲: نرخ مشارکت کل، زنان و مردان طی ۴ دهه اخیر	۱۱
نمودار ۵-۲: مقایسه متوسط نرخ مشارکت نیروی کار طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶	۱۱
نمودار ۶-۲: مقایسه نرخ مشارکت اقتصادی زنان در ایران، ترکیه، خاورمیانه و جهان طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶	۱۳
نمودار ۷-۲: نرخ مشارکت نیروی کار کل، فارغ التحصیلان و جوانان طی ۴ دهه اخیر	۱۴
نمودار ۸-۲: مقایسه متوسط عرضه جدید نیروی کار و متوسط خالص ایجاد اشتغال در ۴ دهه اخیر	۱۵
نمودار ۹-۲: بررسی افزایش تعداد شاغلان نسبت به افزایش جمعیت و جمعیت فعال ۱۳۸۵-۱۳۹۶	۱۶
نمودار ۱۰-۲: نسبت اشتغال در ۴ دهه اخیر	۱۷
نمودار ۱۱-۲: افزایش تعداد شاغلان به تفکیک زنان و مردان ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶	۱۸
جدول ۲-۲: وضعیت تعداد شاغلان و میزان اشتغالزایی در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶	۱۹
نمودار ۱۲-۲: وضعیت اشتغال در بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی ۱۳۸۴-۱۳۹۶	۲۱
نمودار ۱۳-۲: ارزیابی وضعیت ترکیب سنی جمعیت شاغل در کشور	۲۶
نمودار ۱۴-۲: روند تغییرات کارکنان پاره وقت طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۶ (نفر)	۲۷
نمودار ۱۵-۲: نرخ اشتغال ناقص زمانی زنان، مردان و کل کشور طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۶	۲۸
نمودار ۱۶-۲: مقایسه نرخ اشتغال غیر رسمی در ایران با کشورهای منتخب	۲۹
نمودار ۱۷-۲: جمعیت شاغل برحسب وضع شغلی در دو دوره ۱۳۸۴ و ۱۳۹۶	۳۰
نمودار ۱۸-۲: حداقل دستمزد به قیمت ثابت ۱۳۹۰ در ۴ دهه اخیر (هزار ریال)	۳۱
نمودار ۱۹-۲: میزان بهره‌وری نیروی کار در ۴ دهه اخیر	۳۲
نمودار ۲۰-۲: وضعیت نرخ بیکاری کل، نرخ بیکاری شهری و روستایی طی ۴ دهه اخیر	۳۳
نمودار ۲۱-۲: روند تغییرات جمعیت بیکار و نرخ بیکاری در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶	۳۴
نمودار ۲۲-۲: نرخ بیکاری زنان و مردان در ۴ دهه اخیر (درصد)	۳۶

- نمودار ۲-۲۳: نرخ بیکاری بلند مدت زنان، مردان و کل در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶ ۳۷
- نمودار ۲-۲۴: بررسی نرخ بیکاری بلندمدت به تفکیک شهری و روستایی و جنسی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶ ۳۸
- نمودار ۲-۲۵: روند نرخ بیکاری جوانان و کل در ۴ دهه اخیر ۴۰
- نمودار ۲-۲۶: وضعیت نرخ بیکاری در گروه‌های سنی در سال ۱۳۹۶ ۴۱
- نمودار ۲-۲۷: سهم هر یک از گروه‌های سنی از کل جمعیت بیکار کشور در سال ۱۳۹۵ ۴۲
- نمودار ۲-۲۸: مقایسه نرخ مشارکت و بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی و کل در ۴ دهه اخیر ۴۳
- نمودار ۲-۲۹: سهم فارغ التحصیلان دانشگاهی از جمعیت فعال، شاغل و بیکار کل کشور ۱۳۸۴-۱۳۹۶ ۴۴
- نمودار ۲-۳۰: نرخ مشارکت و بیکاری به تفکیک رشته‌های دانشگاهی ۴۵
- نمودار ۲-۳۱: نرخ بیکاری فارغ التحصیلان به تفکیک مقطع تحصیلی ۴۵
- نمودار الف-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمانشاه ۵۰
- جدول ب-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان شمالی ۵۰
- نمودار ب-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان شمالی ۵۱
- جدول ب-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مازندران ۵۱
- نمودار ب-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مازندران ۵۲
- جدول ب-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان فارس ۵۲
- نمودار ب-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان فارس ۵۳
- جدول ب-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان هرمزگان ۵۳
- نمودار ب-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان هرمزگان ۵۴
- جدول ج-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مرکزی ۵۴
- نمودار ج-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مرکزی ۵۵
- جدول د-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان شرقی ۵۶
- نمودار د-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان شرقی ۵۶
- جدول د-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان غربی ۵۷
- جدول د-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان اردبیل ۵۸
- نمودار د-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان اردبیل ۵۸
- جدول د-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان البرز ۵۹

- نمودار د- ۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان البرز ۵۹
- جدول د- ۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان بوشهر ۶۰
- نمودار د- ۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان بوشهر ۶۰
- جدول د- ۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان تهران ۶۱
- نمودار د- ۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان تهران ۶۱
- جدول د- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان چهارمحال و بختیاری ۶۲
- نمودار د- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان چهارمحال و بختیاری ۶۲
- جدول د- ۸: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان جنوبی ۶۳
- نمودار د- ۸: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان جنوبی ۶۳
- جدول د- ۹: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خوزستان ۶۴
- نمودار د- ۹: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خوزستان ۶۴
- جدول د- ۱۰: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سیستان و بلوچستان ۶۵
- نمودار د- ۱۰: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سیستان و بلوچستان ۶۵
- جدول د- ۱۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قم ۶۶
- نمودار د- ۱۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قم ۶۶
- جدول د- ۱۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کردستان ۶۷
- نمودار د- ۱۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کردستان ۶۷
- جدول د- ۱۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمان ۶۸
- نمودار د- ۱۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمان ۶۸
- جدول د- ۱۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان گلستان ۶۹
- نمودار د- ۱۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان گلستان ۶۹
- جدول د- ۱۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان همدان ۷۰
- نمودار د- ۱۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان همدان ۷۰
- جدول ه- ۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان رضوی ۷۱
- نمودار ه- ۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان رضوی ۷۱
- جدول ه- ۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان ایلام ۷۲

- نمودار ه- ۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان ایلام ۷۲
- جدول ه- ۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان زنجان ۷۳
- نمودار ه- ۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان زنجان ۷۳
- جدول ه- ۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سمنان ۷۴
- نمودار ه- ۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سمنان ۷۴
- جدول ه- ۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قزوین ۷۵
- نمودار ه- ۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قزوین ۷۵
- جدول ه- ۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کهگیلویه و بویراحمد ۷۶
- نمودار ه- ۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کهگیلویه و بویراحمد ۷۶
- جدول ه- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان یزد ۷۷
- نمودار ه- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان یزد ۷۷
- جدول ۴-۱: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کل کشور در سال ۱۳۹۶ (هزار نفر) ۸۲
- جدول ۴-۲: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۶ (هزار نفر) ۸۳
- جدول ۴-۳: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کل کشور در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر) ۸۴
- جدول ۴-۴: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر) ۸۵
- جدول ۴-۵: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر) ۸۶
- جدول ۴-۶: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر) ۸۷
- جدول ۴-۷: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر) ۸۸
- جدول ۴-۸: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر) ۸۹
- جدول ۴-۹: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر) ۹۰
- جدول ۴-۱۰: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر) ۹۱
- جدول ۴-۱۱: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۶ (هزار نفر) ۹۲
- جدول ۴-۱۲: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۶ (هزار نفر) ۹۳
- جدول ۴-۱۳: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر) ۹۴
- جدول ۴-۱۴: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر) ۹۵
- جدول ۴-۱۵: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر) ۹۶

- جدول ۴-۱۶: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر) ۹۷
- جدول ۴-۱۷: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر) ۹۸
- جدول ۴-۱۸: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر) ۹۹
- جدول ۴-۱۹: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر) ۱۰۰
- جدول ۴-۲۰: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر) ۱۰۱
- جدول ۴-۲۱: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر) ۱۰۲
- جدول ۴-۲۲: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر) ۱۰۲
- جدول ۴-۲۳: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر) ۱۰۲
- جدول ۴-۲۴: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر) ۱۰۲

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۱۲	شکل ۱: نقشه جغرافیایی نرخ مشارکت نیروی کار در سال ۱۳۹۵.....
۲۲	شکل ۲: نقشه جغرافیایی وضعیت اشتغال در بخش خدمات.....
۲۳	شکل ۳: نقشه جغرافیایی وضعیت اشتغال در بخش کشاورزی.....
۲۴	شکل ۴: نقشه جغرافیایی وضعیت اشتغال در بخش صنعت.....
۳۵	شکل ۵: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری ۱۳۹۵.....
۳۹	شکل ۶: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری زنان ۱۳۹۵.....
۴۲	شکل ۷: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری جوانان ۱۳۹۵.....
۴۶	شکل ۸: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری فارغ التحصیلان ۱۳۹۵.....

خلاصه مدیریتی

بازار کار و وضعیت اشتغال در یک کشور یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اقتصادی و نمایانگر وضعیت توسعه اجتماعی و اقتصادی در آن کشور است. به طور کلی اشتغال متغیر جریانی است که تحولات آن تحت تأثیر عملکرد سایر شاخص‌ها و بخش‌های اقتصادی بوده و میزان موفقیت سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه محور را نشان می‌دهد. بازار کار در ایران طی دهه‌های اخیر تحولات زیادی را تجربه کرده است و افزایش و ایجاد اشتغال، افزایش سطح دستمزد نیروی کار، ارتقا میزان مهارت و آموزش نیروی کار، بهبود کیفیت و بهره‌وری نیروی کار و افزایش حمایت‌های قانونی و تأمین اجتماعی همواره یکی از دغدغه‌های مهم مدیران و مسئولان اقتصادی و اقشار مختلف جامعه بوده است، از این رو، پرداختن به موضوع اشتغال و بیکاری در کشور و ارزیابی روند تحولات آن ضرورتی اجتناب ناپذیر است. گزارش حاضر بنا دارد ضمن ارائه تصویری دقیق، شفاف و جامع از بازار کار کشور، وضعیت مهم‌ترین شاخص‌های کلیدی در بحث اشتغال و بیکاری را در دهه‌های اخیر و بویژه طی یک دهه اخیر مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهد و پیش‌بینی خود را از وضعیت بازار کار و سطح اشتغال تا افق ۱۴۰۰ ارائه نماید. به این منظور با استفاده از داده‌های مرکز آمار ایران، مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت رفاه و برآوردهای امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه سعی شده است تصویر دقیقی از وضعیت شاخص‌های بازار کار دهه‌های گذشته و به طور مشخص یک دهه اخیر (۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶) ارائه شود.

فصل اول

ارزیابی برنامه‌های توسعه‌ای کشور در حوزه اشتغال

مقدمه

در این بخش سیاست‌های اشتغالزایی در برنامه‌های توسعه و سایر سیاست‌های اشتغالزایی در دوره پس از انقلاب را مورد بررسی قرار می‌دهیم. به طور کلی یکی از محورهای مهم برنامه‌های توسعه در کشور موضوع اشتغال و بیکاری بوده و سیاست‌های متفاوتی در این رابطه اتخاذ شده است. از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۷، شش برنامه توسعه در کشور اجرا شده است که ایجاد شغل و کاهش نرخ بیکاری فصل مشترک تمامی این برنامه‌ها بوده است. علاوه بر این در برخی از دولت‌ها، سیاست‌هایی خارج از برنامه‌های توسعه موجود طراحی و اجرا شده است که از جمله آن‌ها می‌توان به طرح ساماندهی اقتصادی، وام خوداشتغالی و طرح ضربتی اشتغال در دولت‌های هفتم و هشتم و اعطای تسهیلات به بنگاه‌های زودبازده در دولت نهم و دهم و طرح ایجاد اشتغال روستایی در دولت یازدهم و دوازدهم اشاره کرد. در این قسمت به بررسی بخش اشتغال در برنامه‌های توسعه‌ای می‌پردازیم.^۱

۱-۱. برنامه اول توسعه (۱۳۶۸-۱۳۷۲)

برنامه اول توسعه که در شرایطی پایان جنگ تحمیلی تدوین می‌شد، متمرکز بر توسعه و بازسازی زیرساخت‌های اقتصاد کشور بود. بر اساس اسناد موجود از قوانین برنامه اول، در این برنامه **اهداف** کمی همچون ایجاد سالانه ۳۹۴ هزار شغل در طول سال‌های برنامه، افزایش بهره‌وری سرانه نیروی کار به میزان ۵,۲ درصد در سال، کاهش نرخ بیکاری از ۱۵,۹ به ۱۳,۴ درصد در پایان برنامه، کاهش نسبت اشتغال خدماتی از ۴۷,۲ درصد به ۴۵,۵ درصد در پایان برنامه و برخی اهداف کیفی شامل کاهش بیکاری فصلی و بیکاری پنهان، ایجاد اشتغال مولد و کاهش تورم بی‌رویه کار در بخش‌های خدماتی از طریق سیاست‌های مالی، پولی و مالیاتی، توسعه و حمایت از مشاغل مولد با تاکید بر خود اشتغالی و تولیدات خانگی و... مورد نظر قرار گرفت.

سیاست‌ها و رویکردهایی که برای تحقق این اهداف طراحی شد عبارتند بودند از: اتخاذ سیاست‌های مربوط به توسعه سرمایه‌گذاری در بخش غیر دولتی و گسترش فرصت‌های شغلی از جمله حمایت از صنایع کوچک، اولویت

^۱ در این فصل از مطالعه "تحلیل و ارزیابی سیاست‌ها و عملکرد بازار کار در برنامه‌های توسعه‌ای ایران"، علاء الدین ازوجی، فصل نامه علوم اقتصادی استفاده شده است.

دادن به طرح‌های آب و کشاورزی؛ استفاده از تکنولوژی مناسب با توجه به وضعیت بازار کار؛ سیاست متناسب‌سازی مزد و حقوق با بهره‌وری نیروی کار و سیاست‌های تشویقی برای جذب متخصصین در نواحی محروم؛ سیاست‌های آموزشی شامل گسترش آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و آموزش مدیران؛ اصلاح قوانین و مقررات در جهت تشویق سرمایه‌گذاری خصوصی و سیاست ایجاد اشتغال در خارج از کشور.

۱-۲. برنامه دوم توسعه (۱۳۷۴ - ۱۳۷۸)

بررسی سند برنامه دوم توسعه نشان می‌دهد که در برنامه تدوین شده، به طور مستقیم به موضوع اشتغال اشاره‌ای نشده است اما برخی اهداف کلی مانند ایجاد شغل و کاهش بیکاری مورد توجه قرار گرفته است که از آن جمله می‌توان به ایجاد ۲۰۲۰ هزار فرصت شغلی سالانه در طول برنامه؛ کاهش عدم تعادل‌های موجود در بازار کار بویژه در نواحی شهری و روستایی و در گروه‌های سنی؛ ایجاد ارتباط بین نیازهای صنایع و بازار کار با آموزش‌های دانشگاهی و تحصیلی و تخصیص متناسب نیروی کار بین دستگاه‌ها و شرکت‌های دولتی و غیردولتی اشاره کرد. از جمله سیاست‌های مرتبط به بازار کار در این دوره می‌توان توسعه سرمایه‌گذاری و گسترش فرصت‌های شغلی از طریق فراهم نمودن شرایط کارآفرینی، حمایت از صنایع کوچک؛ اصلاح ساختار اشتغال؛ ارتقا آموزش نیروی کار از طریق گسترش مراکز فنی و حرفه‌ای و ایجاد شبکه پردازش اطلاعات بازار کار و طبقه‌بندی مهارت آن‌ها را نام برد.

۱-۳. برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳)

با توجه به اینکه در برنامه قبلی عملکرد سال‌های برنامه با اهداف از پیش تعیین شده فاصله چشمگیری داشت و افزایش عرضه نیروی کار فشار زیادی را برای افزایش اشتغالزایی به دولت وقت وارد کرده بود، در برنامه سوم توسعه بحث اشتغال و بیکاری به شکل خاصی مورد توجه قرار گرفت و یکی از فصول این برنامه به موضوع سیاست‌های اشتغال اختصاص یافت. از این رو اهداف و سیاست‌ها از جامعیت و دقت بالاتری برخوردار شد. بر اساس لوایح موجود در فصل سیاست‌های اشتغال برنامه سوم توسعه، اهداف این برنامه شامل ایجاد سالانه ۷۶۵ هزار نفر شغل جدید در هر سال، کاهش نرخ بیکاری از ۱۶ درصد به ۱۲٫۶ درصد در پایان برنامه، کاهش عدم تعادل جمعیتی و منطقه‌ای بازار کار، اجرای طرح‌های حمایتی از بیکاران و افزایش آموزش و توانمندی نیروی کار بود. عملکرد نامناسب برنامه دوم در زمینه اشتغالزایی و کاهش اشتغالزایی به زیر ۱۰۰ هزار نفر در سال‌های انتهایی دولت سازندگی، دولت بعدی را به تلاش برای تغییر رویکرد واداشت. سیاست‌های مختلفی در این برنامه مورد نظر قرار گرفت که از جمله آن‌ها می‌توان به معافیت از حقوق و عوارض دولتی برای سرمایه‌گذاری در مناطق کمتر توسعه یافته، پرداخت تسهیلات بانکی به طرح‌های اشتغالزای، پرداخت تسهیلات به بنگاه‌های کوچک و طرح‌های خوداشتغالی، ایجاد صندوق قرض‌الحسنه برای توسعه اشتغال روستایی، استفاده از منابع حساب ذخیره ارزی برای

طرح‌های سرمایه‌گذاری خصوصی، تخفیف حق بیمه سهم کافرما و کاهش مالیات آنان، اعزام نیروی کار به خارج از کشور، اصلاح نهادها و قوانین بازار کار، سیاست جایگزینی نیروی کار و ... اشاره کرد. علاوه بر این طرح‌های ساماندهی اقتصادی، وام خوداشتغالی و طرح ضربتی اشتغال ۳ طرح مهم خارج از برنامه دولت بودند که در این دوره طراحی و اجرا شدند.

۴-۱. برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۹)

دولت در برنامه چهارم توسعه چشم انداز بلندمدتی را برای تدوین سیاست‌های کلی بازار کار پیش بینی کرد که بر اساس سند چشم انداز بلندمدت، لوایح بودجه و برنامه‌های سالانه تنظیم گردد. مطابق اهداف تدوین شده در سند برنامه چهارم توسعه افزایش نرخ مشارکت نیروی کار به ۴۳ درصد در انتهای برنامه، رشد ۴,۳ درصدی سالانه آمار اشتغالزایی و دستیابی به عدد ۸۹۶ هزار شغل جدید در هر سال، کاهش نرخ بیکاری به ۸,۴ درصد در پایان برنامه و کاهش نرخ بیکاری زنان، جوانان و فارغ التحصیلان به ترتیب به ۹,۳ درصد، ۱۲,۶ درصد و ۸,۴ درصد از جمله اهداف این برنامه بود. همچنین کاهش عدم تعادل‌های بازار کار، افزایش انعطاف‌پذیری بازار کار، بهبود سطح کیفی مراکز کاریابی و فنی و حرفه‌ای، ارتقا جایگاه نهادها و تشکل‌های کارگری و کارفرمایی و افزایش پوشش سیاست‌های حمایتی به شاغلان بخش غیررسمی از دیگر اهداف این برنامه بود. با افزایش توجهات به بحث اشتغال در این دوره، **سیاست‌های متعددی** برای بهبود وضعیت اشتغال به کار گرفته شد. از جمله این سیاست‌ها بازنگری در قوانین و مقررات بازار کار، الزام سیستم بانکی به اعطای تسهیلات به بخش‌های اقتصادی و مناطق مختلف کشور، تدوین نظام حمایت از بنگاه‌های دولتی و غیر دولتی در توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، تهیه برنامه ملی توسعه کار شایسته، اصلاح ساختار بنگاه‌ها، استانداردسازی ارزیابی نیروی کار بر اساس شاخص‌های بین‌المللی، بهبود مدیریت نیروی انسانی بخش دولتی از طریق جذب نخبگان و ... بود. علاوه بر این یکی از طرح‌هایی که در این دوره بسیار جدی دنبال شد، طرح اعطای وام به بنگاه‌های زودبازده بود.

۵-۱. برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

در برنامه پنجم توسعه نیز برنامه‌ها و طرح‌های کلی برای بهبود وضعیت اشتغال تدوین شد که از جمله این طرح‌ها می‌توان به مواردی همچون تدوین سند راهبردی ارتقا سطح شاخص توسعه انسانی در ماده ۲۴ که دستگاه مجری آن هیات وزیران مشخص شده است؛ تنظیم سند ملی کار شایسته در ماده ۲۵ که دستگاه مجری آن وزارت کار تعیین شده است؛ اصلاح قانون کار و تأمین اجتماعی در ماده ۷۳ که وظیفه اجرای آن به عهده وزارت کار قرار داده شده است؛ شناسایی قوانین و بخشنامه‌های مخل تولید و سرمایه‌گذاری در ایران و ارائه پیشنهاد اصلاح قوانین، حمایت از اشتغال و ... در ماده ۷۶ که بدون شک مهم‌ترین سیاست و برنامه اجرایی حوزه اشتغال در برنامه پنجم توسعه می‌باشد و اجرا و پیاده‌سازی آن به عهده اتاق بازرگانی صنایع و معادن ایران گذاشته شده است. ایجاد اشتغال پایدار، توسعه کارآفرینی و کاهش عدم تعادل‌های منطقه‌ای حمایت از شرکت‌های کوچک و متوسط و گسترش کسب و کارهای خانگی در ماده ۸۰ نیز یکی دیگر از اهداف و سیاست‌های تدوین شده در برنامه پنجم

توسعه می‌باشد که متولی مشخصی برای آن تعیین نشده است. ایجاد اشتغال از طریق تعاون و افزایش سهم بخش‌ها در ماده ۱۲۴ مورد نظر قرار گرفته است که وظیفه اجرای آن بر عهده وزارت تعاون قرار داده شده است. در نهایت بحث توسعه روستایی و حمایت از گسترش فعالیت‌های کسب و کار، خوشه‌ها و... فعالیت‌های کارآفرینی و اشتغال‌زا در مناطق روستایی نیز در ماده ۱۹۴ مورد توجه بوده است که متولی مشخصی برای آن تعیین نشده است.

۱-۶. برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰)

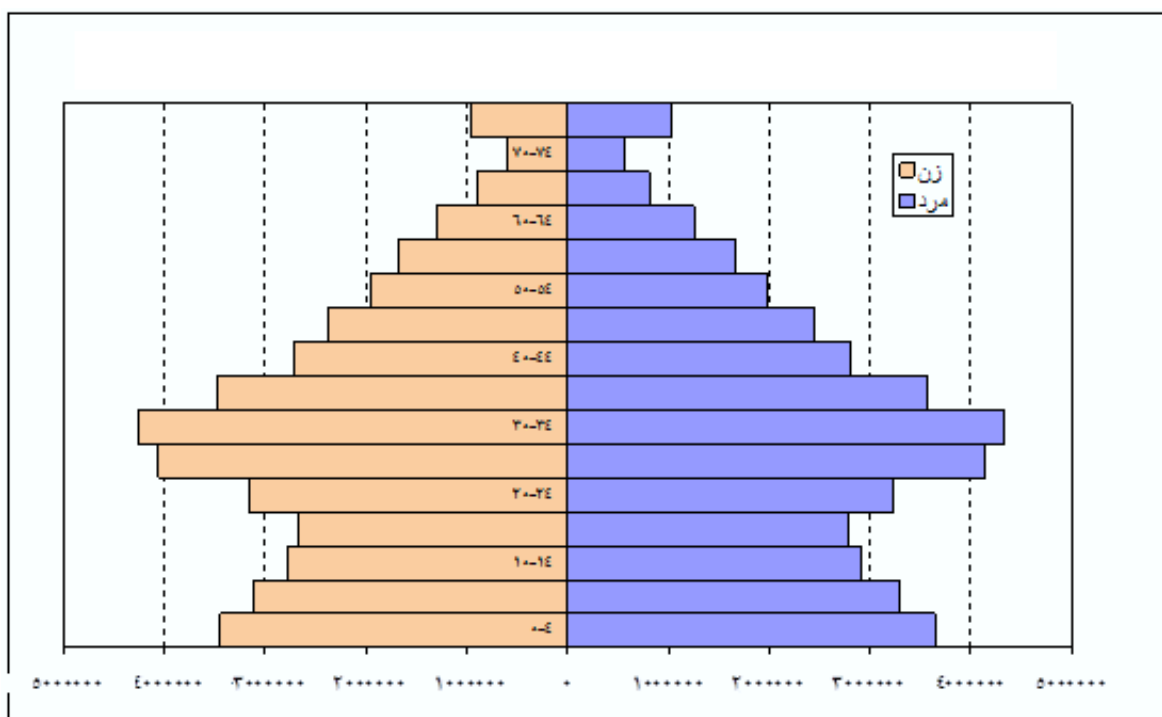
اعداد و ارقام لایحه برنامه ششم توسعه در بخش اشتغال و بیکاری حاکی از آن است که نرخ بیکاری تا سال ۱۴۰۰ باید تک رقمی شود. از جمله مهم‌ترین اهداف برنامه ششم توسعه کاهش نرخ بیکاری از ۱۲ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۸,۶ درصد در سال ۱۴۰۰ است. همچنین متوسط رشد سالانه اشتغال در ۸ بخش اقتصادی پیش‌بینی شد به این ترتیب این نرخ در بخش کشاورزی ۳,۹ درصد، در بخش نفت ۲,۱ درصد، در بخش معدن ۴,۶، در بخش صنعت ۳,۴ درصد، در بخش آب و برق و گاز ۶,۶ درصد، در بخش ساختمان ۳,۷ درصد، در بخش حمل و نقل و انبارداری ۵ درصد، در بخش ارتباطات ۹,۵ درصد و در سایر خدمات ۴,۳ درصد هدفگذاری شده است. در برنامه ششم توسعه شاید بیش از هر برنامه دیگری بر ضرورت رشد و توسعه اشتغال‌زا و پایدار تاکید شده است و سیاست‌ها و راهکارهایی برای حل مشکلات کارآفرینی، ارتقا مهارت نیروی کار به ویژه فارغ التحصیلان و مهارت‌های مدیریتی، اصلاح قوانین و مقررات در حوزه بازار کار، توجه به صنایع کوچک و متوسط به عنوان موتورهای اشتغال‌زایی، تلاش برای جذب سرمایه و تسهیل ورود شرکت‌های خارجی، بهبود فضای کسب و کار و تلاش برای اصلاح رویه‌های اجرایی جهت گسترش نقش بخش خصوصی در اقتصاد کشور و اختصاص منابعی برای حمایت از بخش‌های مولد از جمله صنعت و کشاورزی تدوین شده است.

فصل دوم

وضعیت اشتغال و بیکاری در کشور

۲- تحلیل جمعیت

بنا به تعریف مرکز آمار ایران به تمام افراد ده ساله و بیشتر، جمعیت در سن کار اطلاق می‌شود. جمعیت در سن کار بنا به تعاریف رسمی بازار کار به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند: جمعیت شاغل، بیکار و غیرفعال. جمعیت کشور در سال ۱۳۹۵ برای خانوارهای معمولی ساکن و گروهی، بالغ بر ۷۸,۴ میلیون نفر برآورد شده است که حدود ۱۳,۱ میلیون نفر آن زیر ده سال و ۴,۵ میلیون نفر ۶۵ ساله و بیشتر هستند. بنابر این معادل ۸۳,۳ درصد از جمعیت مذکور بیش از ۱۰ سال و ۷۷,۶ درصد در گروه سنی ۱۰ تا ۶۴ سال و یا در سن کار می‌باشند.

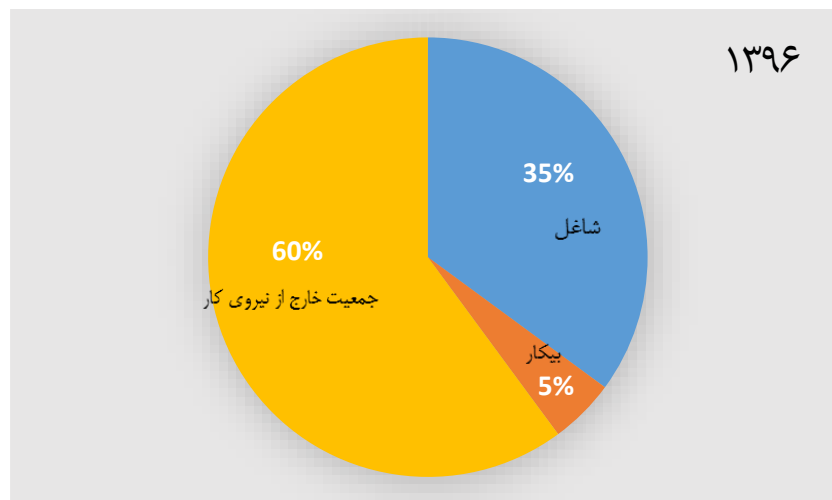
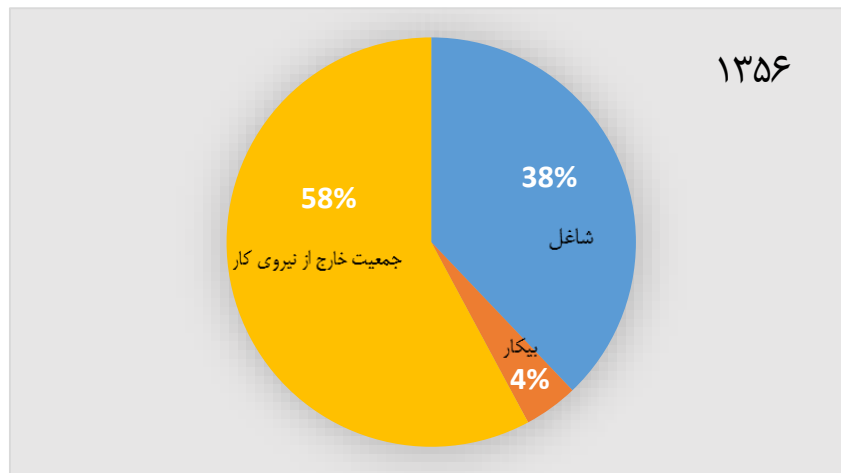
نمودار ۱-۲: هرم جمعیتی و جنسی کشور

مآخذ: نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن کشور سال ۱۳۹۵

در این بخش برای ارائه تصویر بهتری از جمعیت فعال و غیرفعال کشور به بررسی برخی شاخص‌های عمده از جمله جمعیت خارج از نیروی کار و نرخ مشارکت اقتصادی نیروی کار می‌پردازیم.

۱-۲- جمعیت خارج از نیروی کار

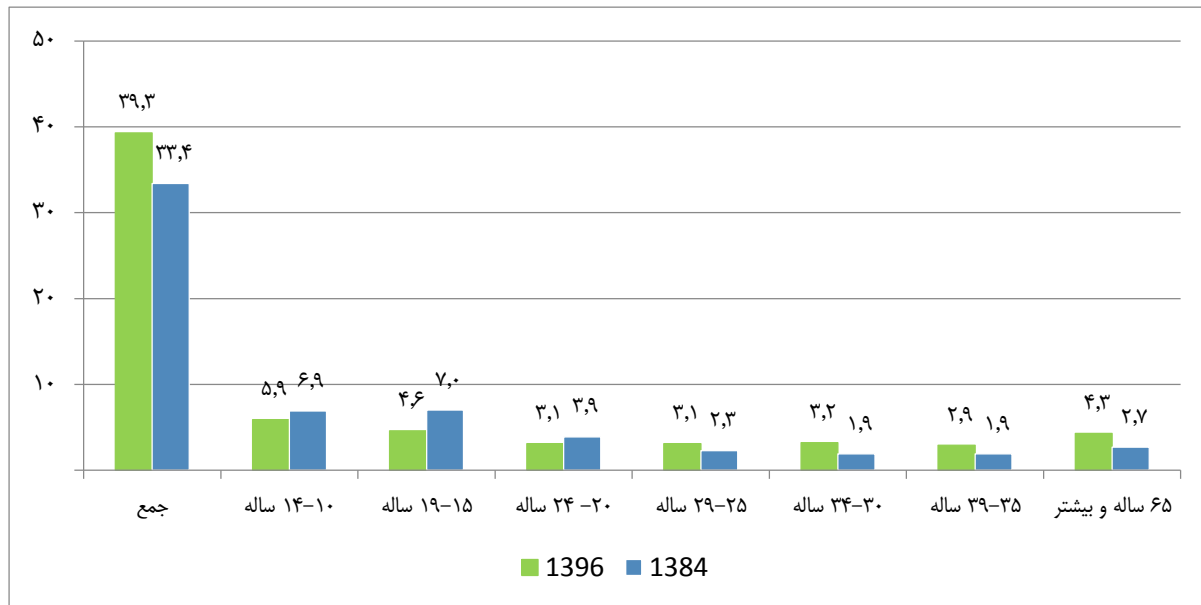
شاخص عدم فعالیت یا جمعیت خارج از نیروی کار، نسبتی از جمعیت در سن کار است که در نیروی کار قرار ندارند. به عبارتی این شاخص از نسبت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر که شاغل یا بیکار نمی‌باشند به کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر ضرب در ۱۰۰ محاسبه می‌گردد. بررسی‌های آماری نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۶، به میزان ۶۰٫۷ درصد از جمعیت کشور در هیچ یک از دو گروه شاغلان و بیکاران قرار نگرفته و جمعیت خارج از نیروی کار محسوب می‌شوند. ۳۵٫۵ درصد در گروه شاغلان و حدود ۵ درصد در گروه بیکاران قرار دارند.

نمودار ۲-۲: مقایسه ترکیب جمعیتی بازار کار کشور در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۹۶

منبع: آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران، امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

نمودار زیر نیز وضعیت جمعیت خارج از نیروی کار کشور در گروه‌های سنی منتخب را در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۹۶ نشان می‌دهد. همانطور که می‌بینیم میزان جمعیت غیر فعال یا خارج از نیروی کار در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۸۴ حدوداً ۶ میلیون نفر افزایش یافته است اما این شاخص در میان جوانان با کاهش همراه بوده به گونه‌ای که برای دوره‌های سنی ۱۰-۱۴، ۱۵-۱۹ و ۲۰-۲۴ ساله نسبت به سال ۱۳۸۴ شاهد جمعیت غیرفعال کشور هستیم. برای گروه‌های سنی ۲۵-۲۹، ۳۰-۳۴، ۳۵-۳۹ و ۶۵ ساله و بیشتر نیز شاهد افزایش میزان جمعیت غیر فعال می‌باشیم.

نمودار ۲-۳: وضعیت جمعیت خارج از نیروی کار به تفکیک گروه‌های منتخب سنی (میلیون نفر)

منبع: آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

یکی از مهمترین معضلات کنونی بازار کار، افزایش میزان جمعیت خارج از نیروی کار می‌باشد که دلایل مختلفی برای عدم مشارکت افراد در نیروی کار وجود دارد. بیماری، ناتوانی، اعتقاد به در دسترس نبودن شغل یا عدم تمایل به کار برخی از دلایل این موضوع است. نرخ بالای عدم فعالیت ممکن است منعکس کننده سطوح کمتر دستیابی تحصیلی باشد و وقوع عدم فعالیت یا کاهش سطوح تحصیلی بیشتر می‌شود. جدول زیر عوامل مؤثر بر عدم حضور و مشارکت جمعیت خارج از نیروی کار در بازار کار را به طور کمی بیان می‌کند.

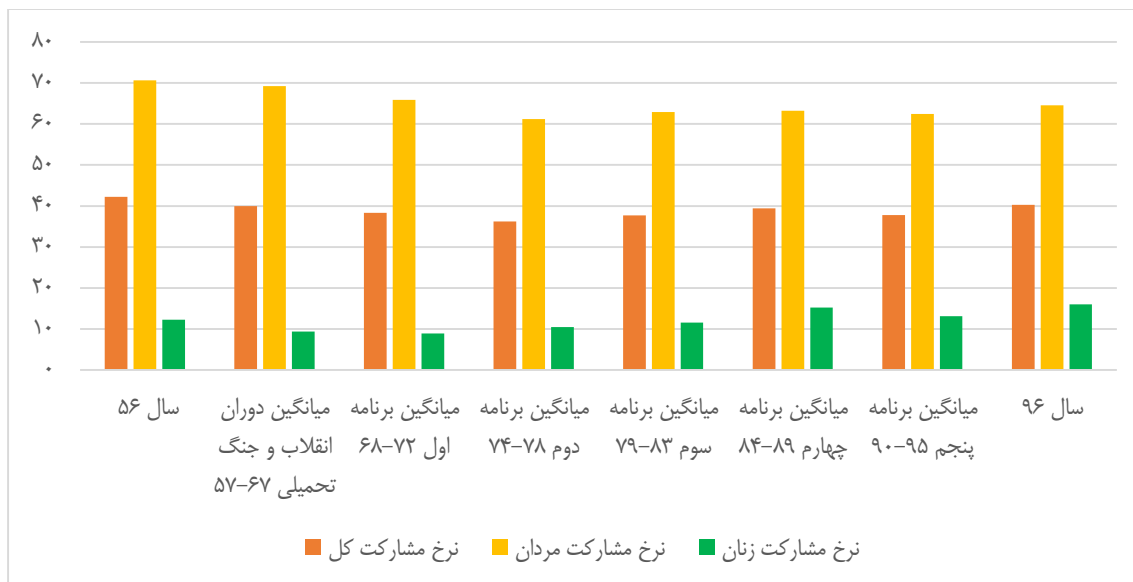
جدول ۱-۲: برآورد جمعیت خارج از نیروی کار کشور به تفکیک علت عدم جستجوی کار

درصد	تعداد (میلیون نفر)	شرح
۰,۶	۰,۳	در انتظار نتیجه اقدامات انجام شده و فصل کار
۰,۹	۰,۵	دلسرد و ناامید شدن از پیدا کردن کار
۲۲	۱۱,۶	اشتغال به تحصیل یا آموزش
۴۴	۲۳,۲	مسئولیت شخصی یا خانوادگی یا بی نیاز بودن
۳,۶	۱,۹	بیماری، ناتوانی جسمی و بارداری
۴	۲,۱	سایر
۱۰۰	۵۲,۷	جمع

منبع: نتایج آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

۲-۲. نرخ مشارکت نیروی کار

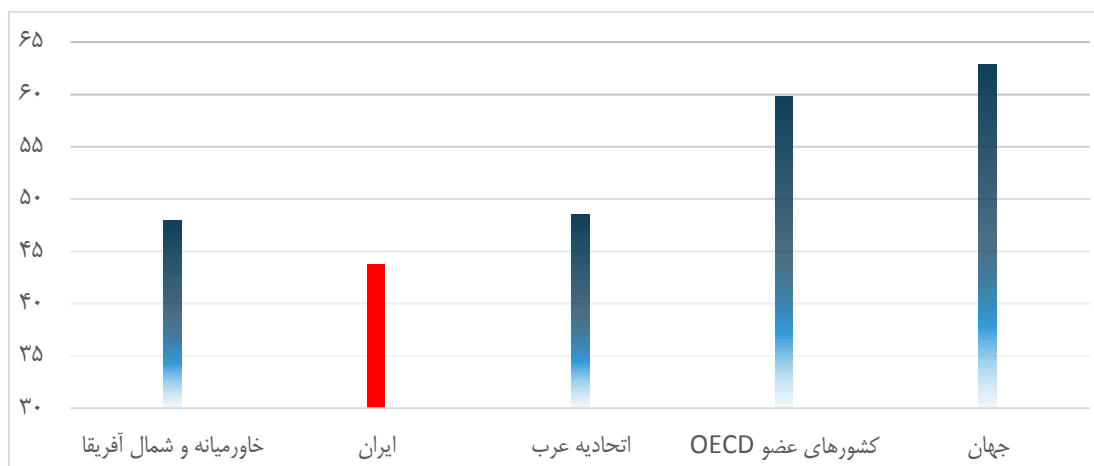
نرخ مشارکت نیروی کار شاخصی از نسبت جمعیت در سن کار یک کشور است که مشغول فعالیت (شاغل و بیکار) در بازار کار هستند. این شاخص اندازه نسبی عرضه کار آماده برای تولید کالا یا خدمات را نشان می‌دهد و از طریق نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) به جمعیت در سن کار ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰ محاسبه می‌گردد. داده‌های آمارگیری نیروی کار نشان می‌دهد نرخ مشارکت اقتصادی در سال ۱۳۹۵ برابر ۳۹,۴ درصد بوده و در سال ۱۳۹۶ به ۴۰,۳ درصد رسیده است. نمودار ۲-۴ وضعیت نرخ مشارکت کل، زنان و مردان را طی ۴۰ سال اخیر و بر اساس دوره‌های مشخص نشان می‌دهد همانطور که می‌بینیم، نرخ مشارکت اگرچه در دوره‌های ابتدایی پس از انقلاب، با کاهش محسوسی روبرو بوده اما به تدریج رو به افزایش گذاشته است و در سال ۱۳۹۶ با رسیدن به ۱۶ درصد به بالاترین میزان خود طی ۴ دهه اخیر رسیده است.

نمودار ۲-۴: نرخ مشارکت کل، زنان و مردان طی ۴ دهه اخیر

منبع: سرشماری عمومی مرکز آمار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

نمودار ۲-۵: نیز وضعیت نرخ مشارکت نیروی کار ایران را با مناطق مختلف جهان مورد مقایسه قرار می‌دهد.

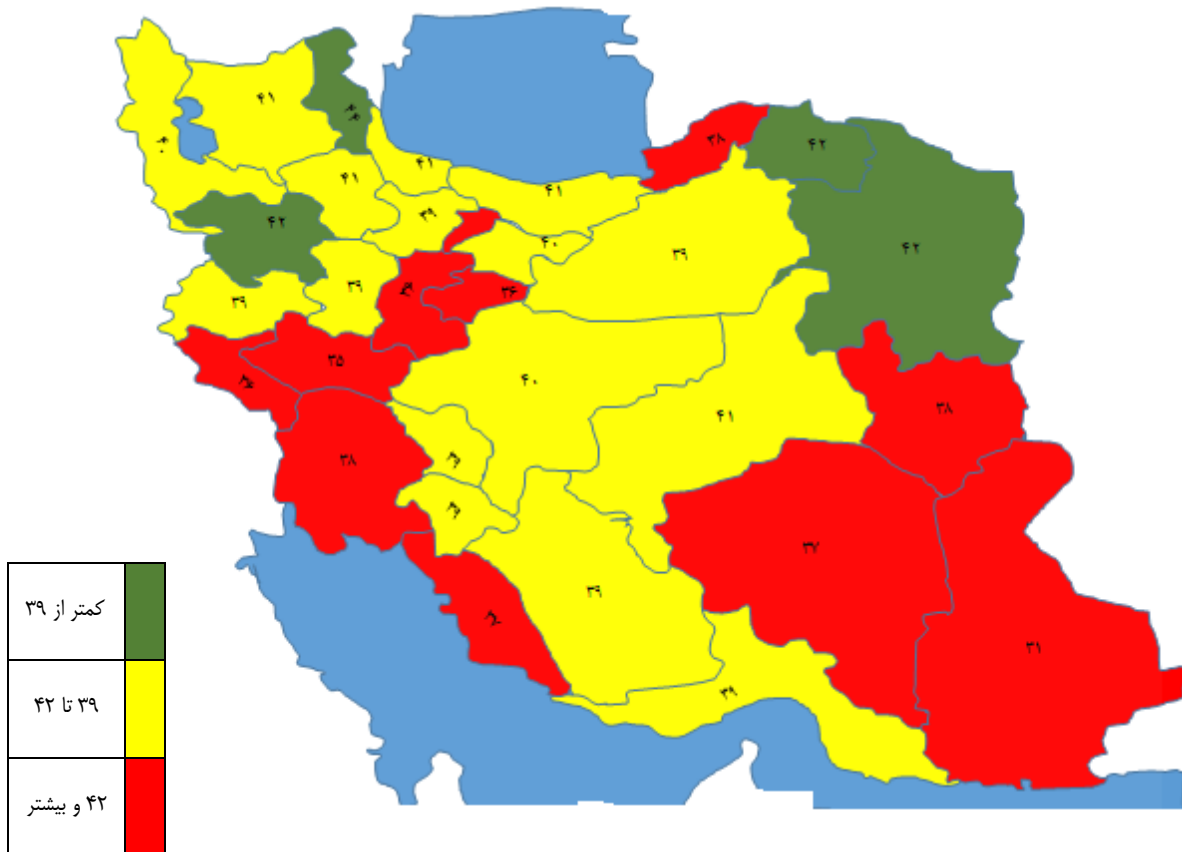

نمودار ۲-۵: مقایسه متوسط نرخ مشارکت نیروی کار طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶

منبع: داده‌های بانک جهانی ۲۰۱۸

۲-۳. مشارکت زنان

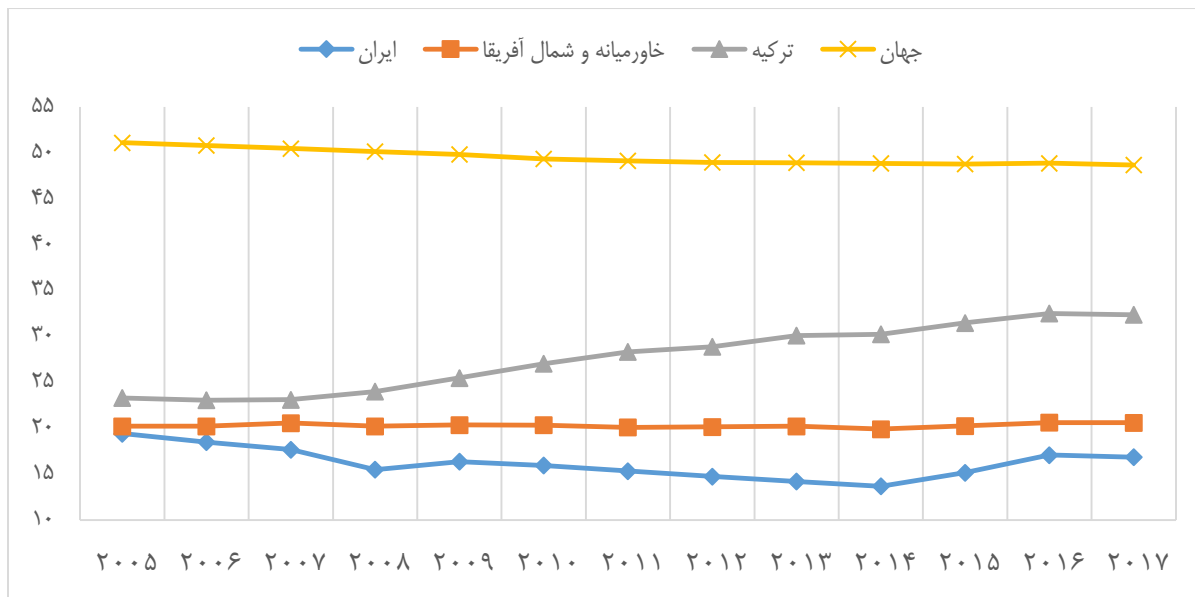
یکی دیگر از مسائل مهم بازار کار کشور اختلاف قابل توجه در نرخ مشارکت نیروی کار در استان‌های مختلف است. بررسی داده‌های طرح آمارگیری نیروی کار در سال ۹۵ نشان می‌دهد میزان مشارکت در استان‌های کشور فاصله زیادی با یکدیگر دارد. نمودار زیر وضعیت نرخ مشارکت نیروی کار را در استان‌های مختلف نشان می‌دهد. ۵ استان ایلام، سیستان و بلوچستان، قم، لرستان و مرکزی با نرخ‌های مشارکت ۳۶ درصد و کمتر وضعیت نامناسبی دارند که در این بین سیستان و بلوچستان با ۳۱,۱ درصد پایین‌ترین نرخ مشارکت را در بین استان‌های کشور داراست. همچنین استان‌های البرز، بوشهر، خراسان جنوبی، خوزستان، سمنان، کرمان، کرمانشاه، کهگیلویه و بویراحمد، گلستان، همدان و هرمزگان با نرخ‌های کمتر از نرخ مشارکت میانگین (۳۹,۴ درصد) در شرایط نامناسبی قرار دارند. سایر استان‌ها که با رنگ سبز مشخص شده، با نرخ مشارکتی بالاتر از میانگین در وضعیت بهتری قرار دارند که در این میان استان اردبیل با نرخ ۴۳,۸ بیشترین نرخ مشارکت کشور را داراست.

شکل ۱: نقشه جغرافیایی نرخ مشارکت نیروی کار در سال ۱۳۹۵

منبع: مرکز آمار ایران - نتایج آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

در حالی که بر اساس آمارها، زنان نیمی از جمعیت کشور و نزدیک به ۵۰ درصد دانش‌آموختگان دانشگاهی را تشکیل می‌دهند، نرخ مشارکت زنان در ایران یکی از پایین‌ترین نرخ‌های مشارکت در مقایسه با سایر کشورها است، به گونه‌ای که بر اساس آخرین آمار بانک جهانی در سال ۲۰۱۷، نرخ مشارکت زنان ۱۵ ساله و بیشتر در ایران با ۱۶٫۸۴ درصد از ۴ کشور یمن، سوریه، اردن و الجزایر در وضعیت بهتری قرار داشته است.

نمودار ۲-۶: مقایسه نرخ مشارکت اقتصادی زنان در ایران، ترکیه، خاورمیانه و جهان طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶

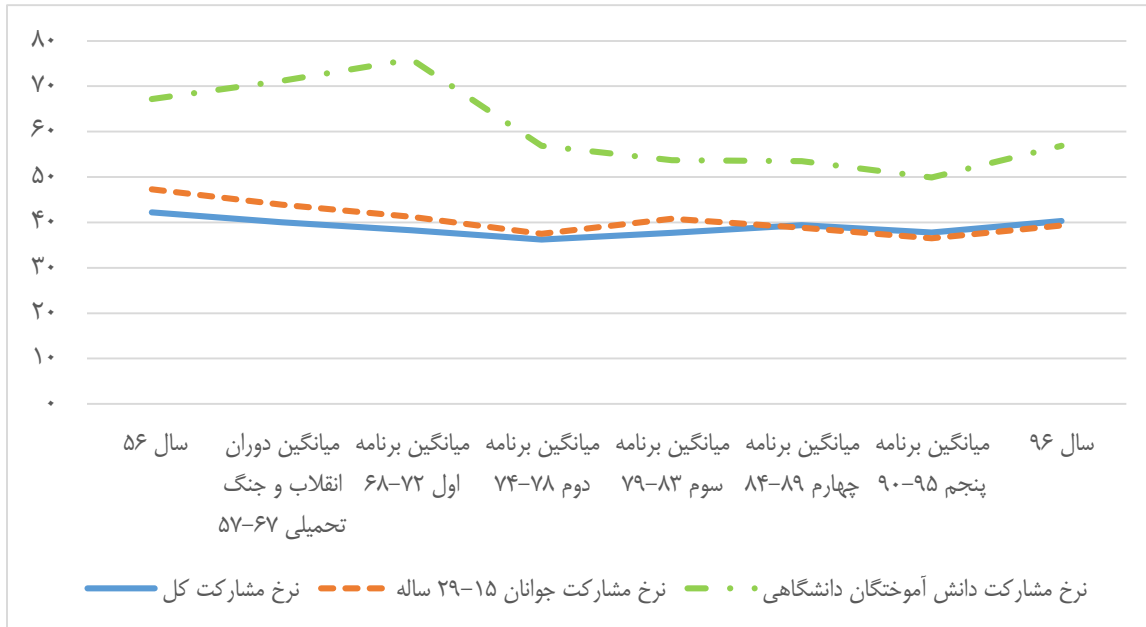
منبع: داده‌های بانک جهانی ۲۰۱۸

داده‌های مرکز آمار نیز نشان می‌دهد نرخ مشارکت زنان ۱۰ ساله و بیشتر ۱۶ درصد بوده است. این در حالی است که نرخ مشارکت مردان در سال ۱۳۹۶ برابر ۶۴٫۵ درصد بوده است که این نرخ بیانگر تفاوت حدود ۴۹ درصدی نرخ فعالیت مردان و زنان در ایران است. این در حالی است که نرخ مشارکت زنان و مردان در سال ۱۳۵۶ به ترتیب ۱۲٫۳ درصد و ۷۰٫۶ درصد بوده و اختلافی حدوداً ۵۸ درصدی داشته است.

۲-۴. نرخ مشارکت فارغ‌التحصیلان

نمودار ۲-۷ وضعیت نرخ مشارکت در میان جوانان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی را طی ۴ دهه اخیر نشان می‌دهد. در این دوره مشارکت جوانان از الگویی مشابه مشارکت در کل کشور پیروی می‌کند اما نکته قابل توجه این است که از سال ۱۳۸۴ تاکنون مشارکت جوانان حتی از نرخ مشارکت کل نیز پایین‌تر بوده است که نشان دهنده عدم عرضه کار از سوی بخش زیادی از جوانان است. از سوی دیگر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی پس از یک دوره افزایشی در ابتدای انقلاب، میزان مشارکت خود را به شکل قابل ملاحظه‌ای در خلال برنامه دوم کاهش می‌دهند و این روند

نزولی تا انتهای سال‌های برنامه پنجم تداوم می‌یابد. اما بر اساس اطلاعات مرکز آمار میزان مشارکت این گروه با رشدی محسوس به ۵۶,۹ درصد در سال ۱۳۹۶ رسیده است.

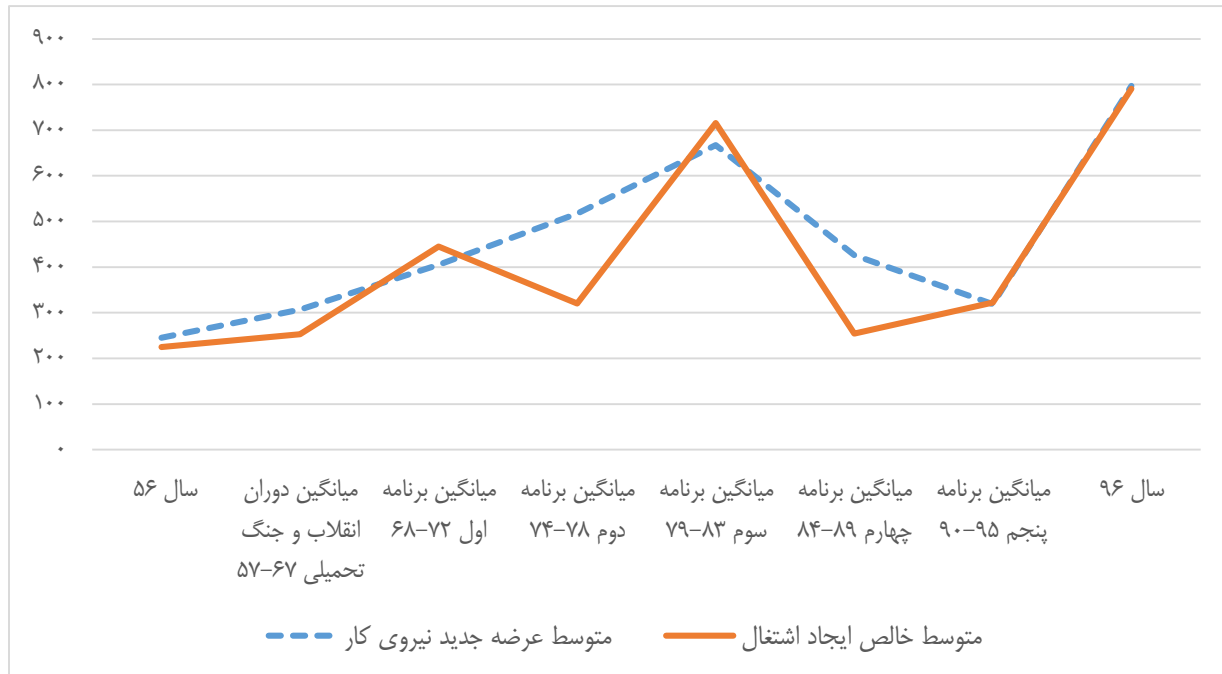
نمودار ۲-۷: نرخ مشارکت نیروی کار کل، فارغ‌التحصیلان و جوانان طی ۴ دهه اخیر

منبع: سرشماری عمومی مرکز آمار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

بنابه تعریف سازمان جهانی کار (ILO) جمعیت شاغل اینگونه تعریف می‌شود: تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر (یا ۱۵ ساله و بیشتر) که در طول هفته مرجع، طبق تعریف کار، حداقل یک ساعت کار کرده و یا بنابه دلایلی به طور موقت کار را ترک کرده باشند، شاغل محسوب می‌شوند. همچنین افراد زیر نیز در مجموعه شاغلان قرار می‌گیرند: افرادی که بدون دریافت مزد برای یکی از اعضای خانوار خود که با وی نسبت خویشاوندی دارند کار می‌کنند (کارکنان فامیلی بدون مزد)؛ تمام افرادی که در نیروهای مسلح به صورت کادر دائم یا موقت خدمت می‌کنند (نیروهای مسلح (اعم از پرسنل کادر و سربازان، درجه‌داران، افسران وظیفه نیروهای نظامی و انتظامی)؛ کارآموزانی که در دوره کارآموزی فعالیتی در ارتباط با فعالیت مؤسسه محل کارآموزی انجام می‌دهند یعنی مستقیماً در تولید کالا یا خدمات سهیم هستند و فعالیت آنها کار محسوب می‌شود و محصولاتی که در هفته مرجع دارای کار بوده‌اند. این استاندارد از سال ۱۹۸۲ توسط سازمان جهانی کار (ILO) اعلام شده است و در طرح جدید آمارگیری نیروی کار از سال ۱۳۸۴، این تعریف مبنای شاغل بودن قرار گرفته است.

۲-۵. وضعیت ایجاد شغل

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی وضعیت اشتغال در یک کشور، شاخص خالص ایجاد اشتغال است. نمودار ۲-۸ به طور همزمان متوسط خالص اشتغال ایجاد شده در کشور را با متوسط عرضه نیروی کار جدید مورد مقایسه قرار می‌دهد.

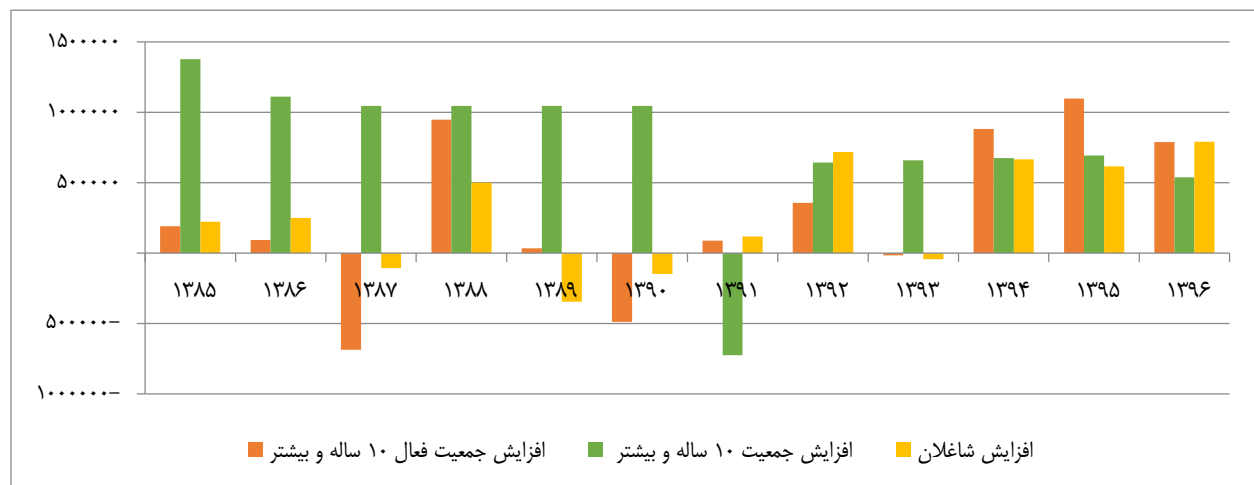
نمودار ۲-۸: مقایسه متوسط عرضه جدید نیروی کار و متوسط خالص ایجاد اشتغال در ۴ دهه اخیر

منبع: سرشماری عمومی مرکز آمار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

بر اساس نمودار بالا در سال ۱۳۵۶ و در اغلب سال‌های پس از انقلاب متوسط اشتغال ایجاد شده کمتر از میزان عرضه نیروی کار جدید در کشور بوده و این بدان معناست که هر ساله بخشی از عرضه نیروی کار جدید عملاً نمی‌تواند شغلی برای خود پیدا کند و به جمعیت بیکاران اضافه می‌شود. البته به دلیل اقدامات انجام شده در سال‌های اخیر برای افزایش اشتغال‌زایی متوسط عرضه جدید نیروی کار و متوسط خالص ایجاد اشتغال در برنامه پنجم توسعه و سال ۱۳۹۶ تقریباً برابر بوده‌اند.

بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۶، از مجموع ۲۶ میلیون و ۵۸۹ هزار نفر جمعیت فعال، ۸۷،۹ درصد شاغل بوده‌اند. آمارها نشان می‌دهد در فاصله سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲، همزمان با ورود موج نیروی کار جوان به بازار کار و درحالی که سهم جمعیت جوان (۱۵ تا ۳۴ ساله) از کل جمعیت به ۴۰ درصد رسیده، خالص ایجاد اشتغال تقریباً صفر بوده است. نیروی کار جوان که با وضعیت نامناسب بازار کار روبرو شده بود، ترجیح داده به جای جستجوی کار به فعالیت‌های دیگری بپردازد. عدم افزایش نرخ بیکاری در دوره مذکور، کاهش نرخ مشارکت

و افزایش جمعیت غیرفعال کشور به خوبی موید این موضوع است. آمارها نشان می‌دهد که تعداد شاغلان سال ۱۳۸۴ از ۲۰ / ۶ میلیون نفر به ۲۱ / ۱ میلیون نفر در سال ۱۳۸۶ رسیده است و این رقم در سال ۱۳۸۷ به ۲۰ / ۵ میلیون نفر کاهش داشته و در سال ۱۳۸۸ با کمی افزایش به ۲۱ میلیون نفر رسیده است. دوباره این رقم تا سال ۱۳۹۱ روند کاهشی داشته و در سال ۱۳۹۲ به ۲۱ / ۳ میلیون نفر افزایش داشته است. تعداد شاغلان در سال ۱۳۹۳، ۲۱ / ۳ میلیون نفر بوده و به ۲۱ / ۹ میلیون نفر در سال ۱۳۹۴ افزایش یافته و همین رقم در سال ۱۳۹۵ به ۲۲ / ۵ میلیون نفر رسیده است. به عبارت دیگر طی دهه ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ تعداد شاغلان با ۶۸۶ هزار نفر افزایش از ۲۰ / ۶ میلیون نفر به ۲۱ / ۳ میلیون نفر رسیده است. در مجموع طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵ حدود ۲ میلیون نفر به جمعیت شاغل کشور اضافه شده که نزدیک به یک میلیون و سیصد هزار نفر (۶۵ درصد) آن، در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ بوده است. برای ایجاد درک بهتری از وضعیت اشتغال‌زایی در یک دهه اخیر در نمودار ۲، ۹ به مقایسه میزان جمعیت افزوده شده بر کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر با افزایش تعداد شاغلان در دوره ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ می‌پردازیم. نمودار ۷-۲ نشان می‌دهد در ۴ سال (۱۳۸۷، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۳) از یک دهه اخیر نه تنها به تعداد شاغلان افزود نشده که با کاهش شدیدی همراه بوده است، عین حال در سه سال این دوره (۱۳۸۷، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۳) شاهد کاهش قابل توجه جمعیت فعال کشور هستیم. در مقابل طی سه سال اخیر افزایش قابل توجه جمعیت فعال حتی بیش از افزایش جمعیت را مشاهده می‌کنیم که این امر موید افزایش مشارکت جوانان و گروه‌هایی است که طی یک دهه اخیر خارج از نیروی کار بوده و مشارکتی در بازار کار نداشته‌اند. نکته امیدوار کننده در سال ۱۳۹۶ برابری تقریبی افزایش میزان شاغلان با افزایش جمعیت فعال در کشور است.

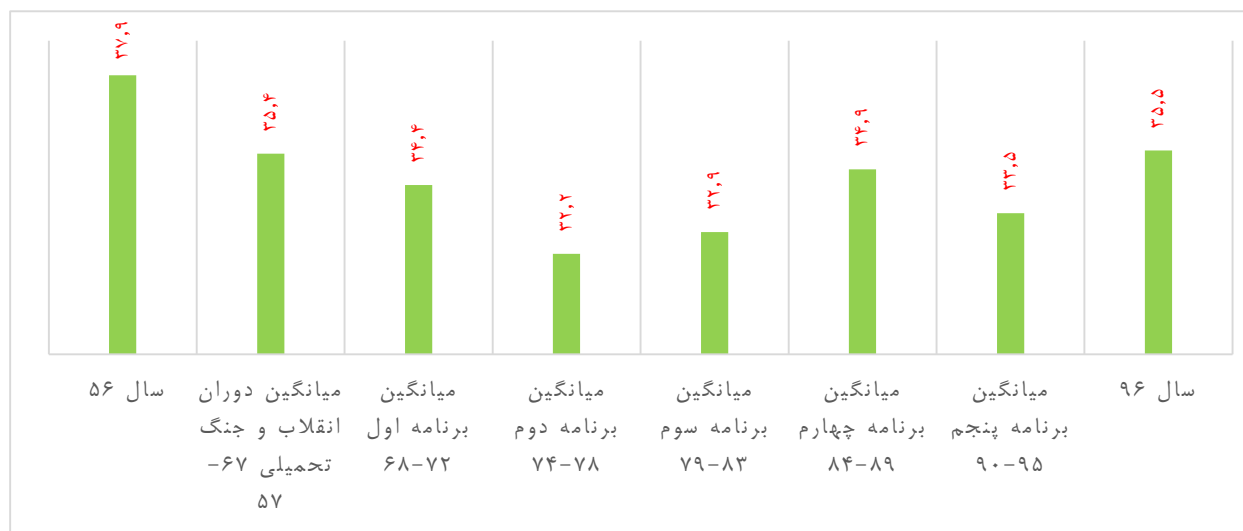

نمودار ۲-۹: بررسی افزایش تعداد شاغلان نسبت به افزایش جمعیت و جمعیت فعال ۱۳۸۵-۱۳۹۶

منبع: محاسبات محقق

۲-۶. نسبت اشتغال

یکی دیگر از شاخص‌هایی که می‌تواند تصویر بهتری از وضعیت اشتغال کشور در سال‌های اخیر ارائه نماید، شاخص نسبت اشتغال است. نسبت اشتغال از نسبت جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) به کل جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰ قابل محاسبه است. نسبت اشتغال به جمعیت، توانایی یک اقتصاد برای ایجاد اشتغال را مشخص می‌کند، به طوری که این شاخص اغلب برای بیشتر کشورهای اهمیت بیشتری نسبت به نرخ مشارکت نیروی کار داشته و تصویر روشن‌تری از روند اشتغال‌زایی ارائه می‌کند. نسبت اشتغال به جمعیت به عنوان مبنای مقایسه وضعیت بازار کار در بین کشورها یا گروهی از کشورها معمول شده است. نمودار زیر نسبت اشتغال کشور را از سال ۱۳۵۶ تاکنون نشان می‌دهد. همانطور که می‌بینیم شاخص نسبت اشتغال که در سال ۱۳۵۶ برابر ۳۷,۹ بوده، در دوره جنگ تحمیلی به ۳۵,۴ و در خلال برنامه‌های توسعه کشور در طول برنامه دوم به کمترین سطح خود یعنی ۳۲,۲ رسیده است. در سال ۱۳۹۶ با رسیدن شاخص به عدد ۳۵,۵ بالاترین نسبت اشتغال از ابتدای انقلاب ثبت شده است.

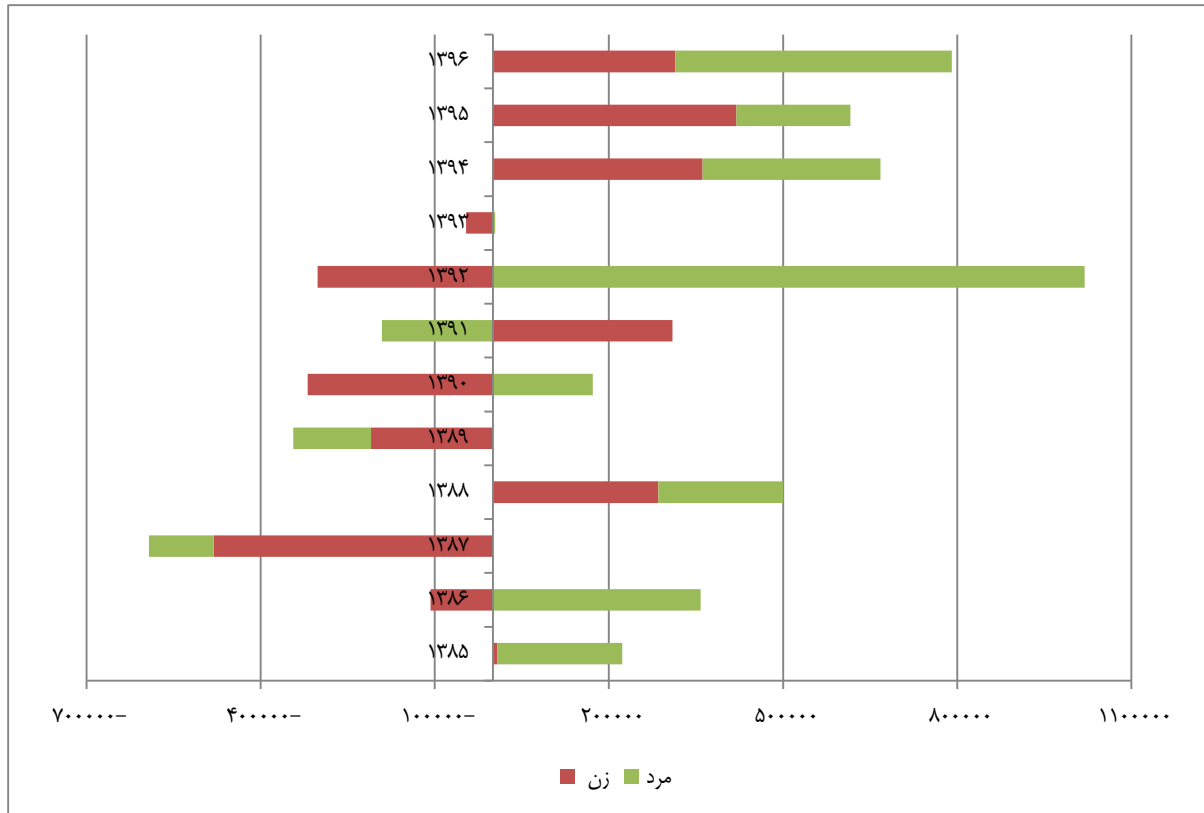
نمودار ۲-۱۰: نسبت اشتغال در ۴ دهه اخیر

منبع: سرشماری عمومی مرکز آمار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

۲-۷. اشتغال زنان

به طور کلی زنان جمعیت کمتری از شاغلان را تشکیل می‌دهند اما آمارها در مورد ایران نشان می‌دهد فاصله میان تعداد زنان و مردان شاغل بسیار بزرگ است. نمودار ۲-۱۱ حکایت از آن دارد که وضعیت اشتغال‌زایی برای زنان در یک دهه اخیر به مراتب بدتر از مردان بوده به گونه‌ای که در ۶ سال (۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳) از دوره ده ساله مذکور، از تعداد شاغلین زن کاسته شده است. این موضوع حتی در برخی از سال‌هایی که خالص اشتغال مثبت بوده نیز مشاهده می‌شود. البته آمارهای سال‌های ۹۴ و ۹۵ بیان‌کننده آن است که زنان در

دو سال مذکور سهم بیشتری از اشتغال ایجاد شده داشته‌اند. نکته قابل تأمل در رابطه با این نمودار این است که سال‌های ۹۴ و ۹۵ پس از ۶ سال اشتغال زنان و مردان به طور همزمان مثبت شده است.

نمودار ۲-۱۱: افزایش تعداد شاغلان به تفکیک زنان و مردان ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶

منبع: محاسبات محقق

جدول زیر نیز تعداد شاغلان کل کشور و میزان افزایش اشتغال را در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶ را به تفکیک زنان و مردان نشان می‌دهد.

جدول ۲-۲: وضعیت تعداد شاغلان و میزان اشتغالزایی در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۶

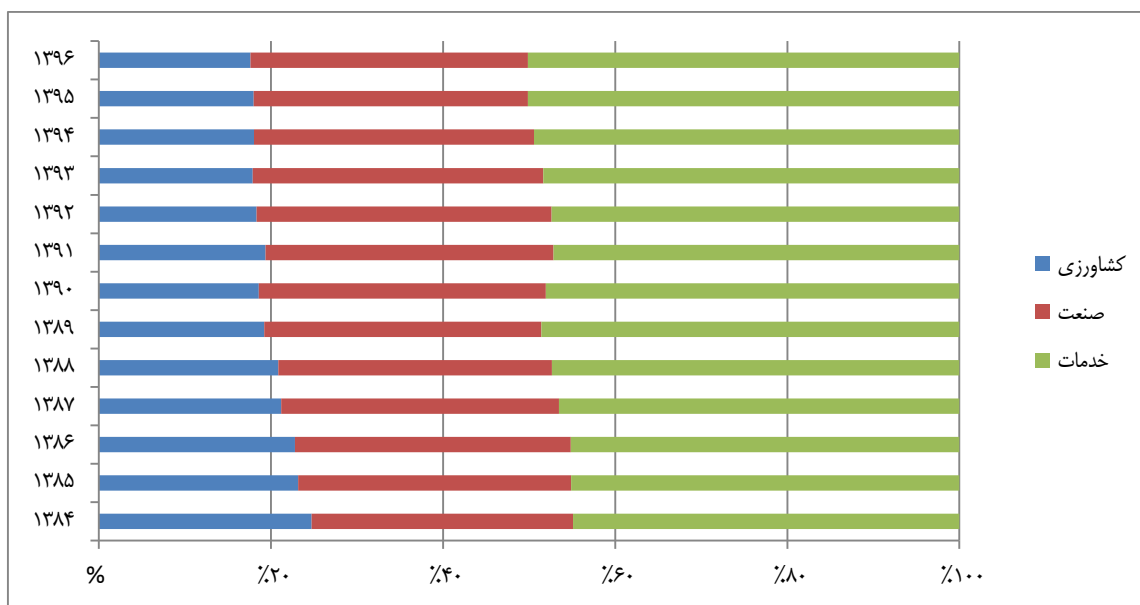
سال	نوع	تعداد شاغلان	افزایش تعداد شاغلان
۱۳۸۵	کل	۲۰۸۴۱۴۲۰	۲۲۲۸۴۱
	مرد	۱۶۸۷۱۸۱۴	۲۱۴۸۹۶
	زن	۳۹۶۹۶۰۶	۷۹۴۵
۱۳۸۶	کل	۲۱۰۹۲۴۷۷	۲۵۱۰۵۷
	مرد	۱۷۲۲۹۹۸۸	۳۵۸۱۷۴
	زن	۳۸۶۲۴۸۸	-۱۰۷۱۱۸
۱۳۸۷	کل	۱۰۵۰۰۳۱۰	-۱۰۵۹۲۱۶۷
	مرد	۱۷۱۱۸۹۶۵	-۱۱۱۰۲۳
	زن	۳۳۸۱۳۴۴	-۴۸۱۱۴۴
۱۳۸۸	کل	۲۱۰۰۰۷۰۴	۱۰۵۰۰۳۹۴
	مرد	۱۷۳۳۴۰۸۵	۲۱۵۱۲۰
	زن	۳۶۶۶۶۱۹	۲۸۵۲۷۵
۱۳۸۹	کل	۲۰۶۵۶۶۹۳	-۳۴۴۰۱۱
	مرد	۱۷۱۹۹۶۸۵	-۱۳۴۴۰۰
	زن	۳۴۵۷۰۰۸	-۲۰۹۶۱۱
۱۳۹۰	کل	۲۰۵۱۰۰۲۵	-۱۴۶۶۶۸
	مرد	۱۷۳۷۲۱۰۵	۱۷۲۴۲۰
	زن	۳۱۳۷۹۱۹	-۳۱۹۰۸۹
۱۳۹۱	کل	۲۰۶۲۸۲۲۵	۱۱۸۲۰۰
	مرد	۱۷۱۸۱۱۰۵	-۱۹۱۰۰۰
	زن	۳۴۴۷۱۲۰	۳۰۹۲۰۱

۷۱۷۹۵۴	۲۱۳۴۶۱۷۹	کل	۱۳۹۲
۱۰۱۹۷۸۱	۱۸۲۰۰۸۸۶	مرد	
-۳۰۱۸۲۷	۳۱۴۵۲۹۳	زن	۱۳۹۳
-۴۱۸۷۷	۲۱۳۰۴۳۰۲	کل	
۴۱۱۵	۱۸۲۰۵۰۰۱	مرد	۱۳۹۴
-۴۵۹۹۲	۳۰۹۹۳۰۱	زن	
۶۶۷۷۸۲	۲۱۹۷۲۰۸۴	کل	۱۳۹۵
۳۰۶۲۶۳	۱۸۵۱۱۲۶۴	مرد	
۳۶۱۵۱۹	۳۴۶۰۸۲۰	زن	۱۳۹۶
۶۱۵۹۶۸	۲۲۵۸۸۰۵۲	کل	
۱۹۵۹۸۳	۱۸۷۰۷۲۴۷	مرد	۱۳۹۷
۴۱۹۹۸۴	۳۸۸۰۸۰۴	زن	
۷۹۱۰۰۰	۲۳۳۷۹۰۰	کل	۱۳۹۸
۴۷۶۲۲۰	۱۹۱۸۳۴۶۷	مرد	
۳۱۴۳۴۱	۴۱۹۵۱۴۵	زن	

منبع: آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

۲-۸. اشتغال در بخش‌های اقتصادی

شاخص اشتغال در بخش‌های اقتصادی، جمعیت شاغل را به سه بخش عمده کشاورزی، صنعت و خدمات تقسیم نموده است. نمودار ۲-۱۲ سهم اشتغال را در گروه‌های مختلف نشان می‌دهد. همانطور که می‌بینیم طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۵ سهم بخش خدمات از اشتغال رو به افزایش بوده و از ۴۴,۹ درصد به ۵۰,۱ درصد رسیده است و بالاترین سهم را در بخش‌های اقتصادی به خود اختصاص داده است. سهم بخش کشاورزی در طی این سال‌ها از ۲۴,۷ درصد به ۱۸ درصد کاهش یافته است و سهم بخش صنعت نیز در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ به ۳۴ درصد افزایش یافته و مجدداً در سال‌های ۹۴ و ۹۵ کاهش یافته و به ۳۱ درصد رسیده است. آمارهای سال ۱۳۹۶ نشان می‌دهد روند افزایشی سهم بخش خدمات تداوم داشته و در سال ۱۳۹۶ به ۵۰,۴ درصد رسیده است.

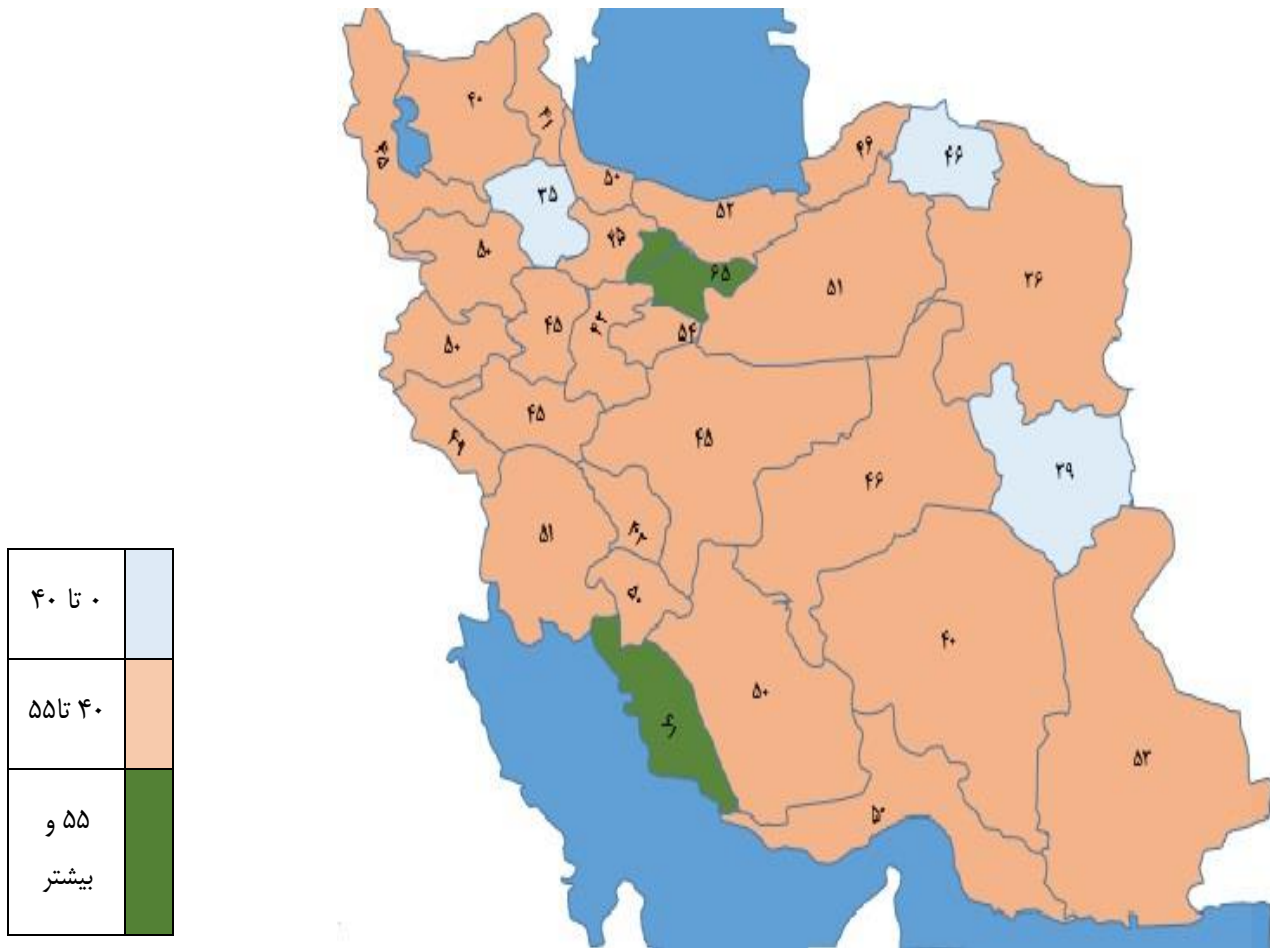

نمودار ۲-۱۲: وضعیت اشتغال در بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی ۱۳۸۴-۱۳۹۶

منبع: آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

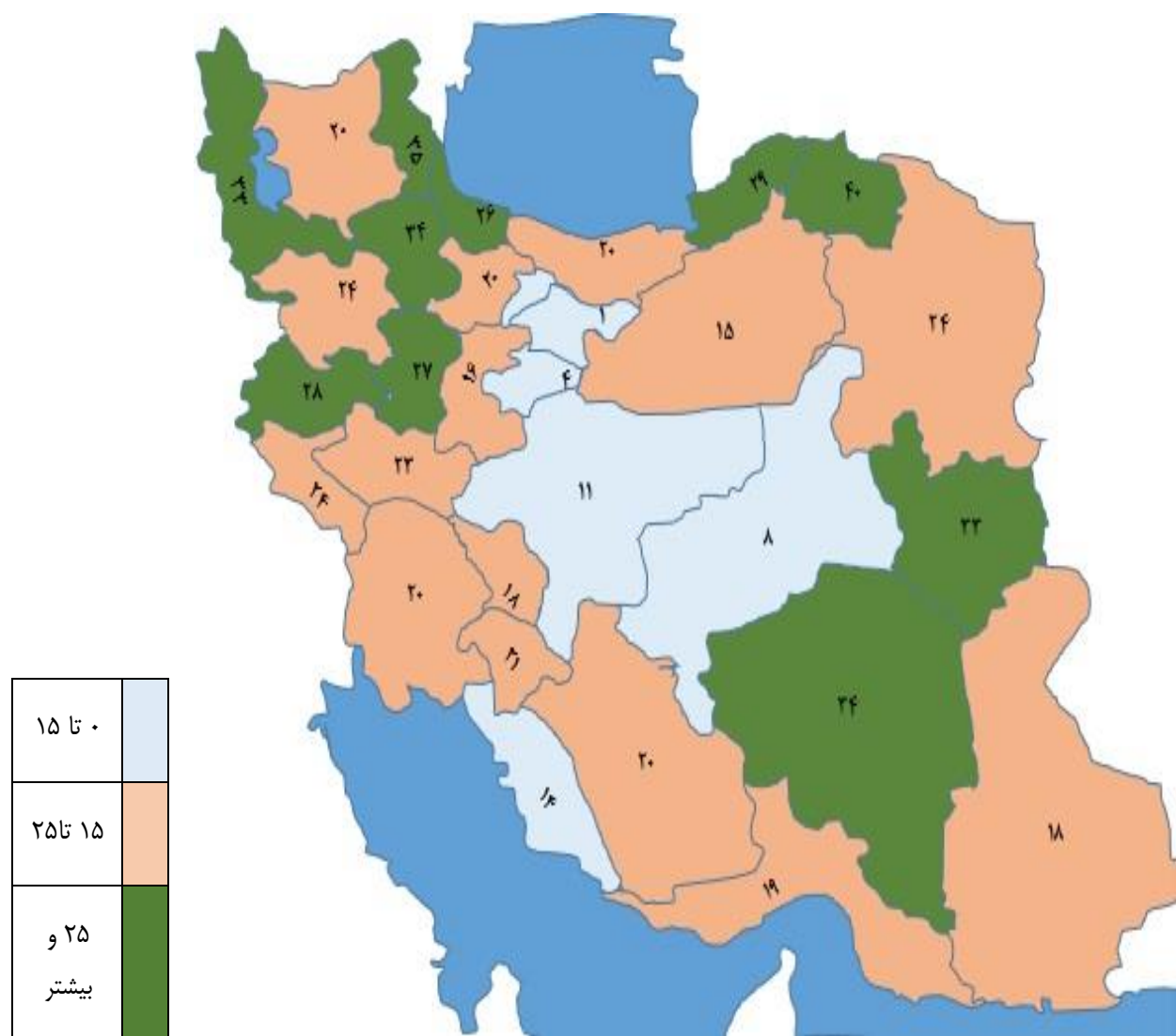
نکته قابل توجه در بخش صنعت آن است که طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵، اشتغال مردان فقط در سال ۱۳۹۲ افزایش داشته و در سایر سال‌ها همراه با کاهش بوده است. از سوی دیگر عمده رشد اشتغال ایجاد شده در سال‌های ۹۴ و ۹۵ و ۹۶ سهم بخش خدمات بوده است.

شکل‌های ۲، ۳ و ۴ سهم هر یک از بخش‌های اقتصادی در میزان اشتغال در استان‌های کشور مورد بررسی قرار می‌دهد.

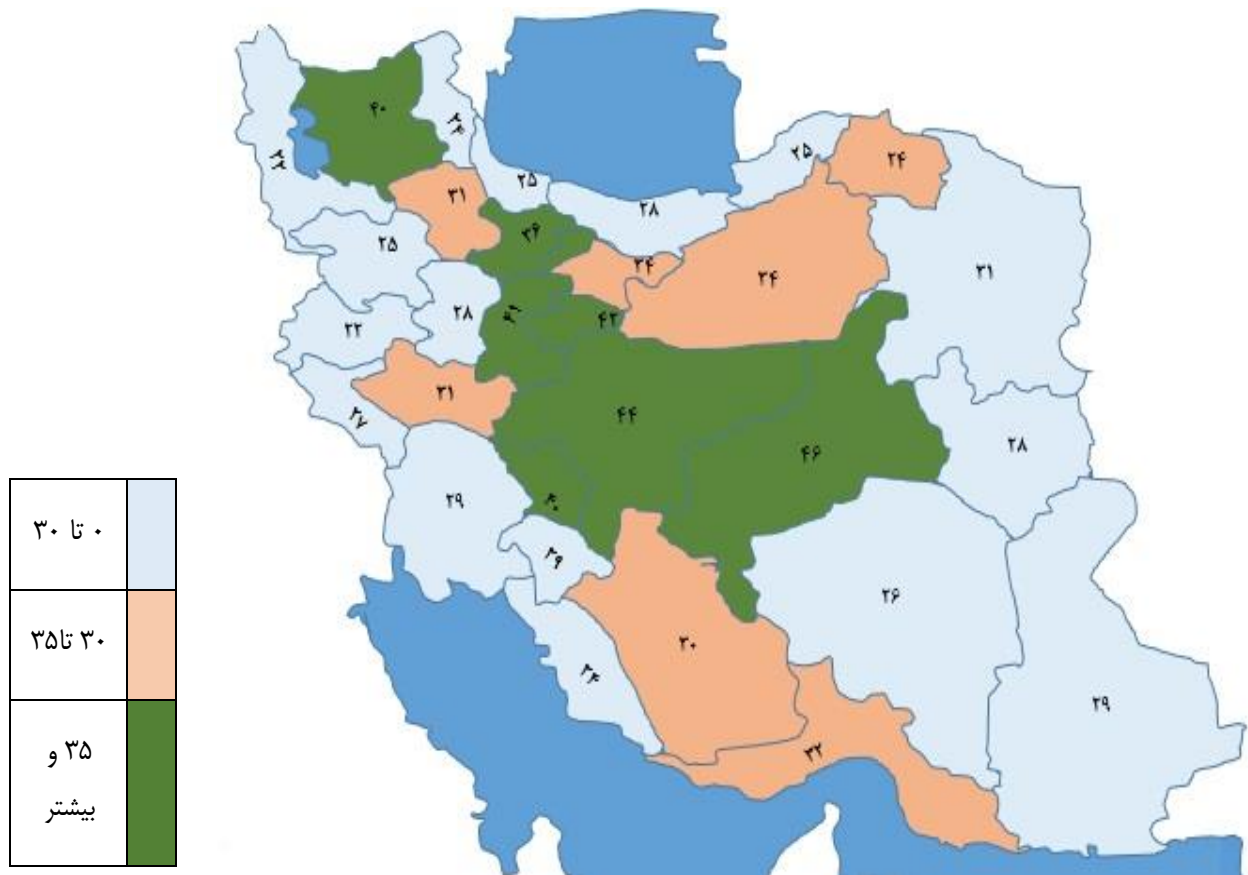
شکل ۲: نقشه جغرافیایی وضعیت اشتغال در بخش خدمات

منبع: آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

شکل ۳: نقشه جغرافیایی وضعیت اشتغال در بخش کشاورزی

منبع: آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

شکل ۴: نقشه جغرافیایی وضعیت اشتغال در بخش صنعت

منبع: آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

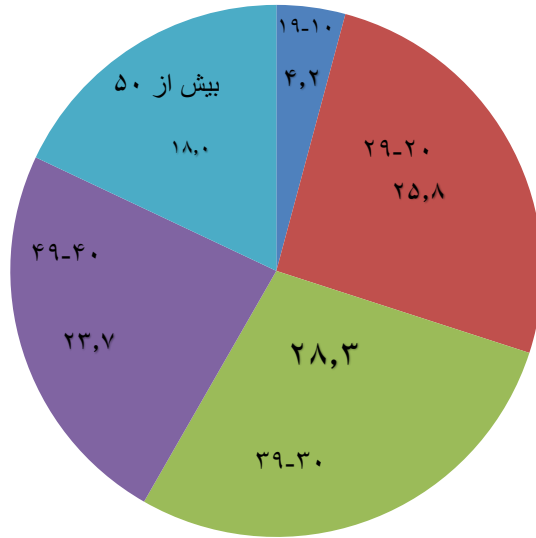
۲-۹. ترکیب سنی شاغلان

بررسی شاغلان در گروه‌های سنی مختلف حکایت از آن دارد که سن جمعیت مولد و شاغل کشور به سمت میانسالی در حرکت است. نمودارهای زیر سهم گروه‌های سنی مختلف از جمعیت فعال را در میان شاغلین کشور برای سه مقطع زمانی ۱۳۸۴، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ نشان می‌دهد. همانطور که می‌بینیم جمعیت شاغل فاقد توازن نسبی مناسبی بوده و تمرکز سنی جمعیت شاغل به سمت گروه‌های سنی بالاتر در حال حرکت است، به گونه‌ای که بیش از ۳۳ درصد جمعیت شاغل کشور در بازه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال و بیش از ۲۴ درصد جمعیت شاغل در بازه سنی ۴۰ تا ۵۰ سال قرار دارند. این موضوع زمانی که در کنار آمار سال‌های گذشته مورد بررسی قرار می‌گیرد، ما را به این نتیجه می‌رساند که با گذشت زمان سهم رده‌های سنی زیر ۲۰ سال و زیر ۳۰ سال کاهش یافته و سهم رده‌های سنی ۳۰ تا ۳۹ سال و ۴۰ تا ۴۹ سال در حال افزایش است. در واقع این آمارها بیان می‌کند از یک سو

بخش بزرگی از جمعیت مولد کشور به دلایلی همچون بازنشستگی پیش از موعد، طولانی بودن دوران تحصیل و خدمت سربازی در بازار کار مشارکتی ندارند و در نتیجه این گروه بخش زیادی از زمان مناسب زندگی برای کار و اقتصاد کشور بخش قابل توجهی از نیروهای مولد خود را از دست می‌دهد. این امر از یک سو بیانگر حرکت جمعیت مولد و شاغل کشور به میانسالی و از سوی دیگر عدم جایگزینی مناسب جمعیت جوان است.

۱۳۹۰

۱۳۹۶

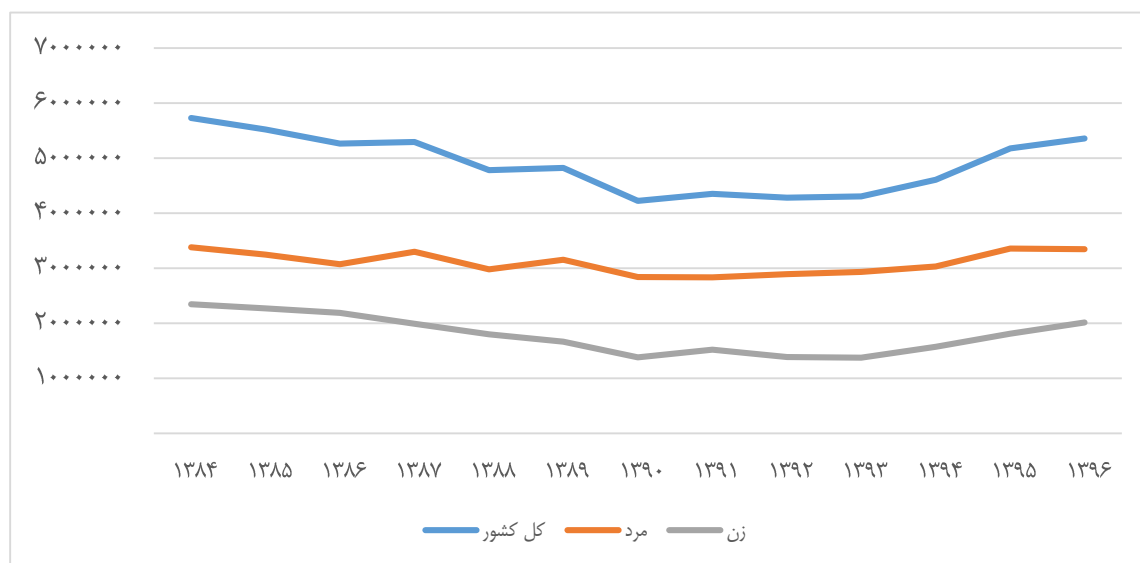

نمودار ۲-۱۳: ارزیابی وضعیت ترکیب سنی جمعیت شاغل در کشور

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

۲-۱۰. اشتغال ناقص

یکی از معضلات کنونی بازار کار این است که درصد قابل توجهی از نیروهای شاغل دارای شغل مناسبی نبوده و عملاً به شکل پاره وقت یا نیمه وقت کار می‌کنند و بخش زیادی از زمان کاری بیکار و فاقد درآمد هستند. کارکن پاره وقت به فرد شاغلی اطلاق می‌شود که ساعات کار عادی او در مقایسه با کارکنان تمام وقت کمتر است. در ایران شاغلانی که کمتر از ۳۳ ساعت در هفته کار می‌کنند، کارکنان پاره وقت نامیده می‌شوند. همان طور که نمودار ۲-۱۴ نشان می‌دهد میزان کارکنان پاره وقت با وجود کاهش در سال‌های ابتدایی دهه ۹۰، با افزایش نرخ مشارکت در سال‌های ۹۴ و ۹۵، بر میزان نیروی کار پاره وقت افزوده شده و عملاً بخشی از ۱,۳ میلیون شغل ایجاد شده در این دو سال را کارکنان پاره وقت تشکیل می‌دهند. در سال ۱۳۹۶ نیز روند افزایشی سال‌های قبل تکرار شده و شاهد افزایش میزان کارکنان پاره وقت کشور به بیش از ۵ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر می‌باشیم.

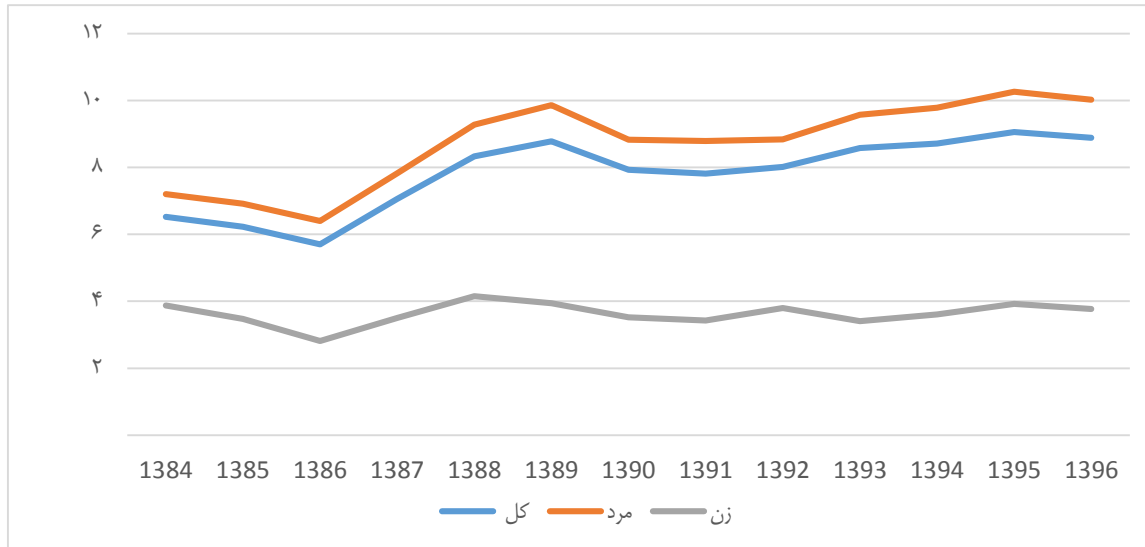

نمودار ۲-۱۴: روند تغییرات کارکنان پاره وقت طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۶ (نفر)

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵، *آمار سال ۱۳۹۶ برآورد شده است

برای بررسی بیشتر این موضوع شاخص اشتغال ناقص را ارزیابی می‌کنیم. اشتغال ناقص زمانی منعکس کننده کم بهره‌گیری از ظرفیت مولد نیروی کار است. افراد دارای اشتغال ناقص زمانی شامل تمام شاغلانی هستند که در هفته مرجع حاضر در سر کار یا غایب موقت از محل کار بوده، به دلایل اقتصادی نظیر رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت بیشتر، قرار داشتن در فصل غیر کاری و ... کمتر از ۴۴ ساعت کار کرده و خواهان و آماده برای انجام اضافی بوده‌اند. در واقع نرخ اشتغال ناقص زمانی نشان می‌دهد چند درصد جمعیت فعال اقتصادی دارای اشتغال ناقص هستند. بر اساس نتایج به دست آمده در سال ۱۳۹۵، ۹,۱ درصد از جمعیت فعال اقتصادی ۱۰ ساله و

بیشتر، دارای اشتغال ناقص بوده‌اند. این شاخص در بین مردان ۱۰,۳ درصد و در بین زنان ۳,۹ درصد و همچنین در نقاط شهری ۷,۵ درصد و در نقاط روستایی ۱۳,۳ درصد بوده است.

نمودار ۲-۱۵: نرخ اشتغال ناقص زمانی زنان، مردان و کل کشور طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۶

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵، *آمار سال ۱۳۹۶ برآورد شده است

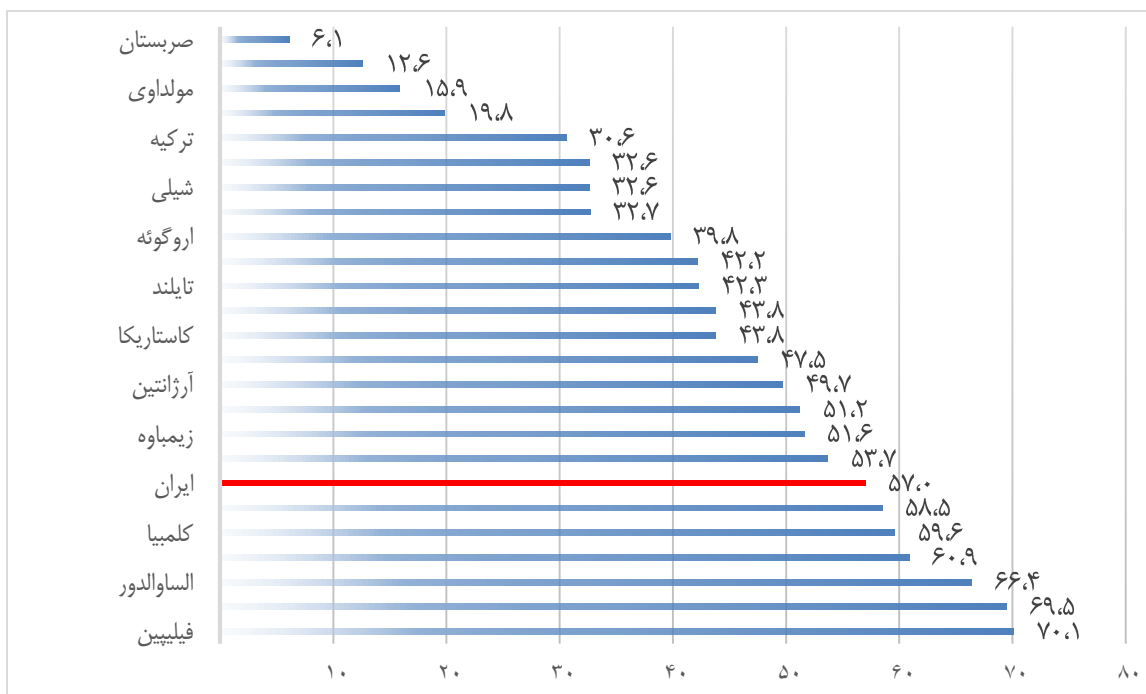
همانطور که نمودار ۲,۱۵ نشان می‌دهد، نرخ اشتغال ناقص از سال ۱۳۹۳ روند افزایشی یافته است که این موضوع می‌تواند به دلیل ورود نیروی کار جدید به بازار و عدم توانایی آن‌ها در پیدا کردن یک شغل دائمی یا تمام وقت باشد. بالا بودن نرخ اشتغال ناقص در میان جوانان در مقایسه با سایر گروه‌ها به خوبی موید این موضوع است.

۲-۱۱. اشتغال غیر رسمی

شاخص اشتغال غیر رسمی، مقیاسی از وضعیت اشتغال غیررسمی به عنوان درصدی از کل اشتغال، یعنی نسبت بین تعداد افراد شاغل در اقتصاد غیررسمی به تعداد کل افراد شاغل است. اشتغال غیر رسمی به افراد شاغلی گفته می‌شود که هر چند در آمار شاغلان قرار می‌گیرند اما تحت پوشش بیمه‌های حمایتی درمانی و بازنشستگی قرار ندارند. متأسفانه آمار و ارزیابی دقیقی از میزان اشتغال غیر رسمی در دهه‌های اخیر کشور وجود ندارد. اما نتایج طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۶ حدود ۴۱,۴ درصد بوده است.

مطالعات صورت گرفته برای اشتغال غیر رسمی در دهه‌های اخیر نیز حکایت از روند افزایشی این متغیر در سال‌های اخیر دارد. باباحیدری (۱۳۸۰)، در مطالعه خود با عنوان اندازه‌گیری و بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال در بخش غیر رسمی ایران، سهم شاغلان بخش غیر رسمی ایران را برآورد نمود. باباحیدری با استفاده از روش MIMIC اشتغال بخش غیر رسمی (متغیر غیر قابل مشاهده) را در طی دوره ۱۳۵۰-۱۳۷۷ برآورد کرده است. برآورد

وی حاکی از روند صعودی اشتغال غیر رسمی در سال‌های اخیر بوده است. میانگین ارقام سری زمانی برآوردی در مقطع زمانی ۱۳۵۱-۱۳۵۸، بیش از ۲۸ درصد، در مقطع زمانی ۱۳۵۹-۱۳۶۸ به ۲۹ درصد رسیده است. در حالی که این شاخص در دوره ۱۳۶۹-۱۳۷۷ با رشدی معادل ۲۷ درصد نسبت به دوره‌های قبل، به بیش از ۳۷ درصد رسیده است. علاوه بر این رنانی (۱۳۸۴) در مقاله‌ای با عنوان ساختار اشتغال در بخش غیر رسمی، از سه ویژگی مهم شغلی افراد، یعنی نوع شغل، نوع فعالیت و شرایط شغلی با استفاده از آمار پایه ویژگی‌های اشتغال و بیکاری خانوار مربوط به ۲۸ استان و برای دوره ۱۳۷۶-۱۳۸۲ سهم و ساختار اشتغال غیر رسمی را محاسبه نموده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که بخش غیر رسمی کشور در سال ۱۳۸۲ به طور متوسط در حدود ۲۸ درصد از کل اشتغال را به خود اختصاص داده است. ارزیابی‌های نهادهای بین‌المللی نشان می‌دهد بیشترین میزان اشتغال غیر رسمی طی سال‌های اخیر در بازه سنی ۱۵ تا ۲۴ سال و با دستمزدی بین ۱۰ تا ۵۰ درصد از دستمزد شاغل رسمی بوده است. نمودار زیر نرخ اشتغال غیر رسمی را در برخی کشورهای منتخب (عموماً در حال توسعه) را طبقه‌بندی کرده است. همان‌طور که می‌بینیم ایران در این شاخص از جایگاه مناسبی برخوردار نبوده و هم‌رده برخی کشورهای فقیر یا دارای رتبه بالای فساد و قاچاق قرار گرفته است.

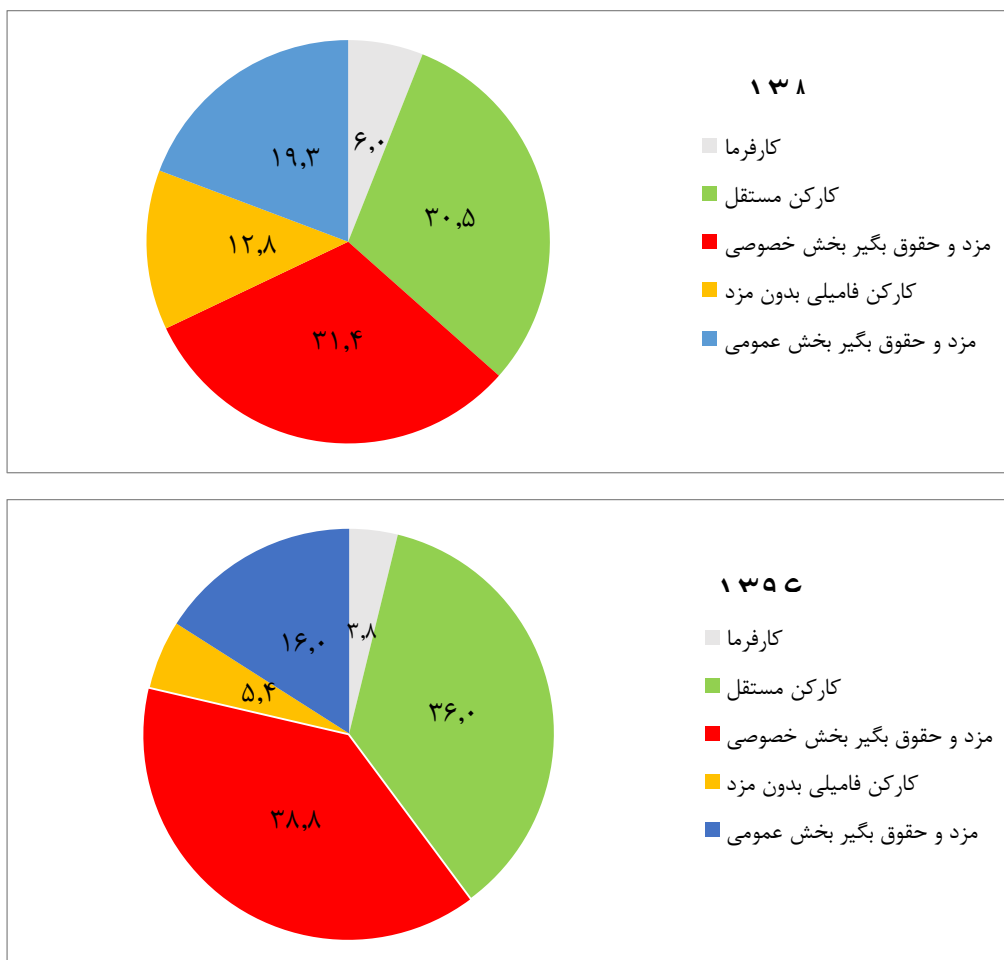

نمودار ۲-۱۶: مقایسه نرخ اشتغال غیر رسمی در ایران با کشورهای منتخب

منبع: سازمان جهانی کار (ILO)

۱۲-۲. وضعیت شغلی شاغلان

ارزیابی شرایط شاغلان کشور از لحاظ نوع کسب و کار و فعالیتی که انجام می‌دهند، می‌تواند تصویر دقیق‌تری از ترکیب شغلی آن‌ها، وضعیت معیشتی نیروی کار، میزان کارآفرینی، وابستگی درآمدی و ... ارائه نماید. به این منظور ترکیب شغلی شاغلان را بر مبنای داده‌های طرح آمارگیری نیروی کار به ۵ دسته کارفرما، کارکن مستقل، مزد و حقوق بخش خصوصی، مزد و حقوق بگیر بخش عمومی و کارکن فامیلی بدون مزد در دو دوره ۱۳۸۴ و ۱۳۹۶ را مورد بررسی قرار داده‌ایم. نمودار ۲-۱۷ نشان می‌دهد در ۱۳ سال گذشته سهم کارفرما در ترکیب شغلی شاغلان کشور، کاسته شده و به سهم کارکنان مستقل افزوده شده است. همچنین سهم کارکنان فامیلی بدون مزد به کمتر از نصف رسیده، مزد و حقوق بگیران بخش خصوصی ۸ درصد رشد کرده‌اند و مزد و حقوق بگیران بخش عمومی ۳,۵ درصد کاهش یافته‌اند.

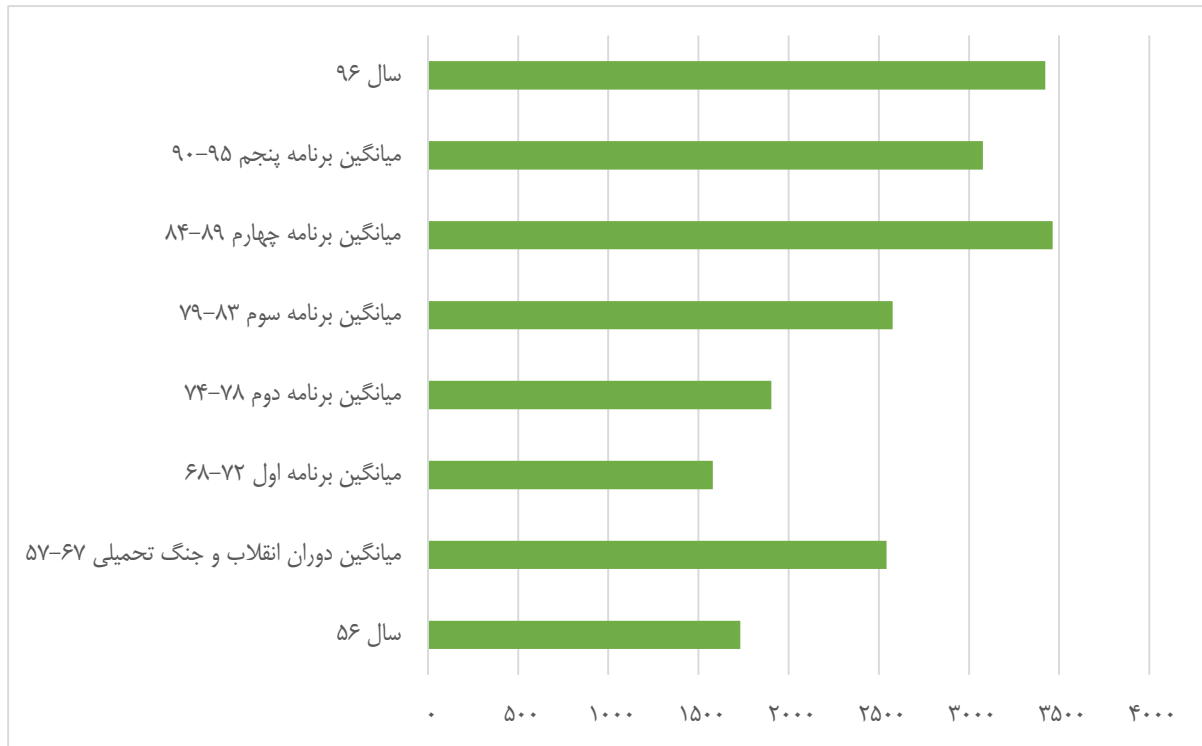

نمودار ۲-۱۷: جمعیت شاغل برحسب وضع شغلی در دو دوره ۱۳۸۴ و ۱۳۹۶

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

۲-۱۳. وضعیت حداقل دستمزد

حداقل دستمزد، شاخصی برای ارزیابی وضعیت درآمدی اقشار کم درآمد جامعه می‌باشد. نمودار ۲-۱۸ وضعیت این شاخص را در مقاطع مختلف طی ۴ دهه خیر نشان می‌دهد که بر اساس آن حداقل دستمزد قانونی در کشور، در سال ۱۳۹۶ نسبت ۱۳۵۶ حدوداً دو برابر شده است.

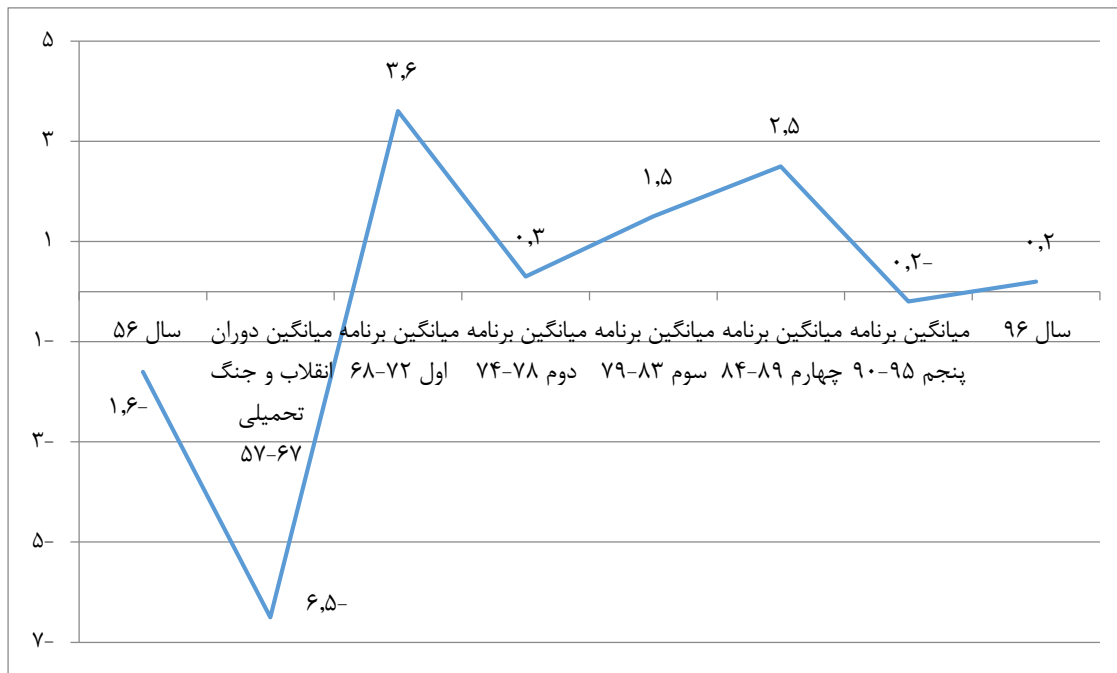

نمودار ۲-۱۸: حداقل دستمزد به قیمت ثابت ۱۳۹۰ در ۴ دهه اخیر (هزار ریال)

منبع: آمارگیری نیروی کار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

۲-۱۴. بهره‌وری نیروی کار

یکی از شاخص‌های مهم بازار کار در هر کشور که همواره مورد توجه نهادهای بین‌المللی و تحلیل‌گران بازار کار است، شاخص بهره‌وری نیروی کار است. آمارها نشان می‌دهد بهره‌وری نیروی کار در ایران در طی ۴۰ سال گذشته با نوسانات زیادی روبرو بوده است. اگرچه ارزیابی متوسط بهره‌وری نیروی کار در طول برنامه‌های توسعه پس از انقلاب حکایت از بهبود قابل توجه بهره‌وری نیروی کار پس از پایان جنگ تحمیلی دارد.

نمودار ۲-۱۹: میزان بهره‌وری نیروی کار در ۴ دهه اخیر

منبع: آمارگیری نیروی کار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

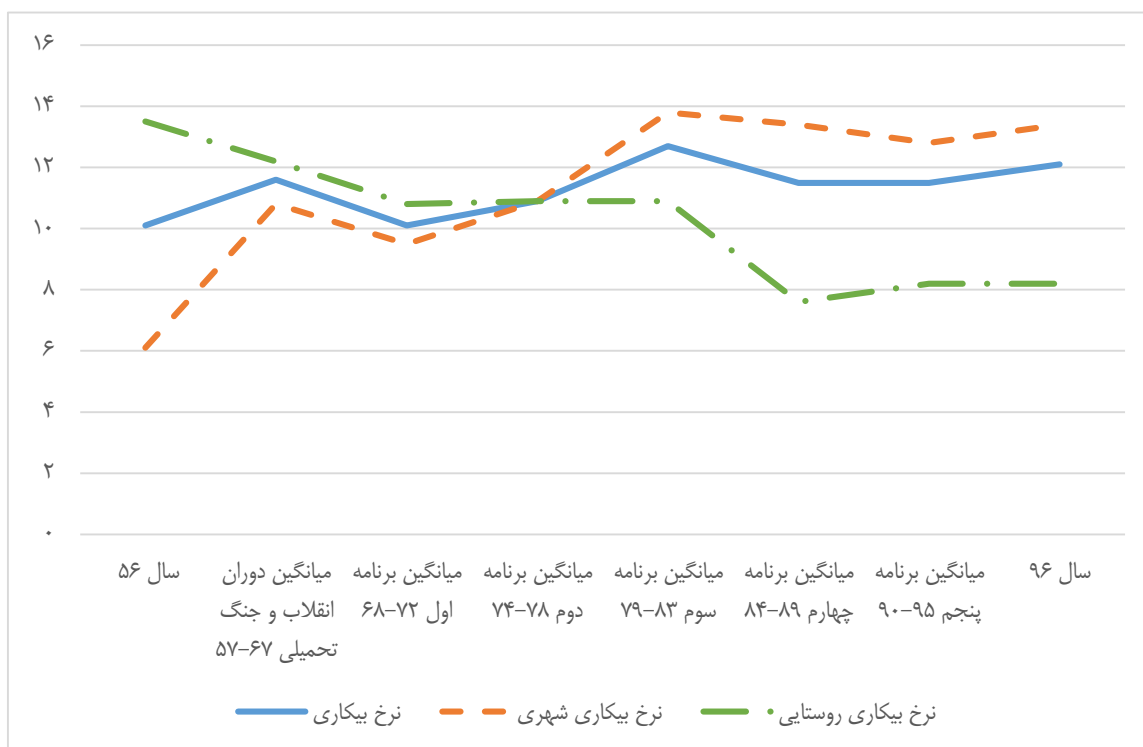
۲-۱۵. تحلیل بیکاری

نرخ بیکاری شناخته شده‌ترین و پرکاربردترین شاخص بازار کار در اکثر کشورها می‌باشد. این نرخ به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی در بازار کار تصویری از وضعیت اشتغال در کشور را نمایان ساخته و نشان دهنده نسبتی از نیروی کار که دارای شغل نبوده و به طور فعال دنبال کار می‌گردند، است. به طور کلی بیکار به تمام افراد ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) اطلاق می‌شود که:

۱. در هفته مرجع فاقد کار باشند (دارای اشتغال مزد بگیری و یا خود اشتغالی نباشند)
 ۲. در هفته مرجع یا هفته بعد از آن آماده برای کار باشند (برای اشتغال مزدبگیری و یا خود اشتغالی آماده باشند)
 ۳. در هفته مرجع و سه هفته قبل از آن جویای کار باشند (اقدامات مشخصی را به منظور جستجوی اشتغال مزدبگیری و یا خود اشتغالی به عمل آورده باشند)
- افرادی که به دلیل آغاز به کار در آینده یا انتظار بازگشت به شغل قبل جویای کار نبوده ولی فاقد کار و آماده برای کار بوده‌اند، نیز بیکار محسوب می‌شوند.

۲-۱۶. نرخ بیکاری

نحوه محاسبه نرخ بیکاری عبارت است از نسبت جمعیت بیکار ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ۱۰ ساله و بیشتر (۱۵ ساله و بیشتر) ضرب در ۱۰۰. بر اساس طرح آمارگیری نیروی کار در سال ۱۳۹۶، از ۲۶ میلیون و ۵۸۹ هزار نفر جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر ۱۲٫۱ درصد بیکار بوده‌اند. نرخ بیکاری مردان در سال ۱۳۹۶، برابر ۱۰٫۲ درصد و زنان ۱۹٫۸ درصد بوده است. همچنین این نرخ در نقاط شهری ۱۲٫۸ درصد و در نقاط روستایی ۸٫۲ درصد به دست آمده است. نمودار ۲-۲۰ وضعیت نرخ بیکاری را در ۴ دهه اخیر بر اساس نرخ بیکاری مناطق شهری و روستایی و کل در دوره‌های مختلف نشان می‌دهد.

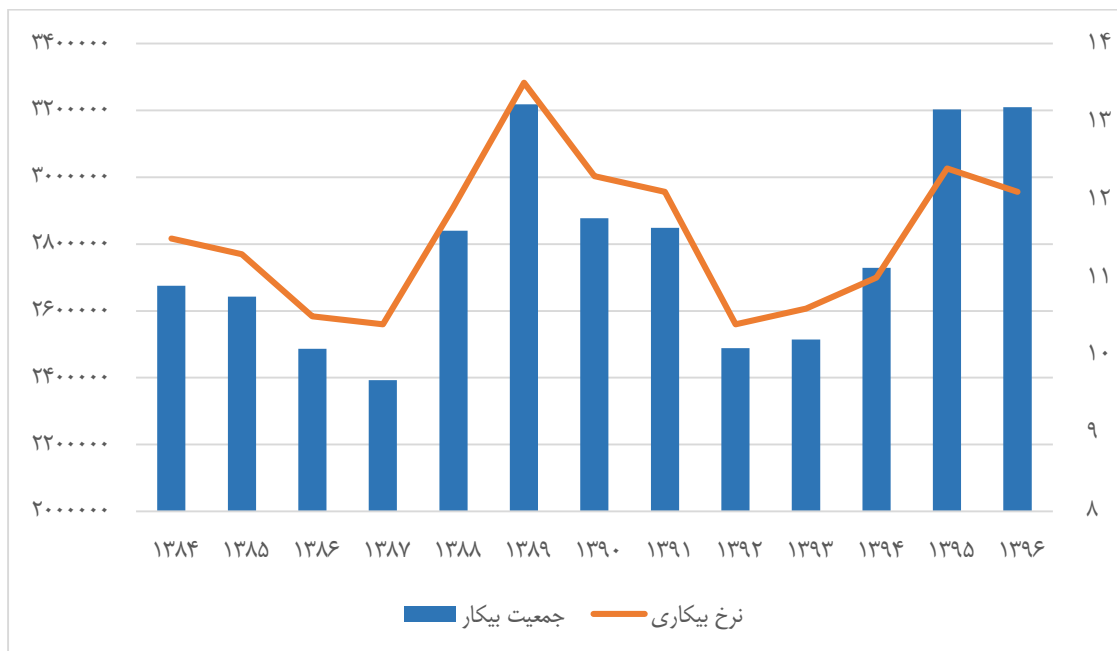

نمودار ۲-۲۰: وضعیت نرخ بیکاری کل، نرخ بیکاری شهری و روستایی طی ۴ دهه اخیر

منبع: آمارگیری نیروی کار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

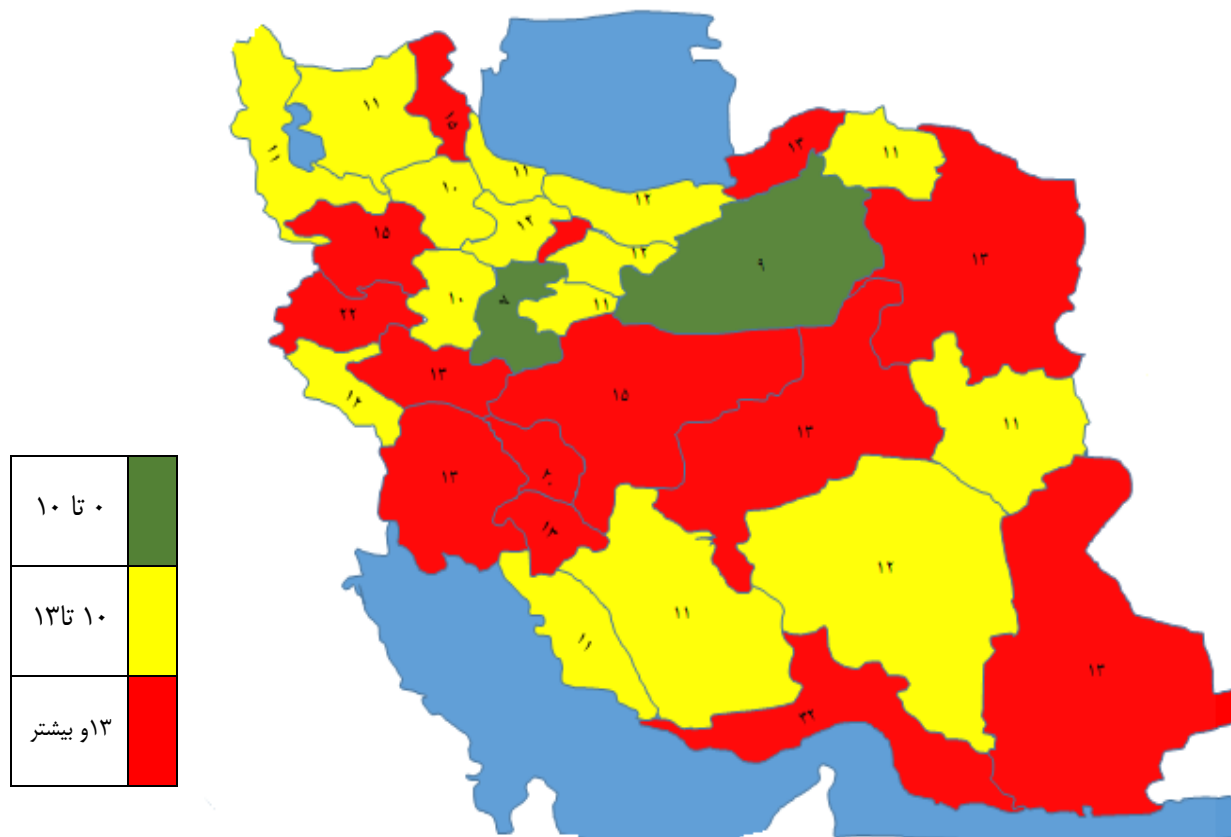
نمودار ۲-۲۱ وضعیت تعداد بیکاران کشور و نرخ بیکاری را در فاصله سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶ نشان می‌دهد. همانطور که می‌بینیم در نتیجه رشد اقتصادی متأثر افزایش درآمدهای نفتی در دهه ۸۰، نرخ بیکاری کاهش یافت و از جمعیت بیکار کاسته شد، اما در سال‌های پایانی دهه ۸۰ با ورود موج جدید نیروی کار (متولدین دهه ۶۰) به بازار به دلیل عدم اشتغال‌زایی مناسب شاهد افزایش قابل توجه نرخ بیکاری و جمعیت بیکار هستیم. این روند در سال‌های ابتدایی دهه ۹۰ با قرار گرفتن اقتصاد کشور در وضعیت رکود تورمی تشدید

شد. جمعیت جوان که از یافتن کار مناسب ناامید شده بود، از مشارکت خود کاسته و از بازار کار خارج شد که در نتیجه آن آمار کاهش نرخ بیکاری را نشان می‌داد. اما طی سه سال گذشته این نیروی کار مجدداً وارد بازار کار شده و در جستجوی کار مناسب است. از این رو می‌بینیم که با وجود افزایش قابل ملاحظه اشتغال‌زایی به ویژه در سال‌های ۹۴ و ۹۵، نرخ بیکاری و جمعیت بیکار رشد چشمگیری داشته است. در سال ۱۳۹۶ شاهد کاهش محسوسی در نرخ بیکاری و رشد بسیار کم جمعیت بیکار کشور بوده‌ایم به طوری که بر اساس آمارهای مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری کشور به از ۱۲,۴ به ۱۲,۱ درصد کاهش یافته و حدود ۷۰ هزار نفر به جمعیت بیکار کشور افزوده شده است.

نمودار ۲-۲۱: روند تغییرات جمعیت بیکار و نرخ بیکاری در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

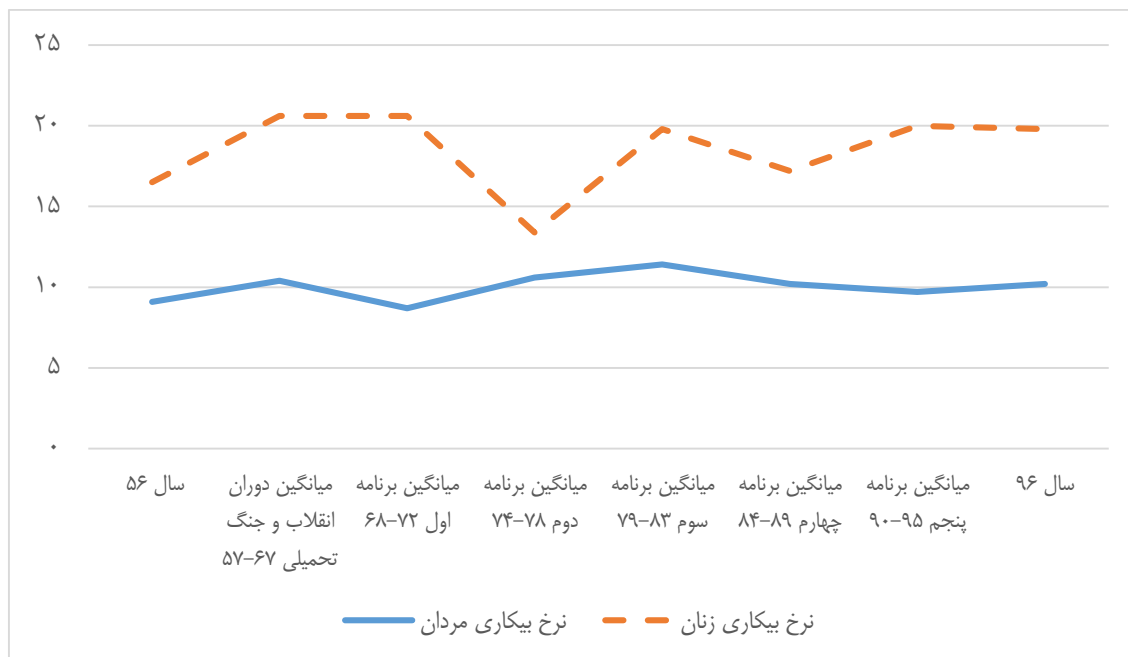

شکل ۵: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری ۱۳۹۵

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

۲-۱۷. بیکاری زنان

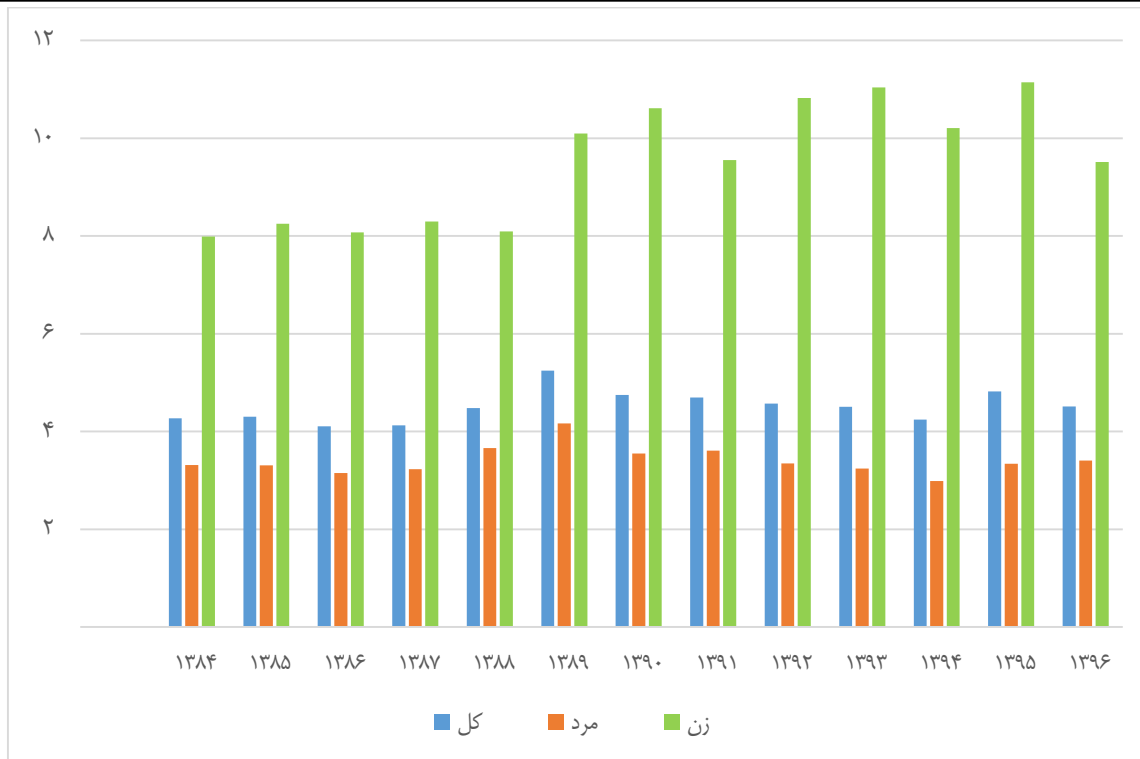
نمودار ۲-۲۲ روند نرخ بیکاری زنان و مردان را در ۴ دهه اخیر را نشان می‌دهد. بر اساس این نمودار در اغلب سال‌های دوره ۴۰ ساله اخیر بالای ۱۵ درصد و در فاصله سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ بالای ۲۰ درصد بوده است.

نمودار ۲-۲۲: نرخ بیکاری زنان و مردان در ۴ دهه اخیر (درصد)

منبع: آمارگیری نیروی کار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

علاوه بر این یکی از شاخص‌هایی که می‌تواند وضعیت بازار کار و به ویژه وضعیت اشتغال زنان را به خوبی تشریح کند، شاخص بیکاری بلندمدت در کشور است. شاخص بیکاری بلندمدت بر مدت بیکاری توجه دارد و مدت زمانی که شخص یک سال و یا بیشتر بدون شغل و در جستجوی کار بوده است را نشان می‌دهد. اگر طول مدت بیکاری مخصوصاً مدتی که شخص تحت پوشش بیمه بیکاری یا حمایت‌های مشابه است، طولانی شود اثرات سوئی به همراه خواهد داشت. نرخ این شاخص از نسبت جمعیت افرادی که یکسال یا بیشتر در زمره بیکاران می‌باشند، به جمعیت فعال ضرب در ۱۰۰ محاسبه می‌گردد. نمودار زیر شاخص بیکاری بلندمدت را به تفکیک زنان و مردان در ۱۳ سال اخیر نشان می‌دهد. در حالی که نرخ بیکاری مردان در بازه ۴ تا ۵ درصد نوسان می‌کند، نرخ بیکاری زنان با فاصله ۲,۵ تا ۳ برابری در کانال ۱۱ تا ۱۲ درصد قرار دارد.

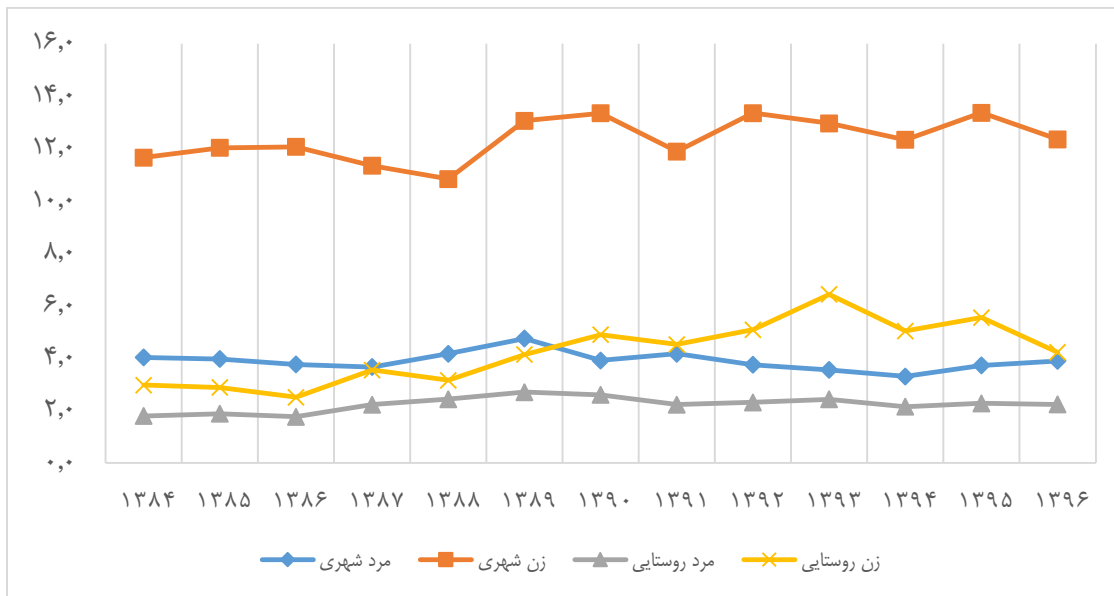

نمودار ۲-۲۳: نرخ بیکاری بلند مدت زنان، مردان و کل در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵، *آمار سال ۱۳۹۶ برآورد شده است

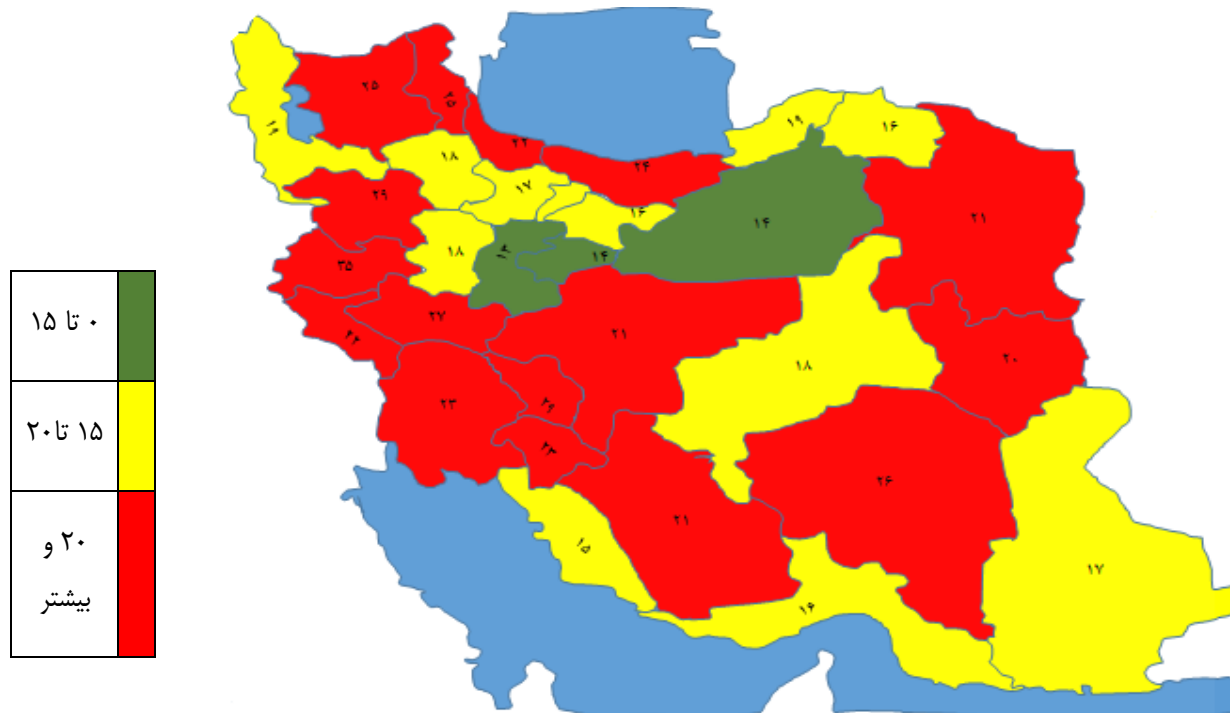
۲-۱۸. بیکاری بلند مدت

برای بررسی دقیق‌تر وضعیت بیکاری بلند مدت در کشور، این شاخص را به تفکیک شهری و روستایی و زنان و مردان مورد مطالعه قرار داده‌ایم. نتایج حاصل در نمودار زیر مشخص شده است. همانطور که می‌بینیم زنان شهری با نرخ بیکاری بلند مدت متوسط ۱۲٫۴ در طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶ در مقایسه با سایر گروه‌ها بدترین شرایط را در جستجوی کار مناسب دارند و دوره زمانی زیادی را برای بدست آوردن کار، سپری می‌کنند. در واقع نرخ بیکاری بلند مدت این گروه حدوداً بین ۳ تا ۶ برابر سایر گروه‌های مورد بررسی است. همچنین نمودار زیر نشان می‌دهد وضعیت بیکاری بلند مدت زنان روستایی نیز در سال‌های اخیر بدتر شده و از متوسط ۳٫۲ درصد در فاصله سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ به ۵٫۳ درصد در دوره ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ رسیده است. زنان روستایی با متوسط ۴٫۲ درصد در دوره مورد بررسی در رتبه دوم بدترین نرخ بیکاری بلند مدت قرار دارند. در این رتبه‌بندی مردان شهری با ۳٫۹ درصد در رتبه سوم بوده و مردان روستایی با ۲٫۲ درصد نرخ بیکاری بلند مدت در بهترین شرایط قرار دارند.

نمودار ۲-۲۴: بررسی نرخ بیکاری بلندمدت به تفکیک شهری و روستایی و جنسی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۶

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵، *آمار سال ۱۳۹۶ برآورد شده است.

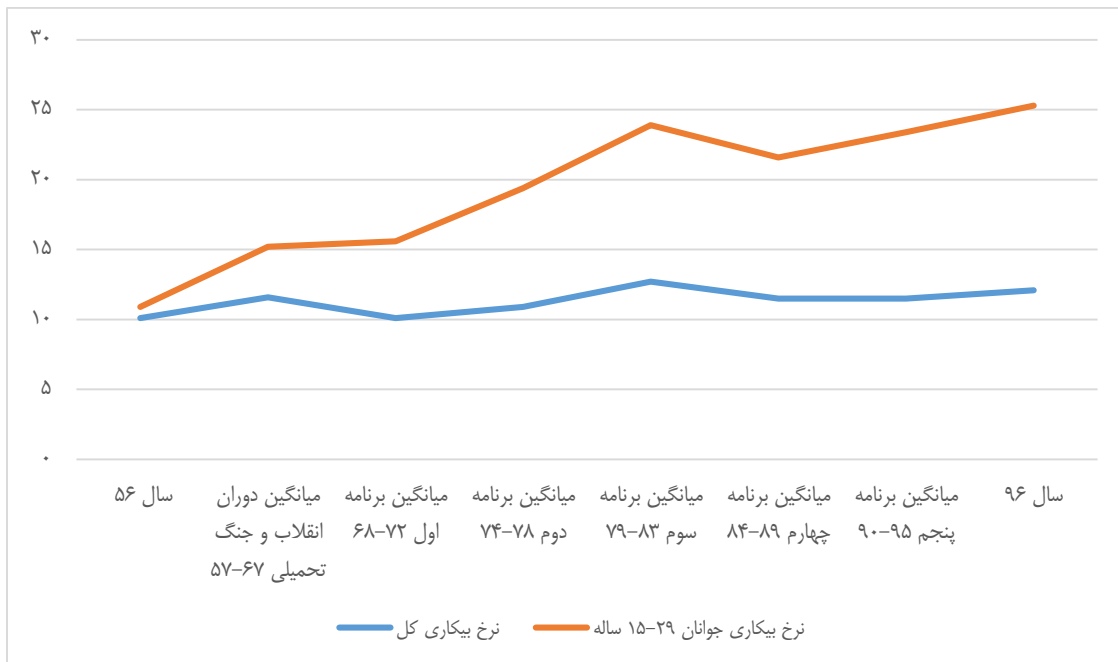

شکل ۶: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری زنان ۱۳۹۵

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

۲-۱۹. بیکاری جوانان

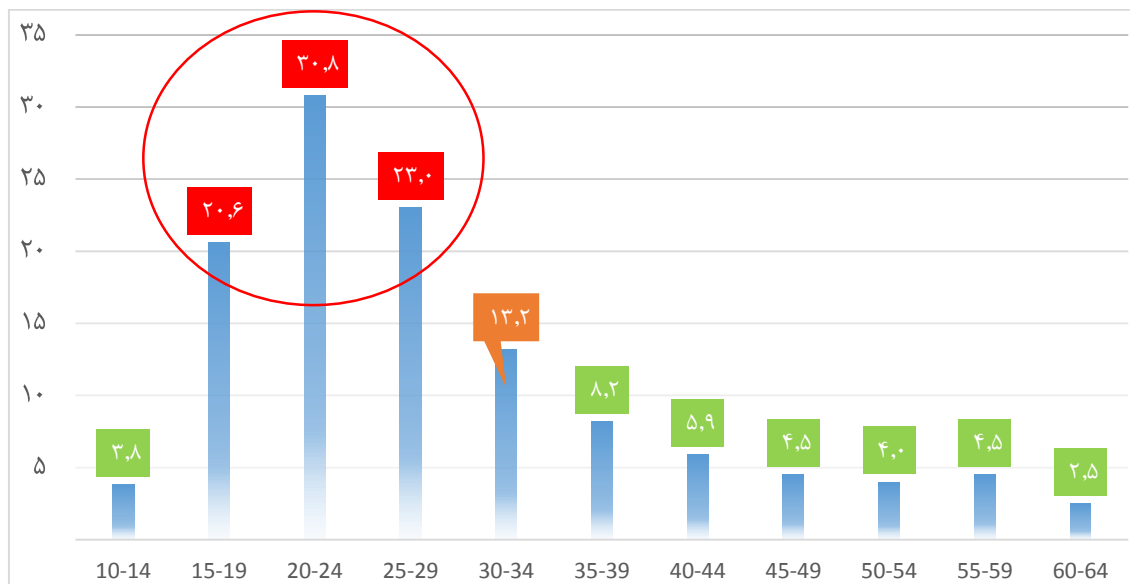
یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اشتغال در هر کشور وضعیت بیکاری نیروی کار جوان است. ارزیابی روند نرخ بیکاری جوانان در ۴۰ سال گذشته بیانگر آن است که افزایش قابل توجه جمعیت در دهه ۱۳۶۰، ورود حجم زیادی از نیروی کار جوان را در دهه ۱۳۸۰ و ۱۳۹۰ به دنبال داشته است. عدم تناسب میان ظرفیت‌های بازار کار برای ایجاد اشتغال و عرضه نیروی کار باعث شده نرخ بیکاری جوانان در ۴ دهه اخیر روندی فزاینده داشته باشد.

نمودار ۲-۲۵: روند نرخ بیکاری جوانان و کل در ۴ دهه اخیر

منبع: آمارگیری نیروی کار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

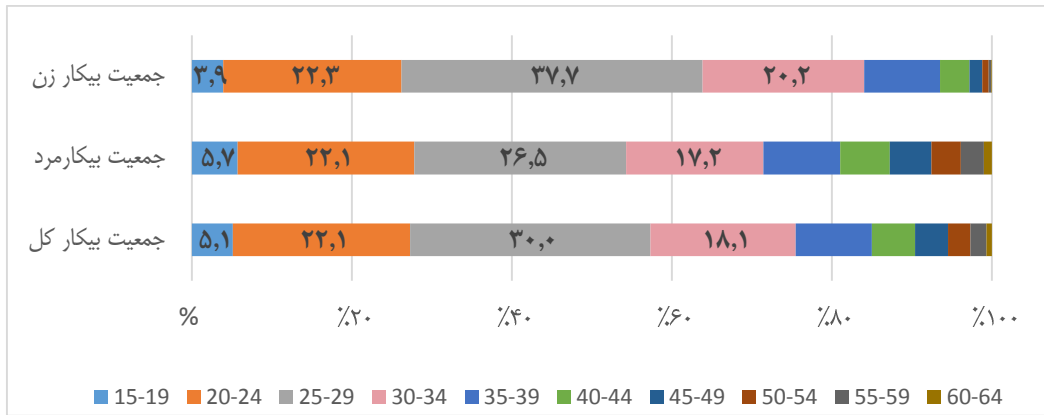
داده‌های طرح آمارگیری نیروی کار مرکز آمار و سایر نهادهای اطلاعاتی نشان می‌دهد، نرخ بیکاری جوانان، در سطح بالایی قرار دارد، به گونه‌ای که این نرخ در گروه سنی ۱۵-۱۹ سال برابر ۲۰,۶ درصد، در گروه سنی ۲۰ تا ۲۴ ساله ۳۰,۸ درصد، گروه سنی ۲۵-۲۹ ساله، ۲۳ درصد و در گروه سنی ۳۰-۳۴ ساله برابر ۱۳,۲ درصد بوده است.

نمودار ۲-۲۶: وضعیت نرخ بیکاری در گروه‌های سنی در سال ۱۳۹۶

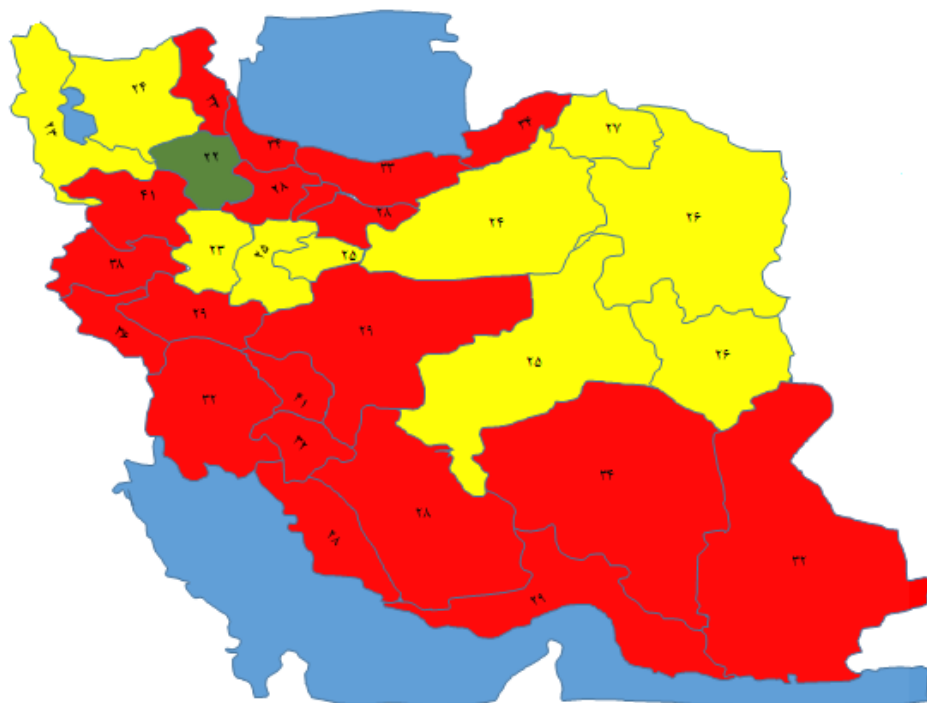
منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۶

بررسی سهم جمعیت بیکار کشور در گروه‌های سنی مختلف نیز اطلاعاتی بیشتری را درباره وضعیت بیکاری جوانان در اختیار ما می‌گذارد. آمارها نشان می‌دهد ۲۲,۱ درصد از بیکاران در گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله قرار دارند، ۳۰ درصد بیکاران در بازه سنی ۲۵-۲۹ سال و ۱۸,۱ درصد از آنها در بازه سنی ۳۰-۳۴ سال هستند. در واقع بر اساس اطلاعات آمارگیری نیروی کار سال ۱۳۹۵ بیش از ۷۰ درصد از جمعیت بیکار ۱۵-۶۴ ساله کشور، در بازه سنی ۲۰ تا ۳۵ سال قرار دارند که حاکی از آمار بالای بیکاری در بین جوانان است.

نمودار ۲-۲۷: سهم هر یک از گروه‌های سنی از کل جمعیت بیکار کشور در سال ۱۳۹۵

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

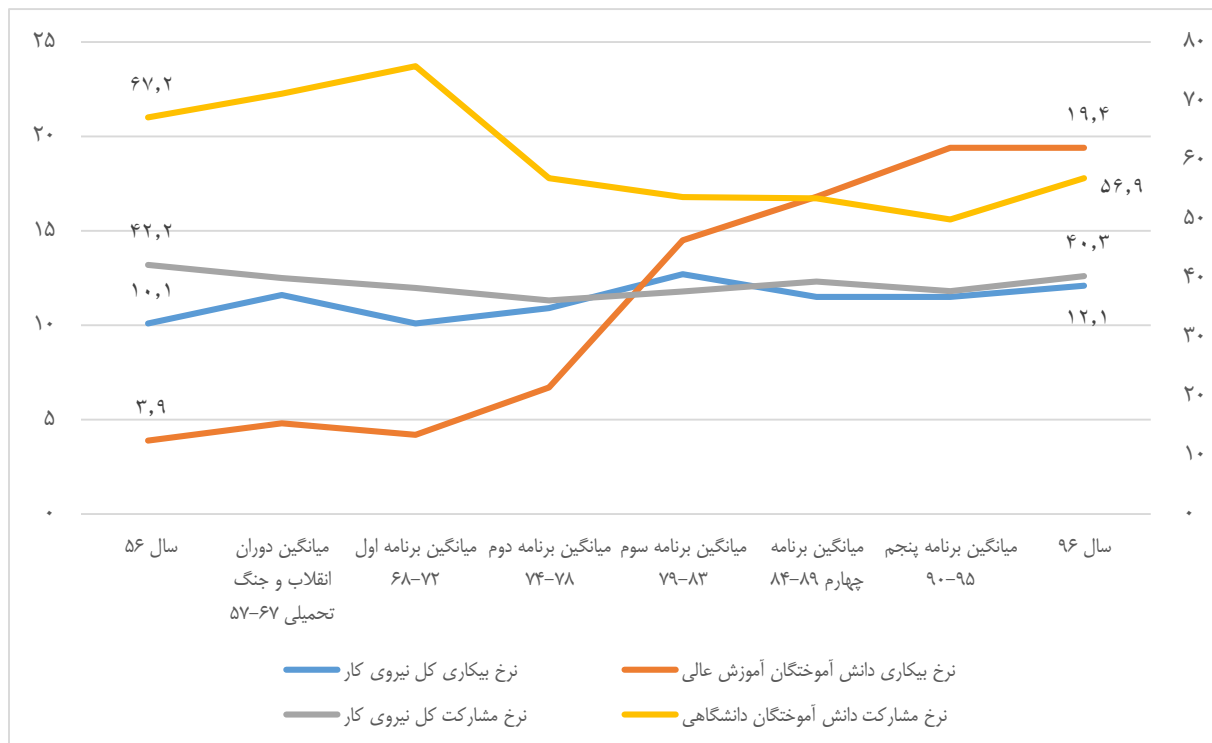
۰ تا ۲۳	سبز
۲۳ تا ۲۸	زرد
۲۸ و بیشتر	قرمز

شکل ۷: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری جوانان ۱۳۹۵

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

۲-۲۰. اشتغال فارغ التحصیلان

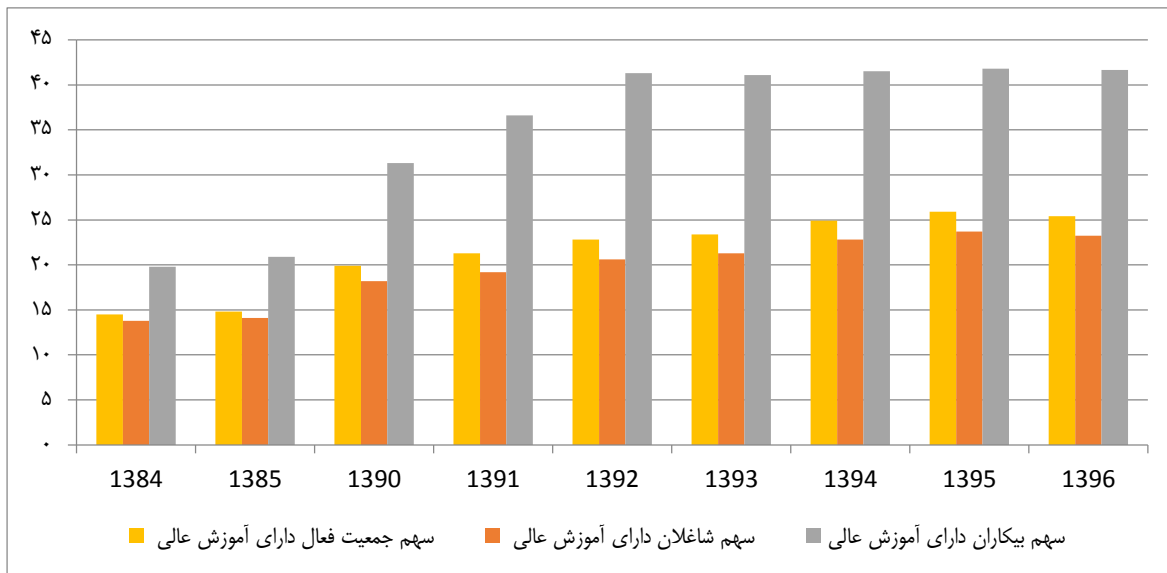
وضعیت اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی طی چند ساله اخیر همواره یکی از چالش‌های مهم بازار کار بوده است. از این رو ارزیابی روند شاخص بیکاری فارغ التحصیلان در ۴ دهه اخیر می‌تواند تصویر بهتری از میزان اشتغال‌زایی برای این گروه ارائه نماید.

نمودار ۲-۲۸: مقایسه نرخ مشارکت و بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی و کل در ۴ دهه اخیر

منبع: آمارگیری نیروی کار و امور اقتصاد کلان سازمان برنامه

نمودار بالا نشان می‌دهد نرخ مشارکت دانش‌آموختگان در طی ۴ دهه اخیر همواره بالاتر از متوسط نرخ مشارکت کل کشور بوده است و از ابتدای دهه ۱۳۹۰ مجدداً روند افزایشی به خود گرفته است. نرخ بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی که تا قبل از برنامه سوم کمتر از متوسط نرخ بیکاری کل کشور بود، با تداوم روند افزایشی خود به بیش از ۱۹ درصد در سال ۱۳۹۶ رسیده است.

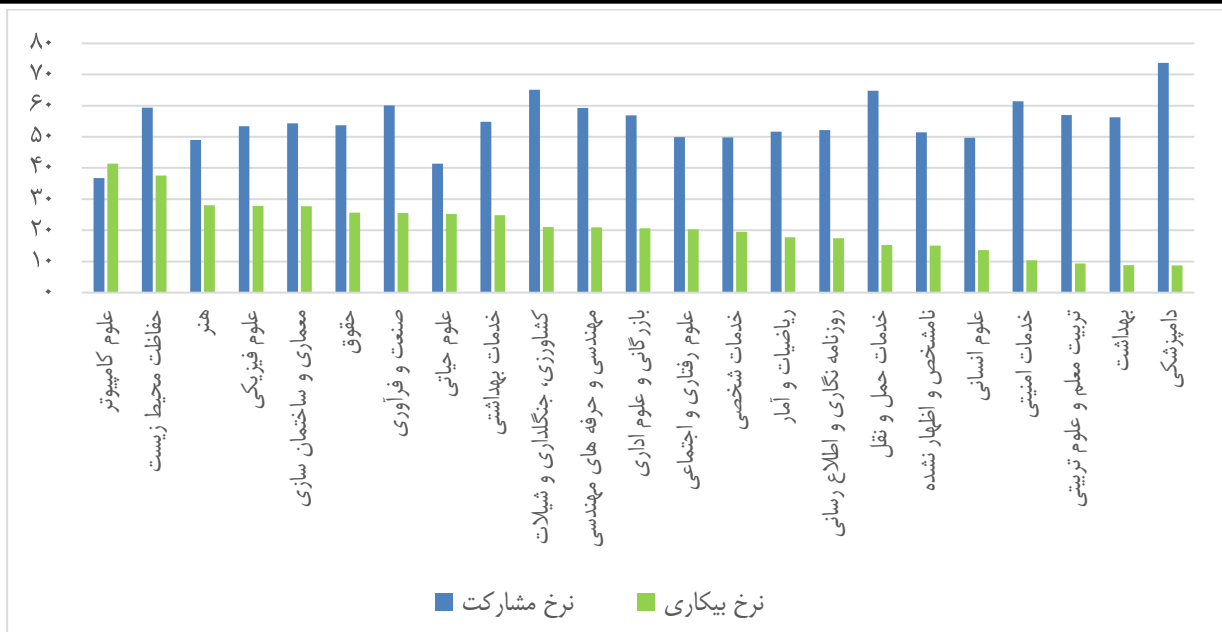

نمودار ۲-۲۹: سهم فارغ التحصیلان دانشگاهی از جمعیت فعال، شاغل و بیکار کل کشور ۱۳۸۴-۱۳۹۶

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵، *آمار سال ۱۳۹۶ برآورد شده است.

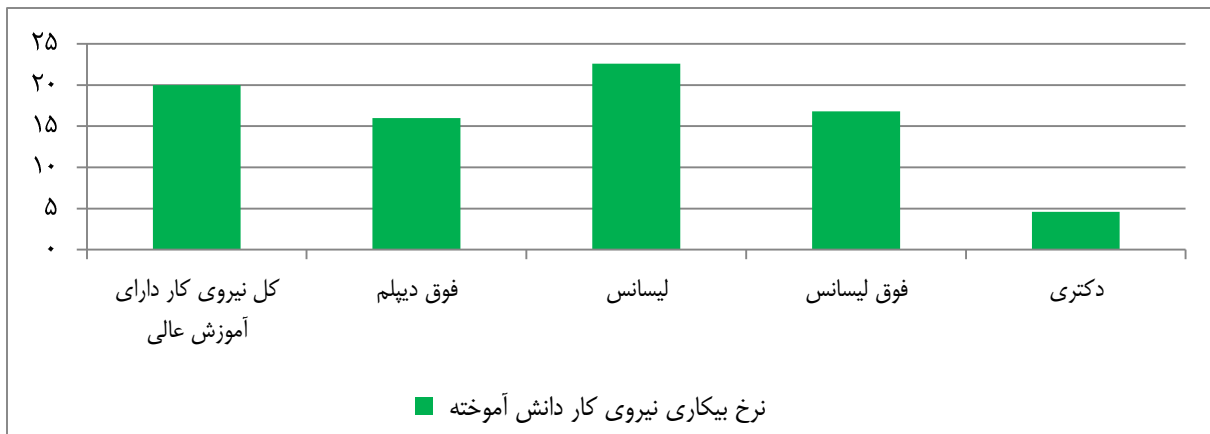
در نمودار ۲-۲۹ می‌بینیم که در ۱۳ سال اخیر، سهم شاغلان دارای آموزش عالی متناسب با افزایش سهم این گروه در جمعیت فعال بازار کار افزایش پیدا نکرده و از این رو شاهد رشد قابل ملاحظه سهم فارغ‌التحصیلان در جمعیت بیکار کشور هستیم. به عبارت دیگر علی‌رغم اینکه سهم فارغ‌التحصیلان از جمعیت از ۱۴,۵ درصد در سال ۱۳۸۴ به حدود ۲۶ درصد در سال ۹۵ رسیده، سهم شاغلان این گروه از حدود ۱۴ درصد سال ۱۳۸۴ به ۲۳,۷ درصد در سال ۱۳۹۵ رسیده است. از این رو گروه فارغ‌التحصیلان که در سال ۱۳۸۴ سهمی کمتر از ۲۰ درصد از جمعیت بیکار داشتند، در سال ۹۵ با رشد بیش از دو برابری سهمی ۴۱,۸ درصدی از کل جمعیت بیکار کشور دارند. وضعیت در سال ۱۳۹۶ نسبتاً مشابه سال ۱۳۹۵ بوده اگرچه با کاهش محدود سهم جمعیت فعال دارای آموزش عالی و سهم شاغلان دارای آموزش عالی از کل جمعیت شاغلان روبرو بوده‌ایم.

بررسی‌ها از وجود تفاوت زیاد نرخ مشارکت و بیکاری فارغ‌التحصیلان در رشته‌های تحصیلی و مقاطع تحصیلی مختلف دارد. همانطور که در نمودار ۲-۳۰ می‌بینیم رشته علوم کامپیوتر با بیش از ۴۱ درصد بیشترین و رشته دامپزشکی با ۸,۷ درصد کمترین نرخ بیکاری را دارا هستند. همچنین نمودار ۲-۳۱ نشان می‌دهد کمترین نرخ بیکاری مربوط به فارغ‌التحصیلان مقطع دکترا با ۴,۶ درصد می‌باشد و پس از آن به ترتیب مقطع فوق دیپلم با ۱۶ درصد، فوق لیسانس با ۱۶,۸ درصد و لیسانس ۲۲,۶ درصد قرار دارند. این نمودار نشان می‌دهد با افزایش پذیرش دانشجویان کارشناسی ارشد سهم فارغ‌التحصیلان این مقطع رو به افزایش بوده و نرخ بیکاری آن‌ها نسبت به سال‌های اخیر افزایش قابل توجهی داشته است.

نمودار ۲-۳۰: نرخ مشارکت و بیکاری به تفکیک رشته‌های دانشگاهی

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

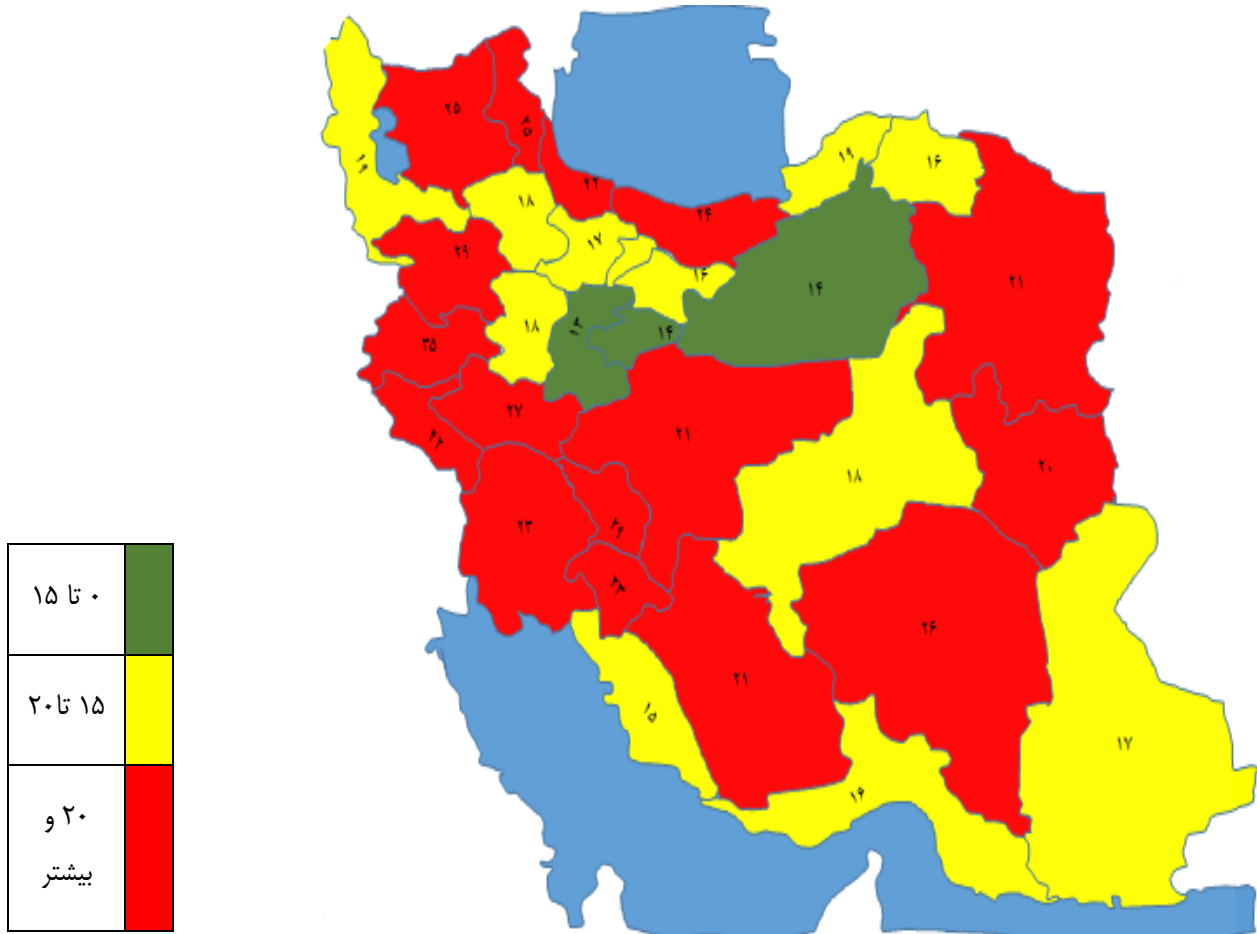

نمودار ۲-۳۱: نرخ بیکاری فارغ التحصیلان به تفکیک مقطع تحصیلی

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

شکل ۸ وضعیت نرخ بیکاری را در استان‌های کشور به نمایش می‌گذارد. بر اساس این نمودار شش استان کرمانشاه، کردستان، چهارمحال و بختیاری، لرستان، کرمان و اردبیل با نرخ بیکاری بالای ۲۵ درصدی فارغ‌التحصیلان در شرایط وخیمی قرار دارند که در این میان استان کرمانشاه با ۳۴٫۹ درصد بیکاری فارغ‌التحصیلان بدترین وضعیت را در تمام استان‌های کشور دارد. در مقابل سه استان سمنان، قم و مرکزی با نرخ کمتر از ۱۵ درصد برای بیکاری فارغ‌التحصیلان، در شرایط نسبتاً مناسبتری نسبت به دیگر استان‌ها دارند که در میان آن‌ها استان مرکزی با نرخ

۱۲,۵ درصد دارای بهترین شرایط کار برای فارغ التحصیلان است. حدود دو سوم استان‌های کشور نیز دارای نرخ بیکاری فارغ التحصیلان ۱۵ تا ۲۵ هستند.

شکل ۸: نقشه جغرافیایی نرخ بیکاری فارغ التحصیلان ۱۳۹۵

منبع: طرح آمارگیری نیروی کار ۱۳۹۵

فصل سوم

وضعیت اشتغال و بیکاری در استان‌های کشور

۳- روند تغییرات نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان‌های کشور

این فصل به بررسی روند تغییرات نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان‌های کشور می‌پردازد. به این منظور داده‌های طرح نیروی کار استان‌ها طی پنج سال اخیر^۲ (۱۳۹۰-۱۳۹۵) مورد بررسی قرار گرفته است و براساس نتایج به دست آمده، استان‌ها به شرح ذیل دسته‌بندی شده‌اند:

۳-۱- استان‌هایی که نرخ مشارکت در حال کاهش و نرخ بیکاری آنها افزایش یافته است

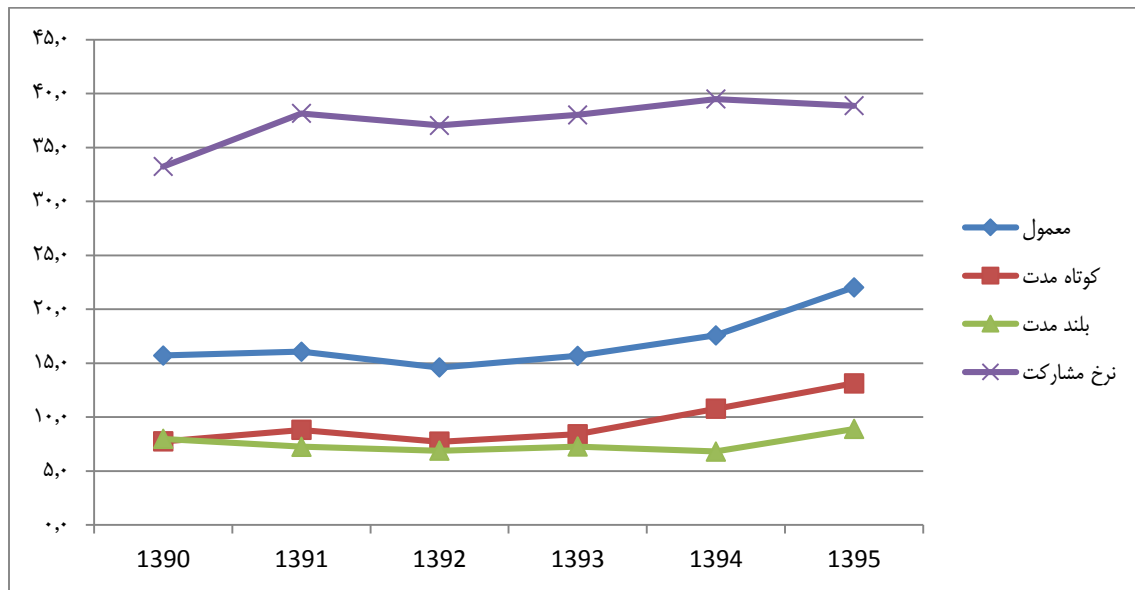
این استان‌ها عبارتند از:

۱- استان کرمانشاه

جدول الف-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمانشاه

سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۳,۲	۱۵,۷	۷,۷	۸,۰
۱۳۹۱	۳۸,۲	۱۶,۱	۸,۸	۷,۳
۱۳۹۲	۳۷,۰	۱۴,۶	۷,۷	۶,۹
۱۳۹۳	۳۸,۰	۱۵,۷	۸,۴	۷,۳
۱۳۹۴	۳۹,۵	۱۷,۶	۱۰,۸	۶,۸
۱۳۹۵	۳۸,۹	۲۲,۰	۱۳,۱	۸,۹

^۲ با توجه به عدم انتشار داده‌های نرخ بیکاری کوتاه مدت و بلندمدت سال ۱۳۹۶، اطلاعات این سال در مطالعه وارد نشده است.

نمودار الف-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمانشاه

۳-۲- استان هایی که نرخ مشارکت افزایش و نرخ بیکاری آن کاهش یافته است
این استان ها عبارتند از:

۳- استان فارس

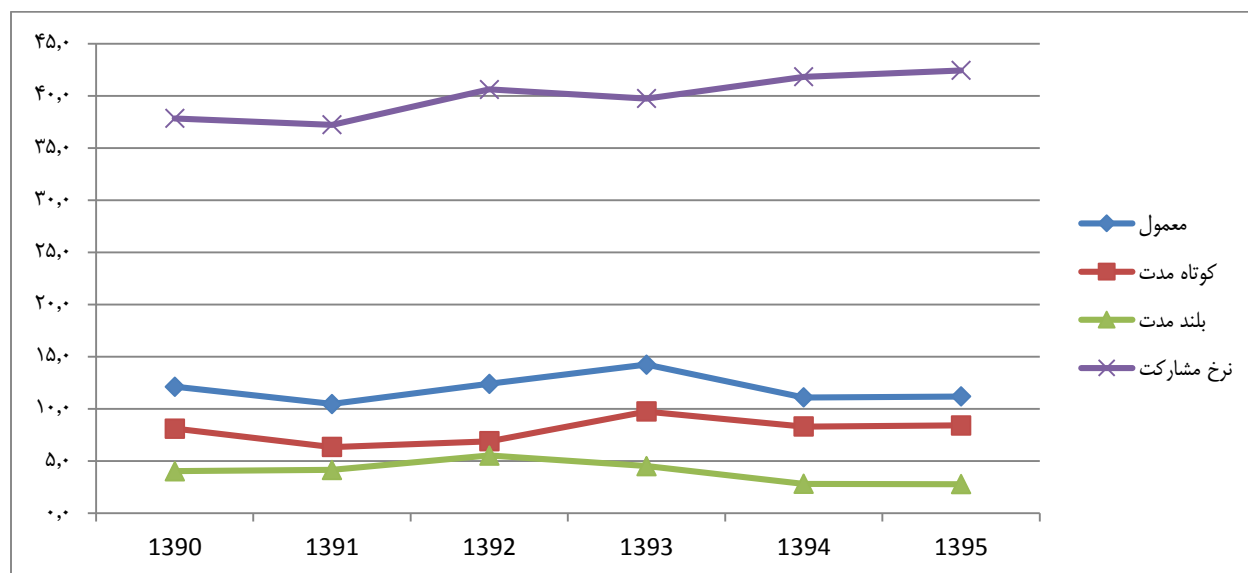
۱- استان خراسان شمالی

۴- استان هرمزگان

۲- استان مازندران

جدول ب-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان شمالی

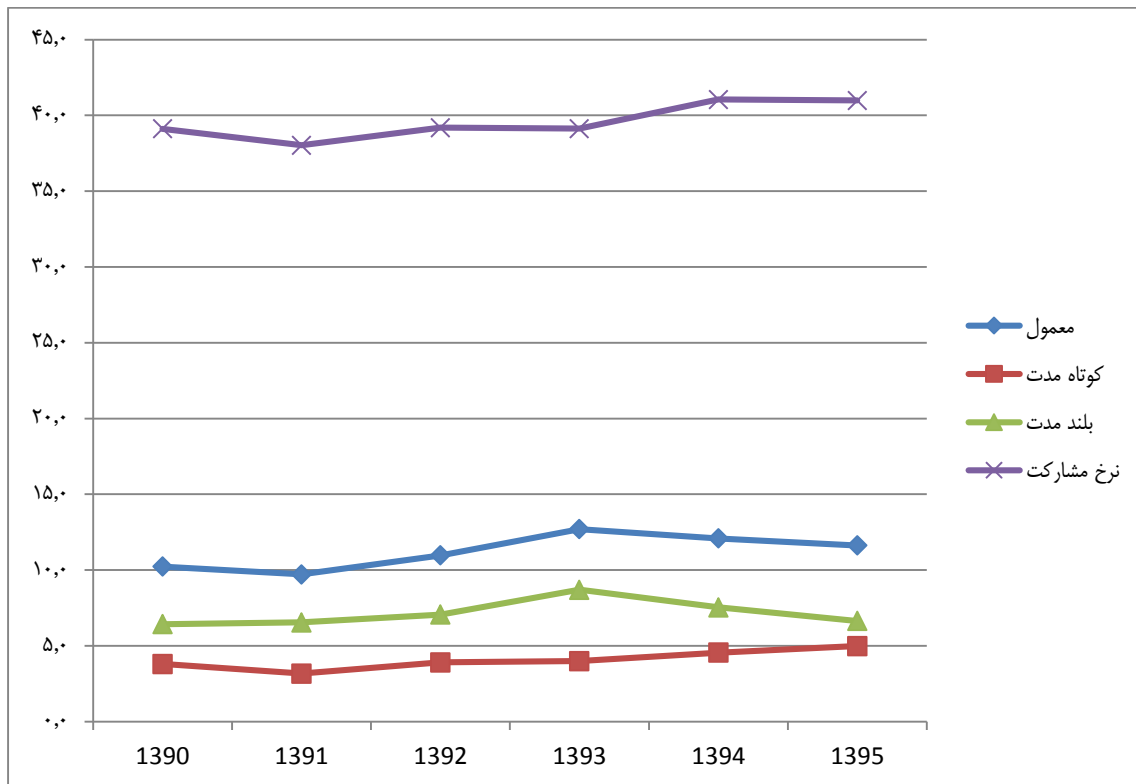
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلند مدت
۱۳۹۰	۳۷,۸	۱۲,۱	۸,۱	۴,۰
۱۳۹۱	۳۷,۲	۱۰,۵	۶,۳	۴,۱
۱۳۹۲	۴۰,۶	۱۲,۴	۶,۹	۵,۵
۱۳۹۳	۳۹,۷	۱۴,۲	۹,۷	۴,۵
۱۳۹۴	۴۱,۸	۱۱,۱	۸,۳	۲,۸
۱۳۹۵	۴۲,۴	۱۱,۲	۸,۴	۲,۸

نمودار ب-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان شمالی

جدول ب-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مازندران

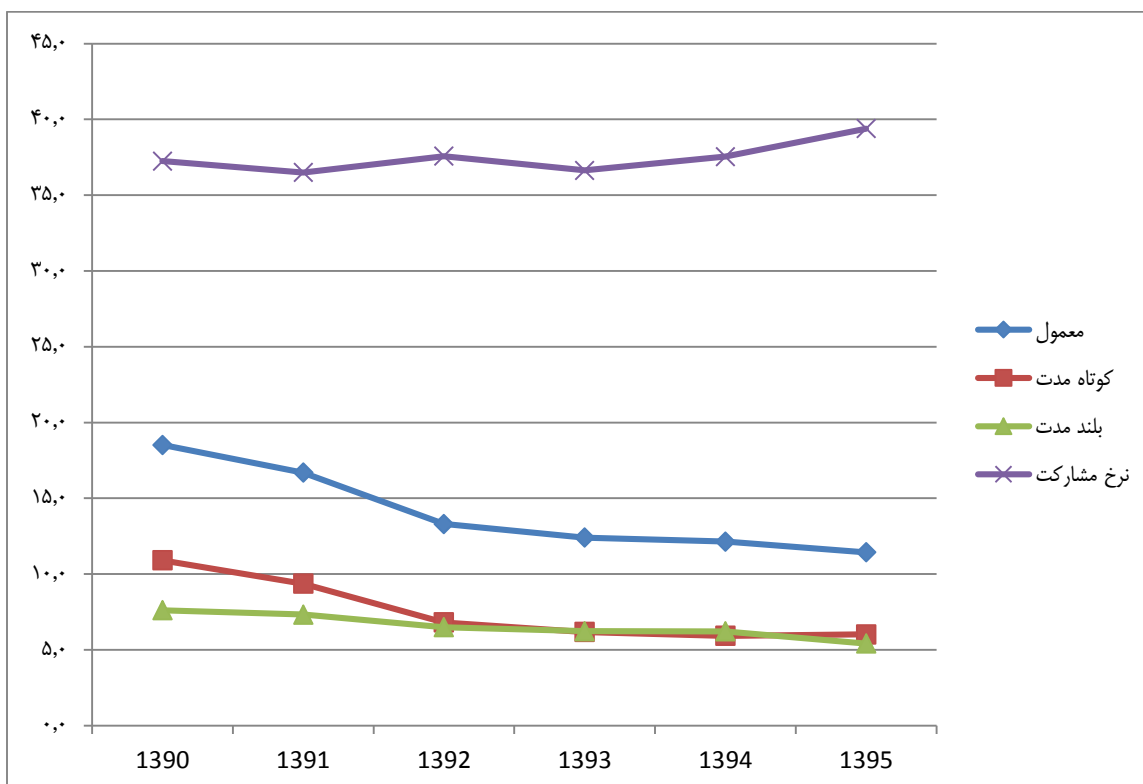
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلند مدت
۱۳۹۰	۳۹,۱	۱۰,۲	۳,۸	۶,۴
۱۳۹۱	۳۸,۰	۹,۷	۳,۲	۶,۵
۱۳۹۲	۳۹,۲	۱۱,۰	۳,۹	۷,۱
۱۳۹۳	۳۹,۱	۱۲,۷	۴,۰	۸,۷
۱۳۹۴	۴۱,۰	۱۲,۱	۴,۵	۷,۵
۱۳۹۵	۴۱,۰	۱۱,۶	۵,۰	۶,۶

نمودار ب-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مازندران

جدول ب-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان فارس

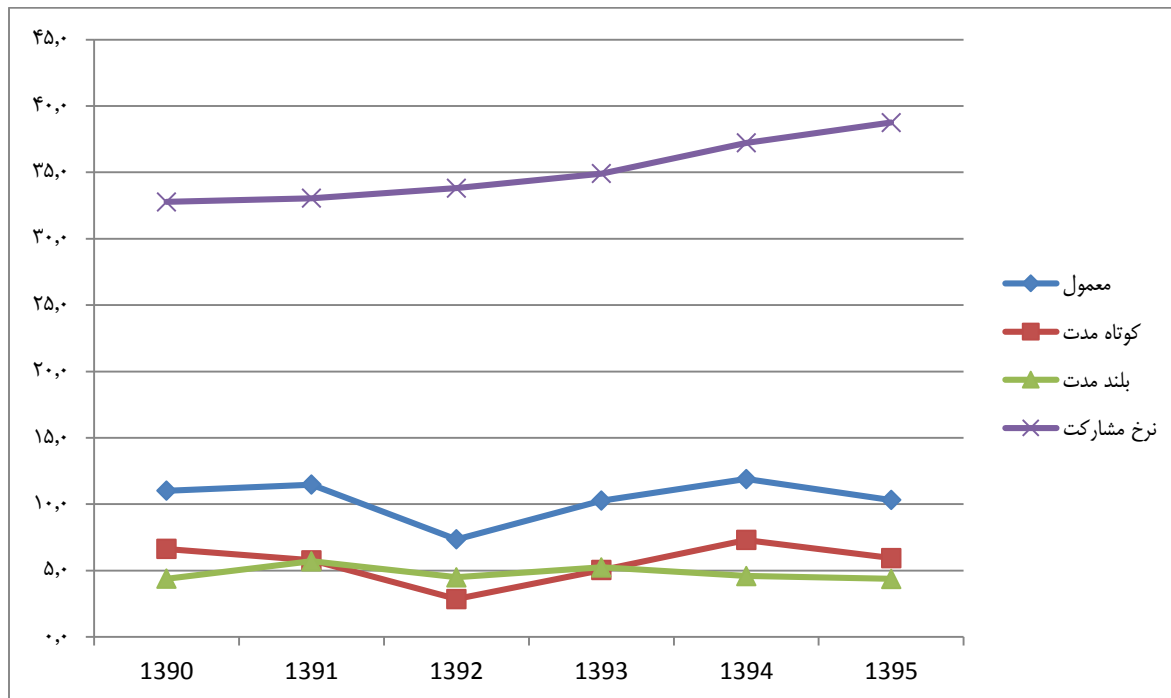
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلند مدت
۱۳۹۰	۳۷٫۳	۱۸٫۵	۱۰٫۹	۷٫۶
۱۳۹۱	۳۶٫۵	۱۶٫۷	۹٫۴	۷٫۳
۱۳۹۲	۳۷٫۶	۱۳٫۳	۶٫۸	۶٫۵
۱۳۹۳	۳۶٫۶	۱۲٫۴	۶٫۲	۶٫۲
۱۳۹۴	۳۷٫۵	۱۲٫۱	۵٫۹	۶٫۲
۱۳۹۵	۳۹٫۴	۱۱٫۴	۶٫۰	۵٫۴

نمودار ب-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان فارس

جدول ب-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان هرمزگان

سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلند مدت
۱۳۹۰	۳۲,۸	۱۱,۰	۶,۶	۴,۴
۱۳۹۱	۳۳,۱	۱۱,۵	۵,۸	۵,۷
۱۳۹۲	۳۳,۸	۷,۴	۲,۹	۴,۵
۱۳۹۳	۳۴,۹	۱۰,۳	۵,۰	۵,۲
۱۳۹۴	۳۷,۲	۱۱,۹	۷,۳	۴,۶
۱۳۹۵	۳۸,۸	۱۰,۳	۵,۹	۴,۴

نمودار ب-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان هرمزگان

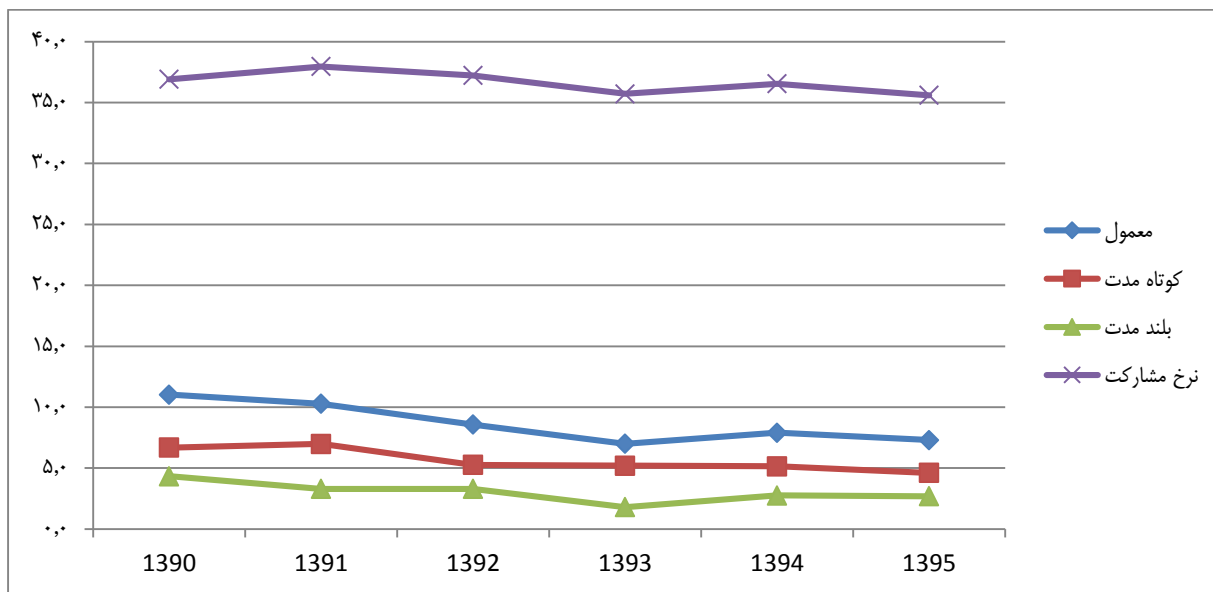
۳-۳- نرخ مشارکت و نرخ بیکاری هر دو کاهش یافته است.

این استان‌ها عبارتند از:

۱- استان مرکزی

جدول ج- ۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مرکزی

سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلند مدت
۱۳۹۰	۳۶٫۹	۱۱٫۰	۶٫۷	۴٫۳
۱۳۹۱	۳۸٫۰	۱۰٫۳	۷٫۰	۳٫۳
۱۳۹۲	۳۷٫۲	۸٫۶	۵٫۳	۳٫۳
۱۳۹۳	۳۵٫۷	۷٫۰	۵٫۲	۱٫۸
۱۳۹۴	۳۶٫۵	۷٫۹	۵٫۱	۲٫۸
۱۳۹۵	۳۸٫۶	۷٫۳	۴٫۶	۲٫۷

نمودار ج-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان مرکزی

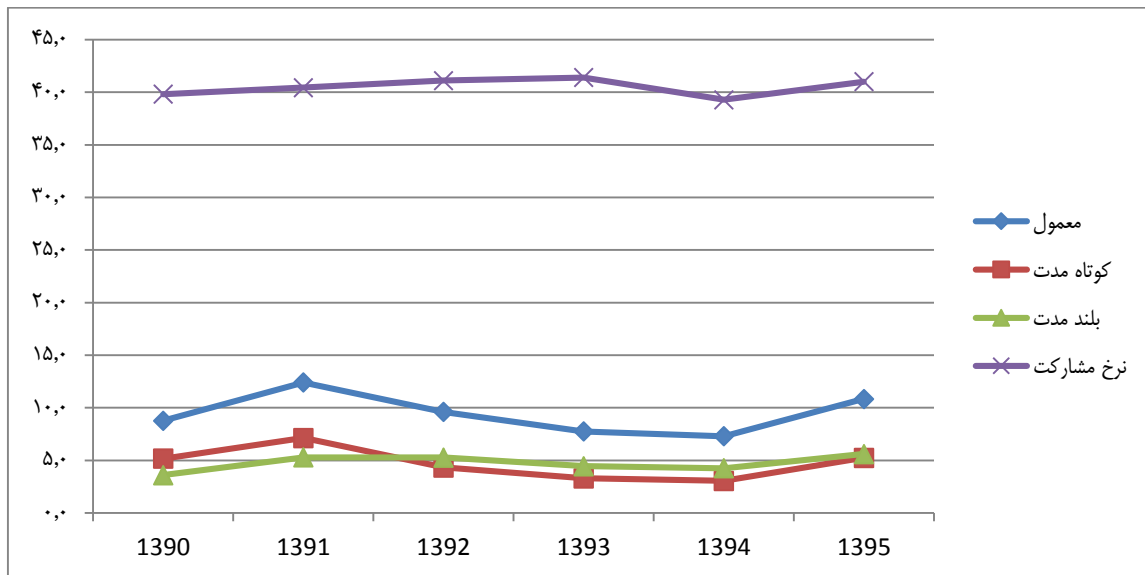
۳-۴- نرخ مشارکت و نرخ بیکاری هر دو با هم افزایش یافته است.

این استان‌ها عبارتند از:

۱- آذربایجان شرقی	۹- خراسان جنوبی
۲- آذربایجان غربی	۱۰- خوزستان
۳- اردبیل	۱۱- سیستان و بلوچستان
۴- اصفهان	۱۲- قم
۵- بوشهر	۱۳- کردستان
۶- تهران	۱۴- کرمان
۷- البرز	۱۵- گلستان
۸- چهارمحال و بختیاری	۱۶- همدان

جدول ۵-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان شرقی

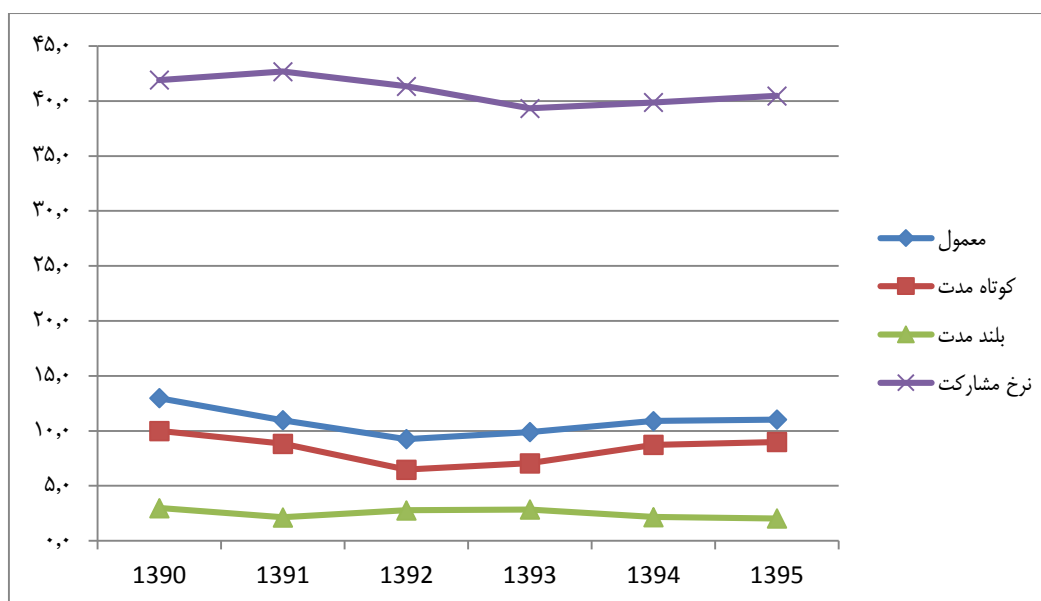
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۹,۸	۸,۷	۵,۱	۳,۵
۱۳۹۱	۴۰,۴	۱۲,۴	۷,۱	۵,۲
۱۳۹۲	۴۱,۱	۹,۶	۴,۳	۵,۲
۱۳۹۳	۴۱,۴	۷,۷	۳,۲	۴,۴
۱۳۹۴	۳۹,۲	۷,۲	۳,۰	۴,۲
۱۳۹۵	۴۱,۰	۱۰,۸	۵,۲	۵,۶

نمودار ۵-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان شرقی

جدول د-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان غربی

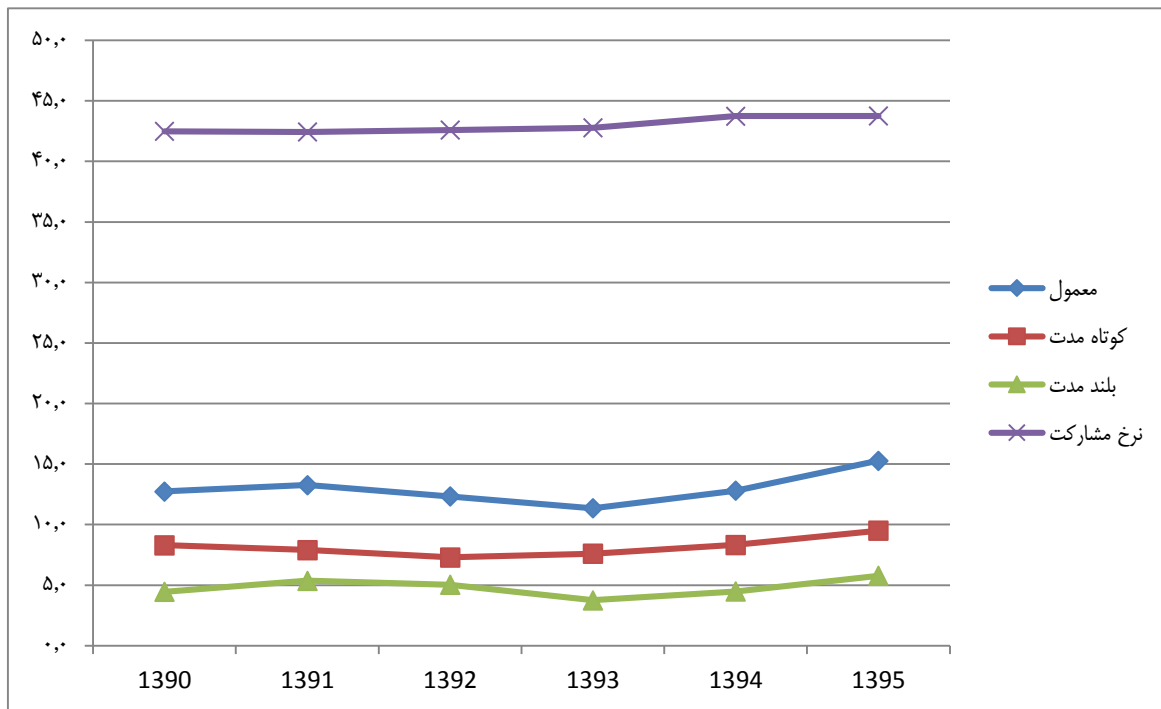
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۴۱,۹	۱۳,۰	۱۰,۰	۳,۰
۱۳۹۱	۴۲,۷	۱۱,۰	۸,۸	۲,۱
۱۳۹۲	۴۱,۳	۹,۳	۶,۵	۲,۸
۱۳۹۳	۳۹,۳	۹,۹	۷,۰	۲,۸
۱۳۹۴	۳۹,۹	۱۰,۹	۸,۷	۲,۲
۱۳۹۵	۴۰,۵	۱۱,۰	۹,۰	۲,۰

نمودار د-۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان آذربایجان غربی

جدول د-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان اردبیل

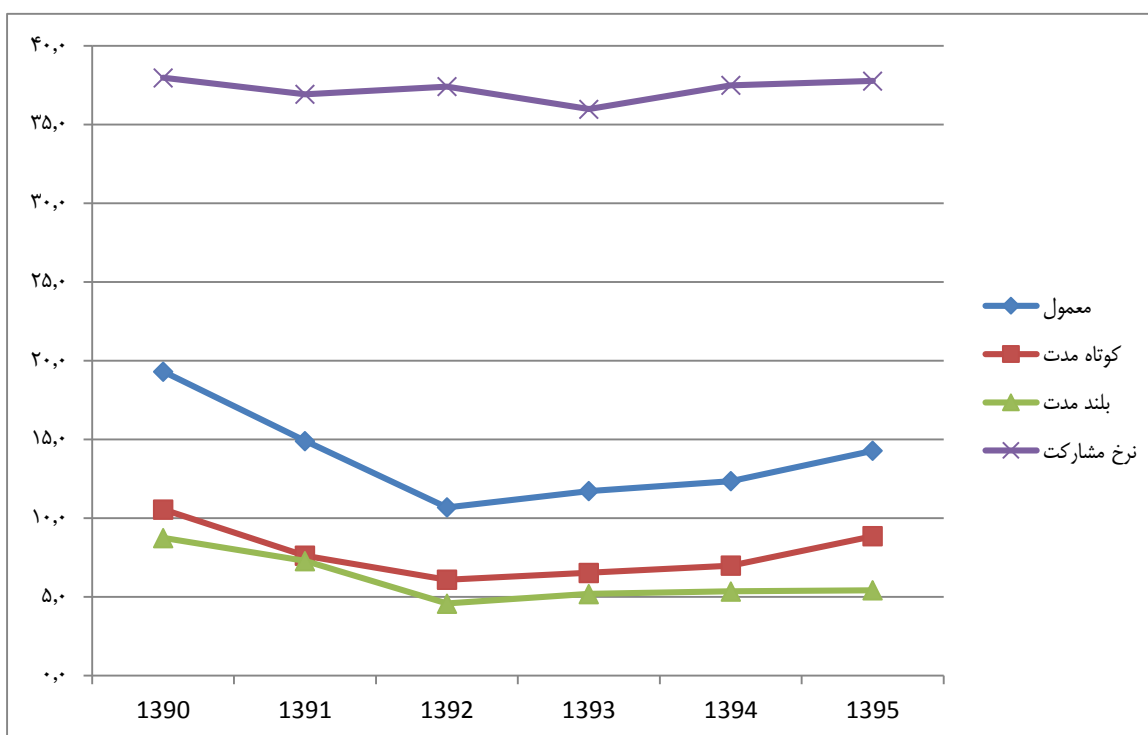
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۴۲,۵	۱۲,۷	۸,۳	۴,۵
۱۳۹۱	۴۲,۴	۱۳,۳	۷,۹	۵,۴
۱۳۹۲	۴۲,۶	۱۲,۳	۷,۳	۵,۰
۱۳۹۳	۴۲,۸	۱۱,۳	۷,۶	۳,۸
۱۳۹۴	۴۳,۷	۱۲,۸	۸,۳	۴,۵
۱۳۹۵	۴۳,۸	۱۵,۳	۹,۵	۵,۸

نمودار د-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان اردبیل

جدول د-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان البرز

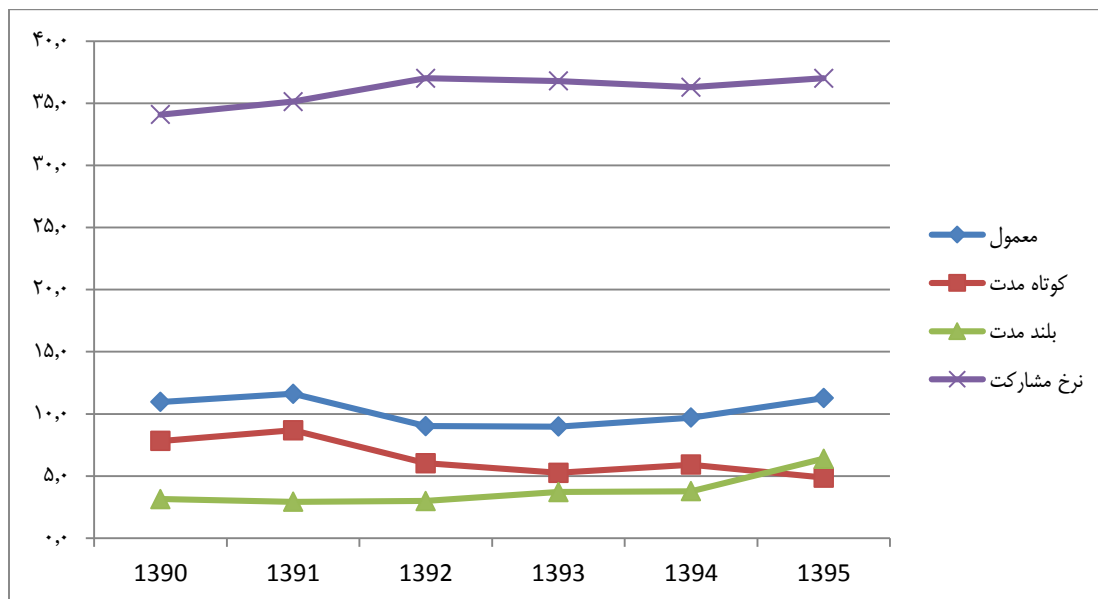
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۸,۰	۱۹,۳	۱۰,۶	۸,۸
۱۳۹۱	۳۶,۹	۱۴,۹	۷,۶	۷,۳
۱۳۹۲	۳۷,۴	۱۰,۷	۶,۱	۴,۶
۱۳۹۳	۳۶,۰	۱۱,۷	۶,۵	۵,۲
۱۳۹۴	۳۷,۵	۱۲,۷	۷,۰	۵,۴
۱۳۹۵	۳۷,۸	۱۴,۳	۸,۹	۵,۴

نمودار د-۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان البرز

جدول د-۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان بوشهر

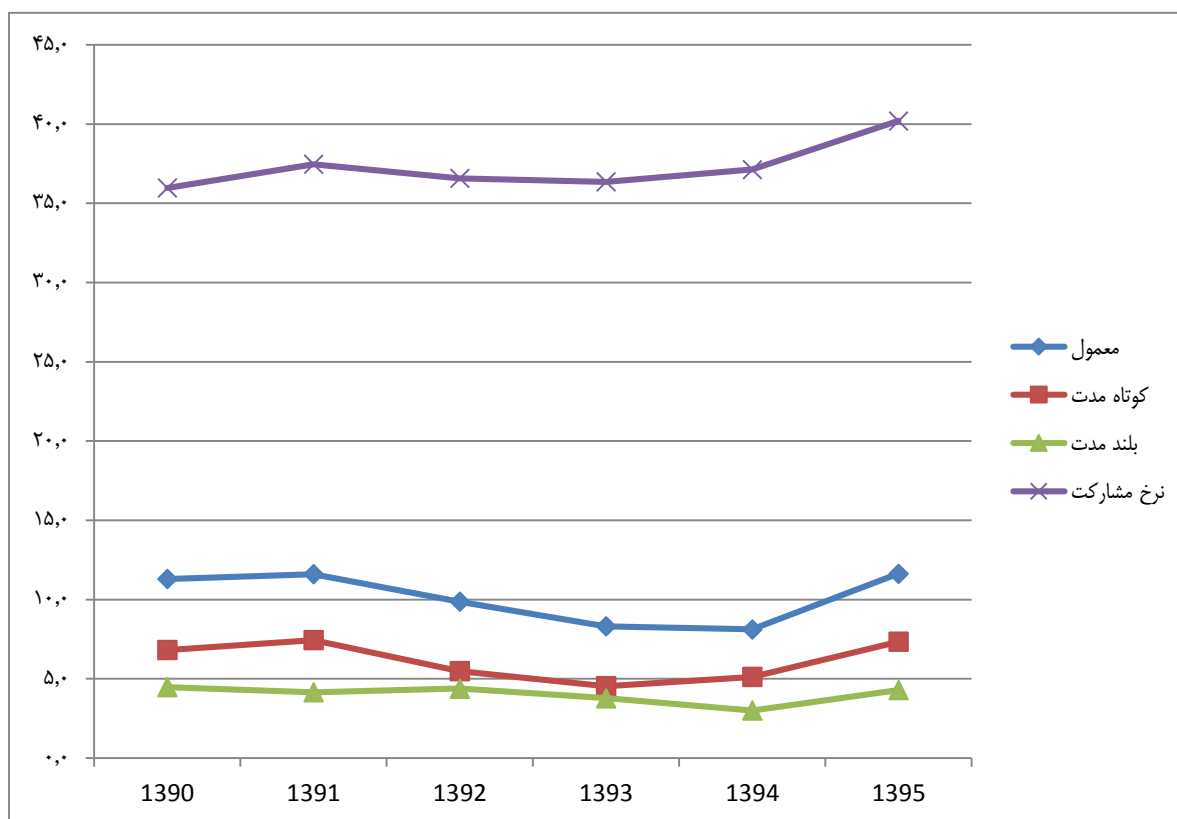
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۴,۱	۱۱,۰	۷,۸	۳,۱
۱۳۹۱	۳۵,۱	۱۱,۶	۸,۷	۲,۹
۱۳۹۲	۳۷,۰	۹,۰	۶,۰	۳,۰
۱۳۹۳	۳۶,۸	۹,۰	۵,۳	۳,۷
۱۳۹۴	۳۶,۸	۹,۷	۵,۹	۳,۸
۱۳۹۵	۳۷,۰	۱۱,۳	۴,۹	۶,۴

نمودار د-۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان بوشهر

جدول د- ۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان تهران

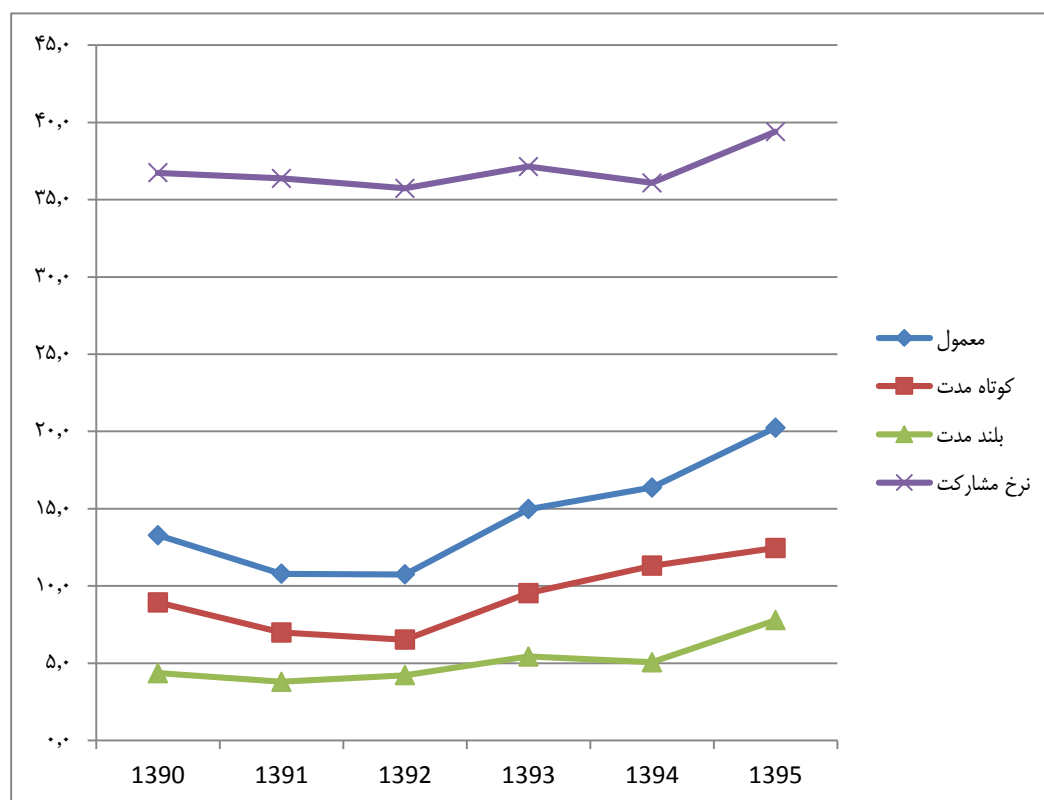
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۶,۰	۱۱,۳	۶,۸	۴,۵
۱۳۹۱	۳۷,۵	۱۱,۶	۷,۵	۴,۲
۱۳۹۲	۳۶,۶	۹,۹	۵,۵	۴,۴
۱۳۹۳	۳۶,۴	۸,۳	۴,۵	۳,۸
۱۳۹۴	۳۷,۱	۸,۱	۵,۱	۳,۰
۱۳۹۵	۴۰,۲	۱۱,۶	۷,۳	۴,۳

نمودار د- ۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان تهران

جدول د- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان چهارمحال و بختیاری

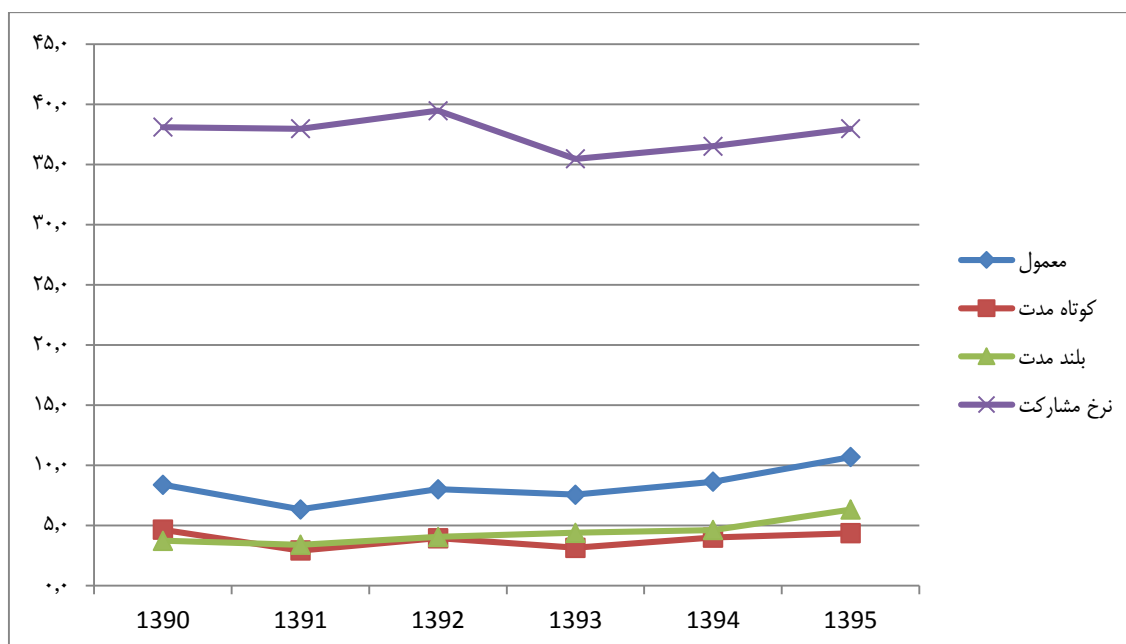
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۶,۷	۱۳,۳	۸,۹	۴,۴
۱۳۹۱	۳۶,۴	۱۰,۸	۷,۰	۳,۸
۱۳۹۲	۳۵,۷	۱۰,۷	۶,۵	۴,۲
۱۳۹۳	۳۷,۱	۱۵,۰	۹,۵	۵,۴
۱۳۹۴	۳۶,۱	۱۶,۴	۱۱,۳	۵,۱
۱۳۹۵	۳۹,۴	۲۰,۲	۱۲,۵	۷,۸

نمودار د- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان چهارمحال و بختیاری

جدول د- ۸: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان جنوبی

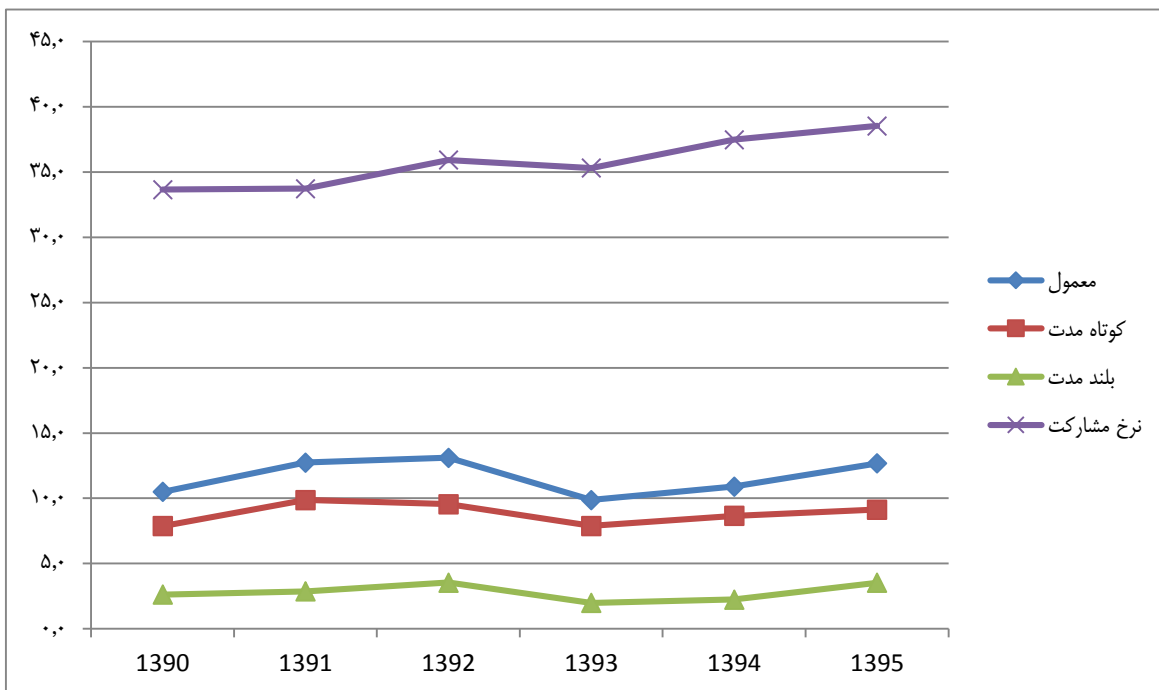
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۸,۱	۸,۴	۴,۷	۳,۷
۱۳۹۱	۳۸,۰	۶,۳	۲,۹	۳,۴
۱۳۹۲	۳۹,۵	۸,۰	۴,۰	۴,۱
۱۳۹۳	۳۵,۵	۷,۶	۳,۲	۴,۴
۱۳۹۴	۳۶,۵	۸,۶	۴,۰	۴,۶
۱۳۹۵	۳۸,۰	۱۰,۷	۴,۴	۶,۳

نمودار د- ۸: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان جنوبی

جدول د- ۹: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خوزستان

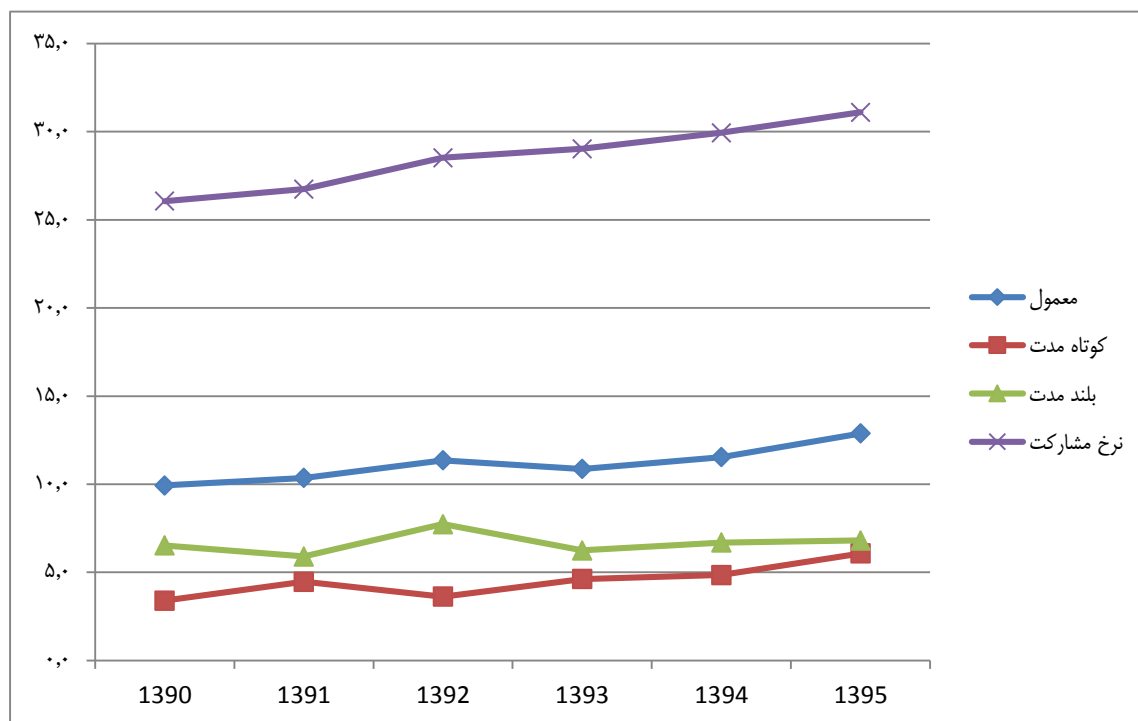
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۳,۷	۱۰,۵	۷,۹	۲,۶
۱۳۹۱	۳۳,۷	۱۲,۷	۹,۹	۲,۹
۱۳۹۲	۳۵,۹	۱۳,۱	۹,۶	۳,۵
۱۳۹۳	۳۵,۳	۹,۹	۷,۹	۲,۰
۱۳۹۴	۳۷,۵	۱۰,۹	۸,۷	۲,۲
۱۳۹۵	۳۸,۵	۱۲,۷	۹,۱	۳,۵

نمودار د- ۹: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خوزستان

جدول د- ۱۰: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سیستان و بلوچستان

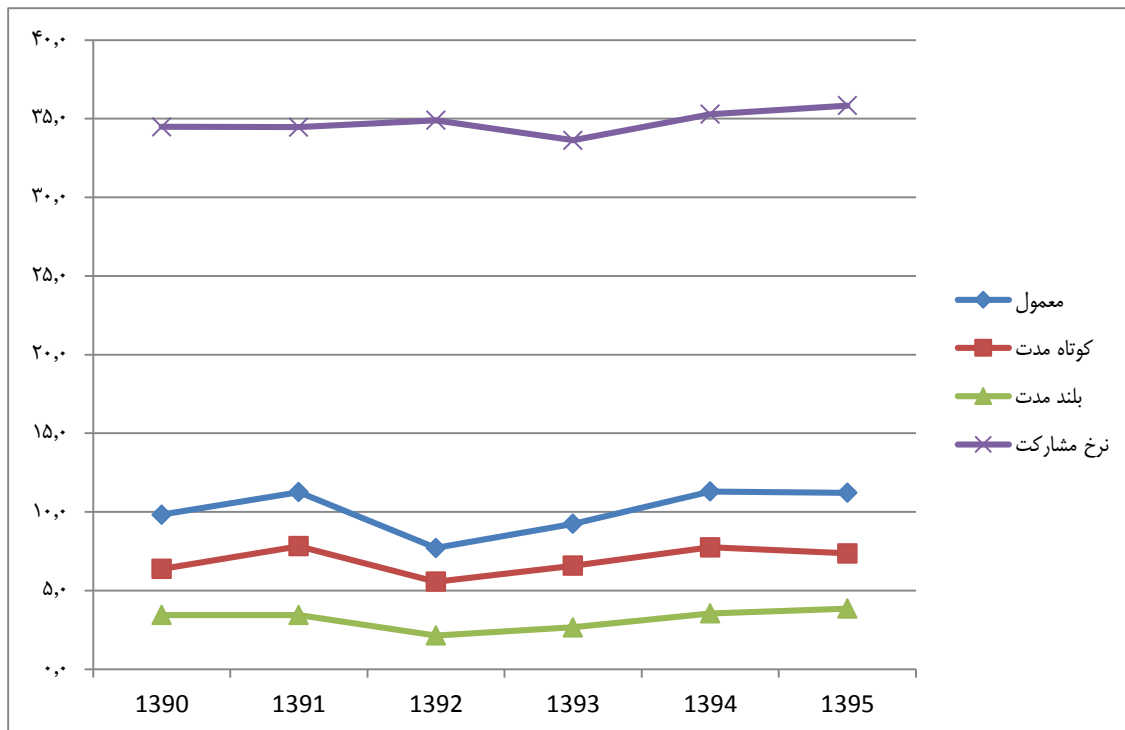
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۲۶,۱	۹,۹	۳,۴	۶,۵
۱۳۹۱	۲۶,۷	۱۰,۴	۴,۵	۵,۹
۱۳۹۲	۲۸,۵	۱۱,۴	۳,۶	۷,۷
۱۳۹۳	۲۹,۰	۱۰,۹	۴,۶	۶,۲
۱۳۹۴	۲۹,۹	۱۱,۵	۱۱,۵	۶,۷
۱۳۹۵	۳۱,۱	۱۲,۹	۱۲,۹	۶,۸

نمودار د- ۱۰: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سیستان و بلوچستان

جدول د- ۱۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قم

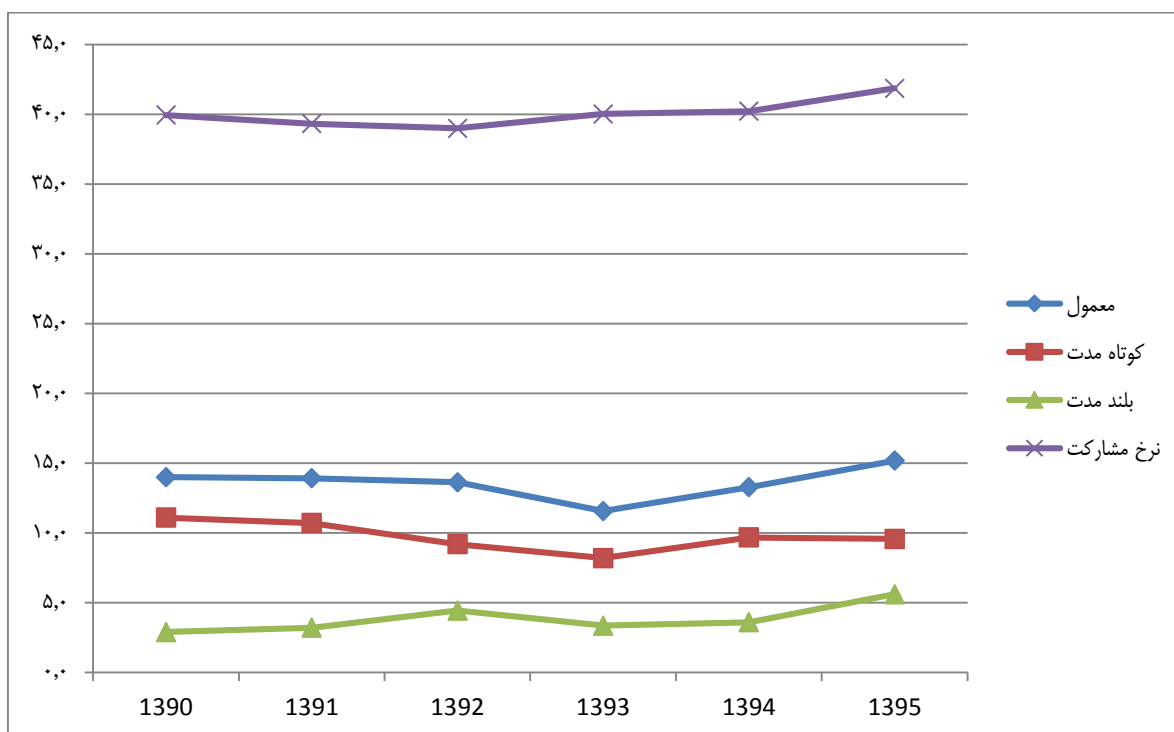
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۴,۵	۹,۸	۶,۴	۳,۴
۱۳۹۱	۳۴,۵	۱۱,۳	۷,۸	۳,۴
۱۳۹۲	۳۴,۹	۷,۷	۵,۶	۲,۱
۱۳۹۳	۳۳,۶	۹,۲	۶,۶	۲,۷
۱۳۹۴	۳۵,۳	۱۱,۳	۷,۸	۳,۶
۱۳۹۵	۳۵,۸	۱۱,۲	۷,۴	۳,۹

نمودار د- ۱۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قم

جدول د-۱۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کردستان

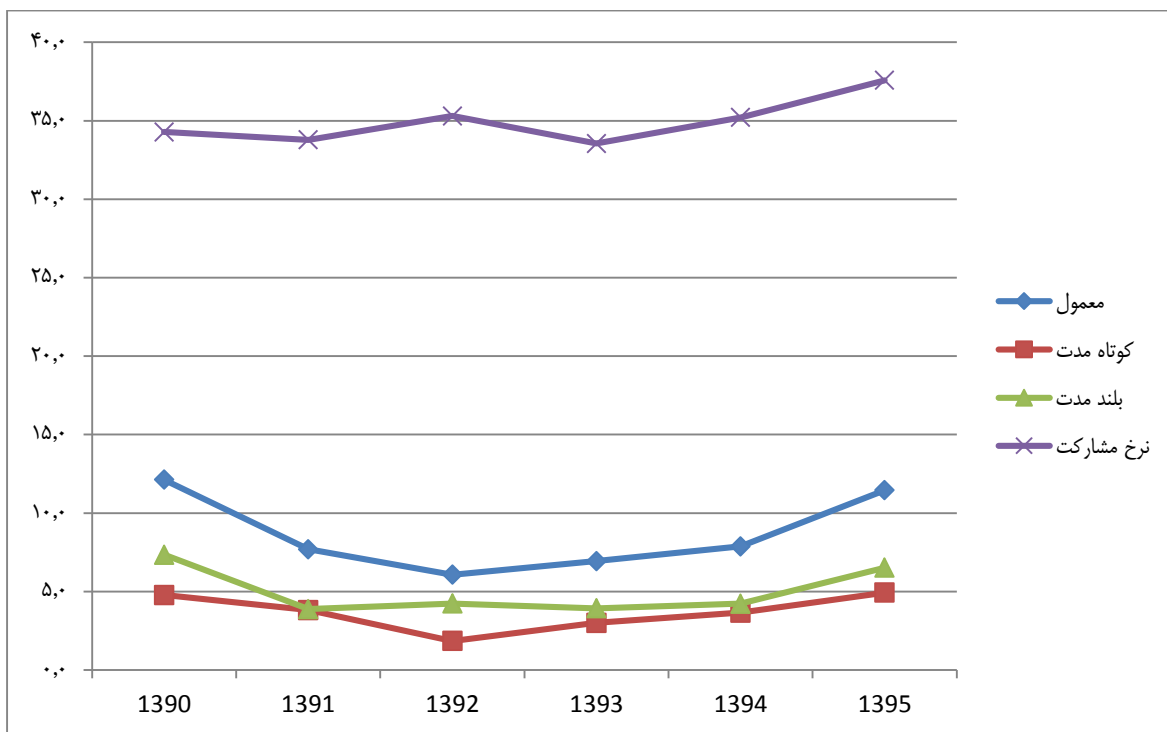
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۹,۹	۱۴,۰	۱۱,۱	۲,۹
۱۳۹۱	۳۹,۳	۱۳,۹	۱۰,۷	۳,۲
۱۳۹۲	۳۹,۰	۱۳,۶	۹,۲	۴,۴
۱۳۹۳	۴۰,۰	۱۱,۶	۸,۲	۳,۴
۱۳۹۴	۴۰,۲	۱۳,۳	۹,۷	۳,۶
۱۳۹۵	۴۱,۹	۱۵,۲	۹,۶	۵,۶

نمودار د-۱۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کردستان

جدول د- ۱۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمان

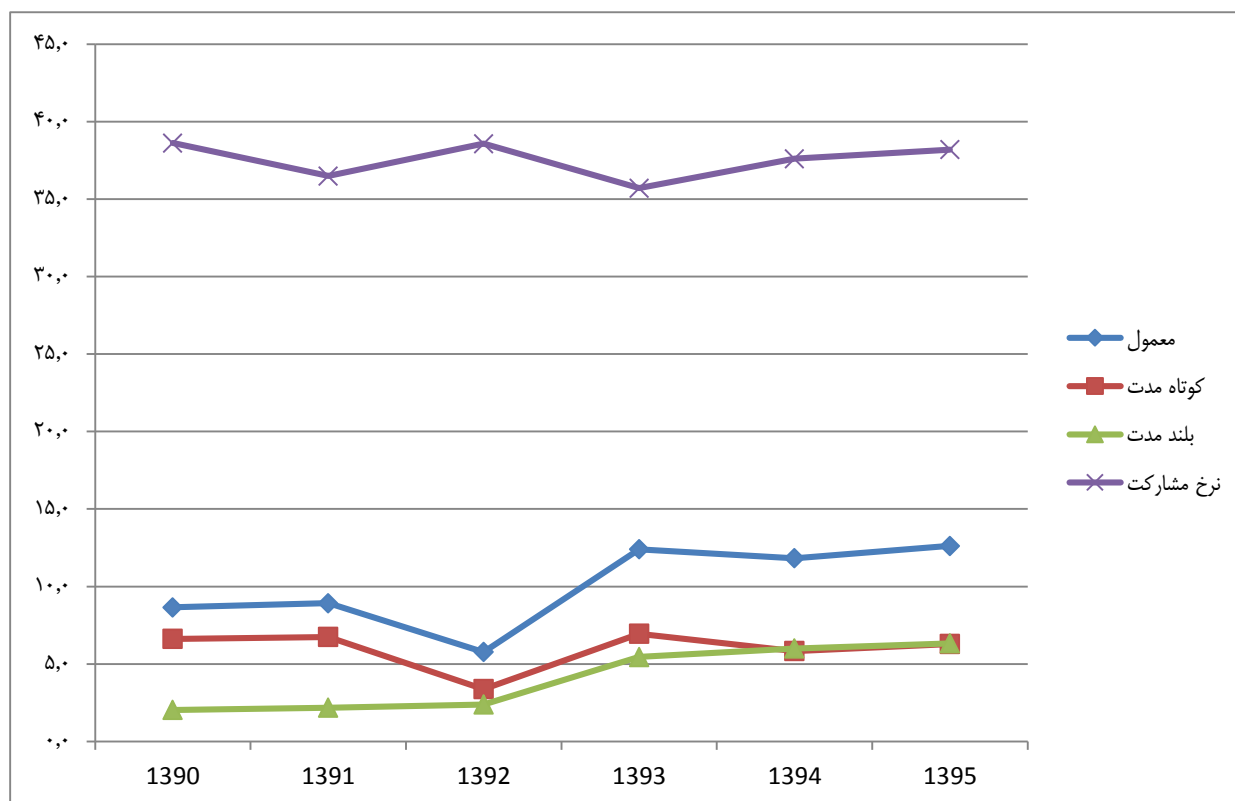
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۴,۳	۱۲۳۱	۴,۸	۷,۳
۱۳۹۱	۳۳,۸	۷,۷	۳,۸	۳,۹
۱۳۹۲	۳۵,۳	۶,۱	۱,۸	۴,۲
۱۳۹۳	۳۳,۵	۶,۹	۳,۰	۳,۹
۱۳۹۴	۳۵,۲	۷,۹	۳,۷	۴,۲
۱۳۹۵	۳۷,۶	۱۱,۵	۴,۹	۶,۵

نمودار د- ۱۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کرمان

جدول د-۱۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان گلستان

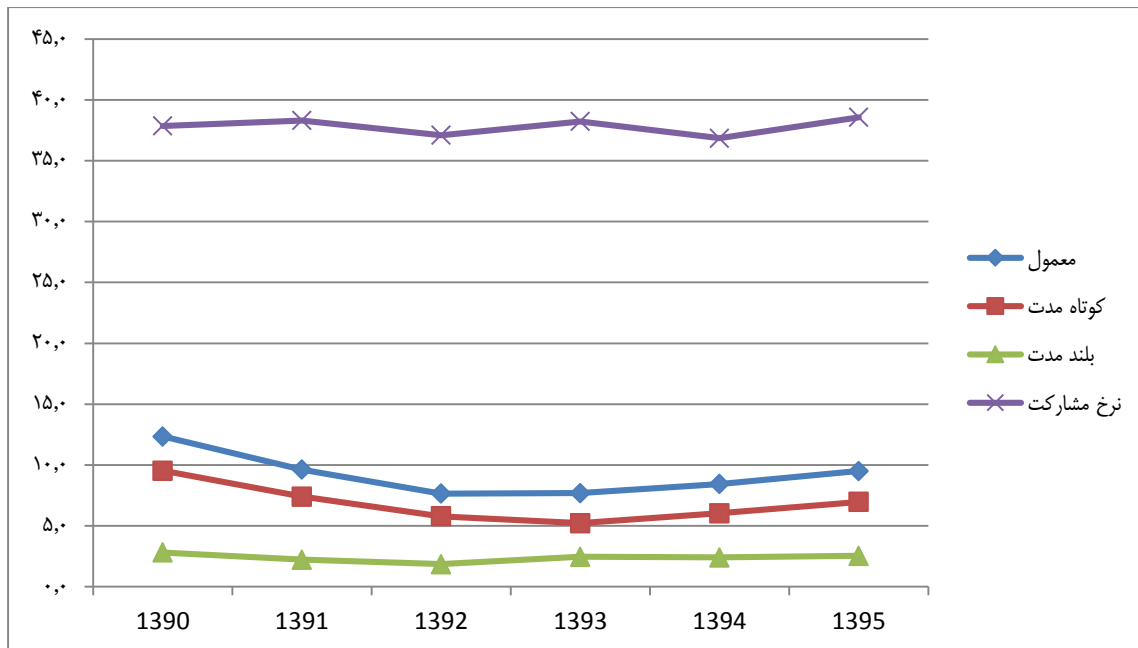
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۸,۶	۸,۷	۶,۶	۲,۰
۱۳۹۱	۳۶,۵	۸,۹	۶,۷	۲,۲
۱۳۹۲	۳۸,۶	۵,۸	۳,۴	۲,۴
۱۳۹۳	۳۵,۷	۱۲,۴	۶,۹	۵,۵
۱۳۹۴	۳۷,۶	۱۱,۸	۵,۸	۶,۰
۱۳۹۵	۳۸,۲	۱۲,۶	۶,۳	۶,۳

نمودار د-۱۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان گلستان

جدول د- ۱۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان همدان

سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۷,۹	۱۲,۴	۹,۵	۲,۸
۱۳۹۱	۳۸,۳	۹,۶	۷,۴	۲,۲
۱۳۹۲	۳۷,۱	۷,۷	۵,۸	۱,۹
۱۳۹۳	۳۸,۲	۷,۷	۵,۲	۲,۵
۱۳۹۴	۳۶,۸	۸,۵	۶,۰	۲,۴
۱۳۹۵	۳۸,۶	۹,۵	۷,۰	۲,۵

نمودار د- ۱۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان همدان

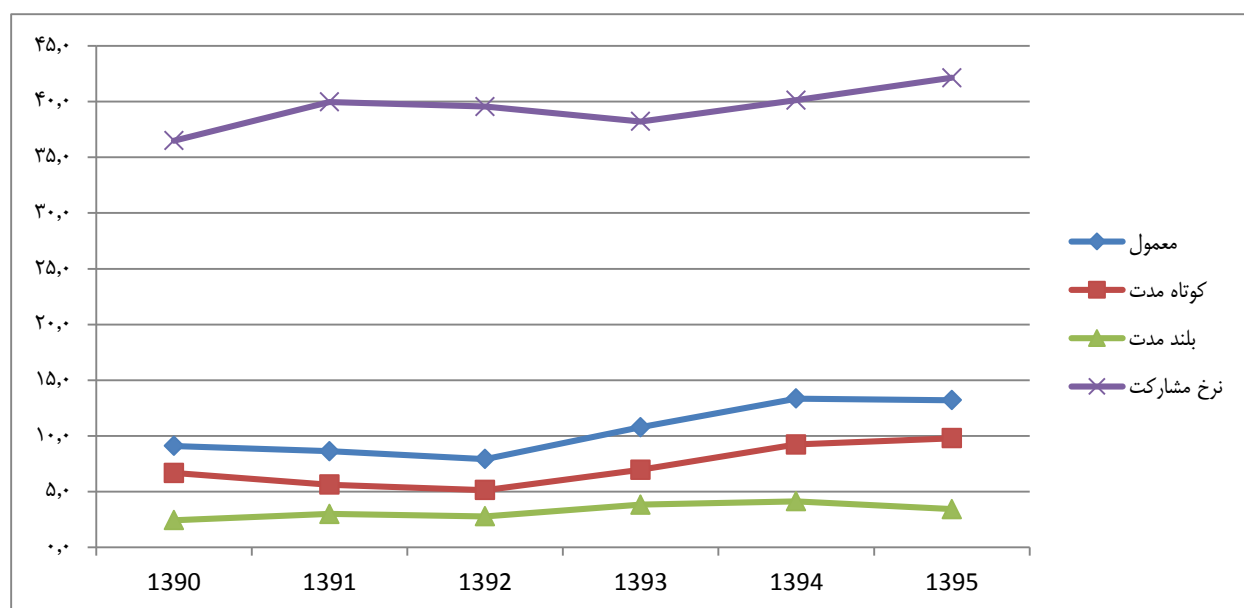
۳-۵- سایر استان‌هایی که روند وضعیت نرخ مشارکت و بیکاری آن‌ها نامشخص است

این استان‌ها عبارتند از:

۱- استان خراسان رضوی	۵- استان قزوین
۲- استان ایلام	۶- استان کهگیلویه و بویراحمد
۳- استان زنجان	۷- استان یزد
۴- استان سمنان	

جدول ه-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان رضوی

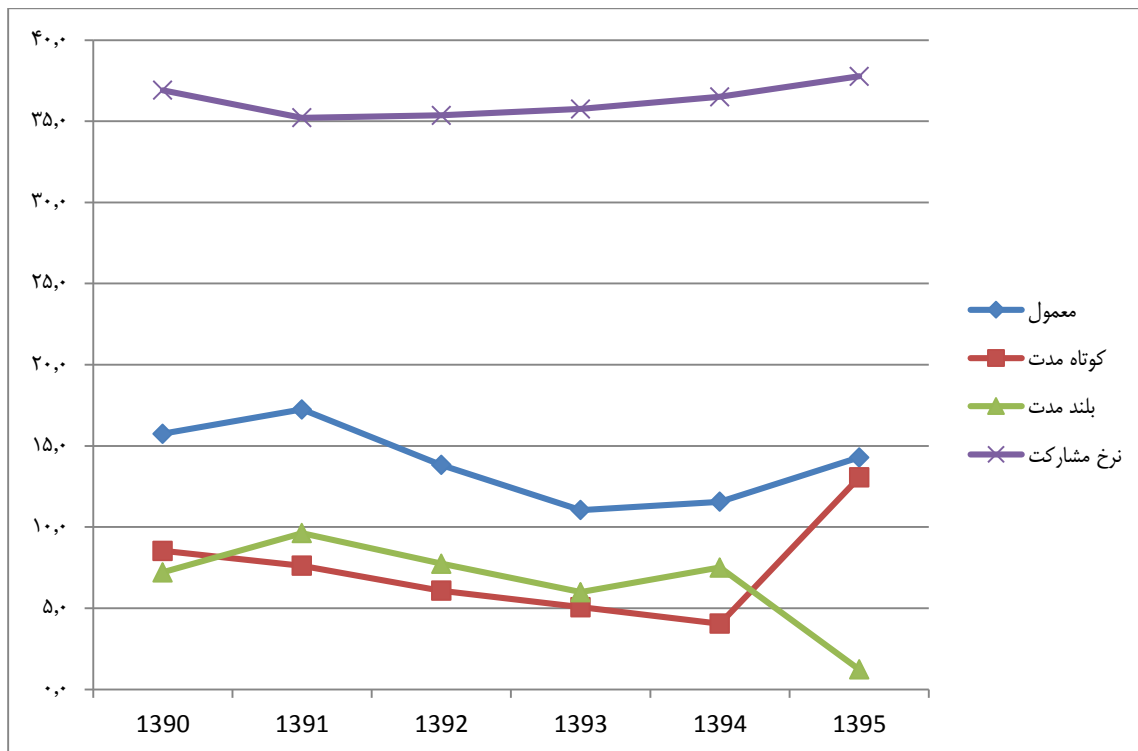
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۶,۵	۹,۱	۶,۷	۲,۴
۱۳۹۱	۴۰,۰	۸,۶	۵,۶	۳,۰
۱۳۹۲	۳۹,۶	۷,۹	۵,۱	۲,۸
۱۳۹۳	۳۸,۲	۱۰,۸	۷,۰	۳,۸
۱۳۹۴	۴۰,۱	۱۳,۳	۹,۲	۴,۱
۱۳۹۵	۴۲,۱	۱۳,۲	۹,۸	۳,۴

نمودار ه-۱: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان خراسان رضوی

جدول ه- ۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان ایلام

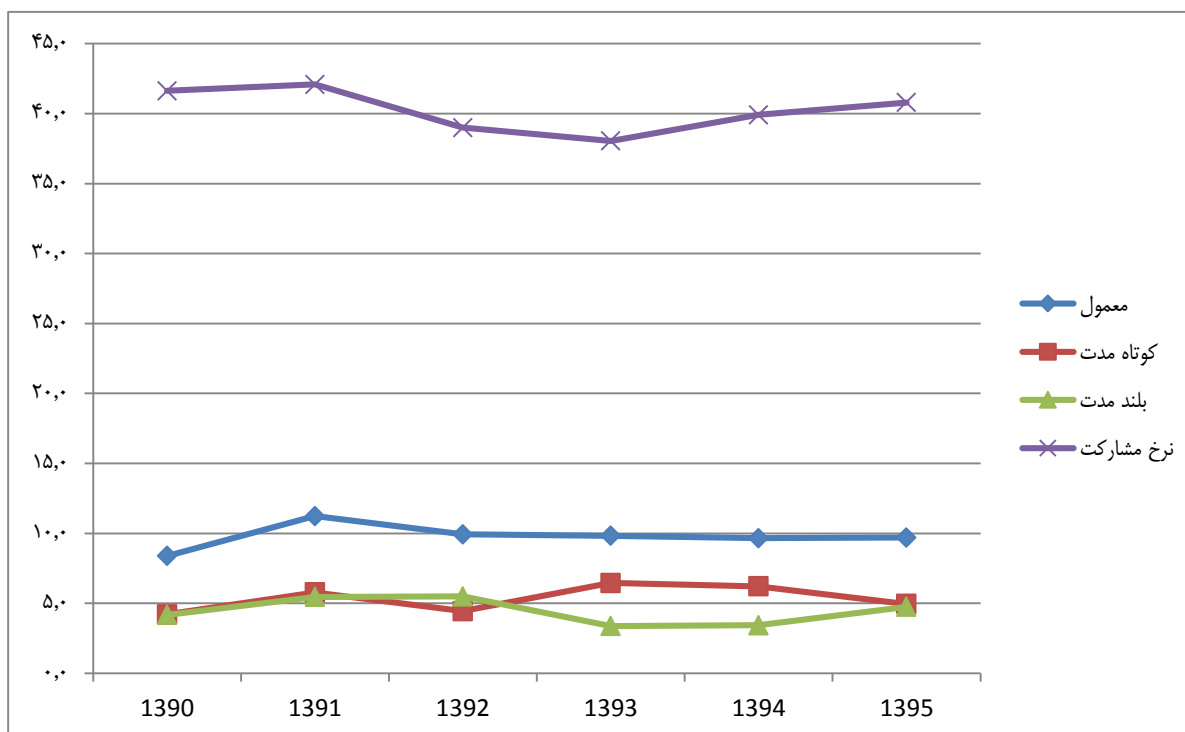
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۶,۹	۱۵,۷	۸,۵	۷,۲
۱۳۹۱	۳۵,۲	۱۷,۲	۷,۶	۹,۶
۱۳۹۲	۳۵,۴	۱۳,۸	۶,۱	۷,۷
۱۳۹۳	۳۵,۸	۱۱,۱	۵,۱	۶,۰
۱۳۹۴	۳۶,۵	۱۱,۶	۴,۰	۷,۵
۱۳۹۵	۳۷,۸	۱۴,۳	۵,۴	۶,۲

نمودار ه- ۲: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان ایلام

جدول ۵-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان زنجان

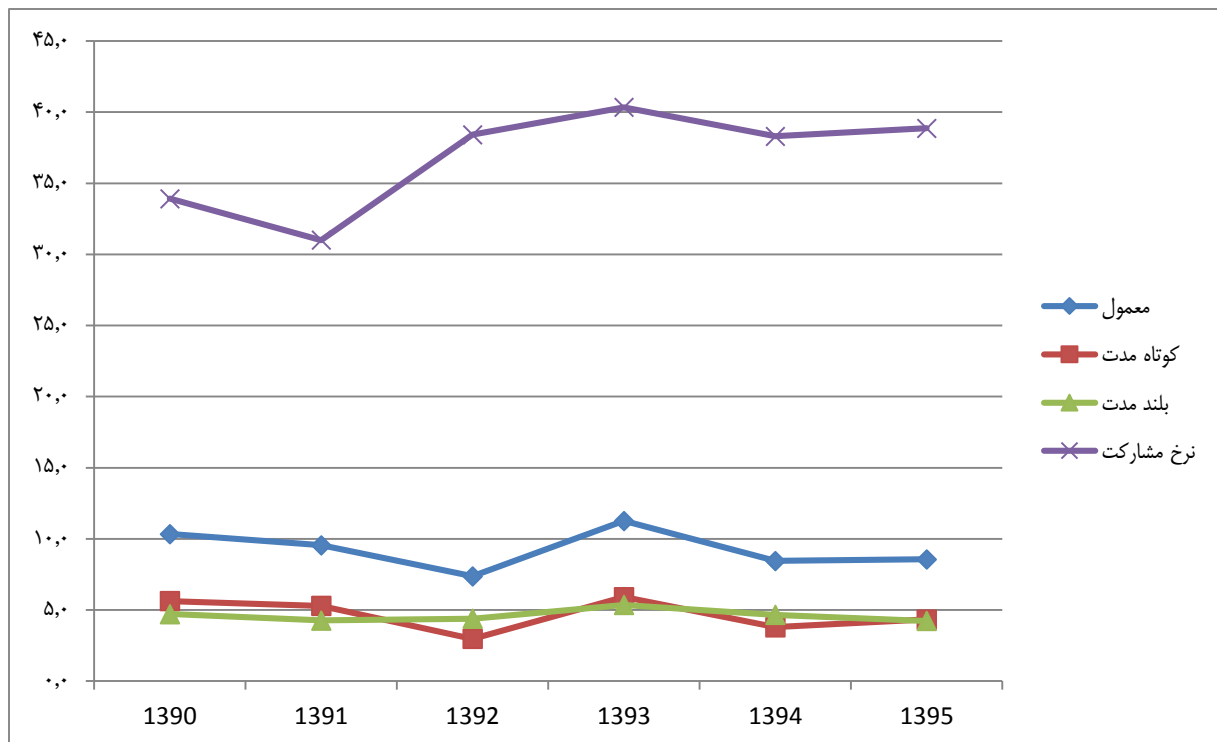
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۴۱,۶	۸,۴	۴,۲	۴,۲
۱۳۹۱	۴۲,۱	۱۱,۲	۵,۸	۵,۵
۱۳۹۲	۳۹,۰	۹,۹	۴,۴	۵,۵
۱۳۹۳	۳۸,۱	۹,۸	۶,۵	۳,۴
۱۳۹۴	۳۹,۹	۹,۶	۶,۲	۳,۴
۱۳۹۵	۴۰,۸	۹,۷	۵,۰	۴,۷

نمودار ۵-۳: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان زنجان

جدول ه- ۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سمنان

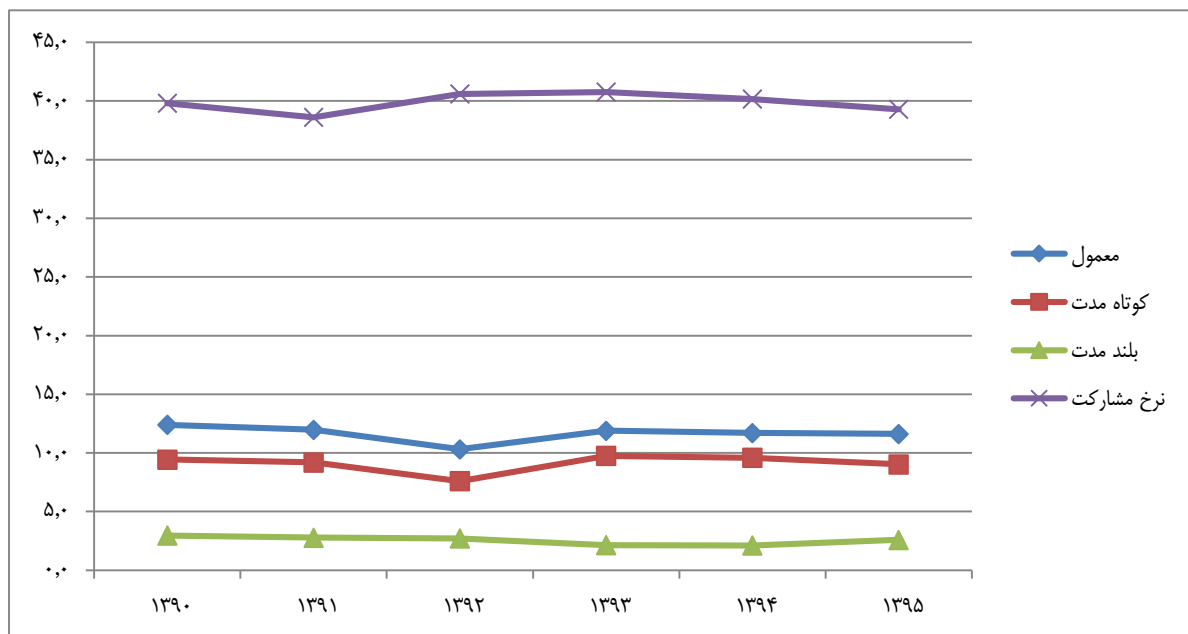
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۳,۹	۱۰,۳	۵,۶	۴,۷
۱۳۹۱	۳۱,۰	۹,۶	۵,۳	۴,۳
۱۳۹۲	۳۸,۴	۷,۴	۳,۰	۴,۴
۱۳۹۳	۴۰,۳	۱۱,۳	۵,۹	۵,۴
۱۳۹۴	۳۸,۳	۸,۴	۳,۸	۴,۷
۱۳۹۵	۳۸,۹	۸,۶	۴,۳	۴,۲

نمودار ه- ۴: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان سمنان

جدول ه-۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قزوین

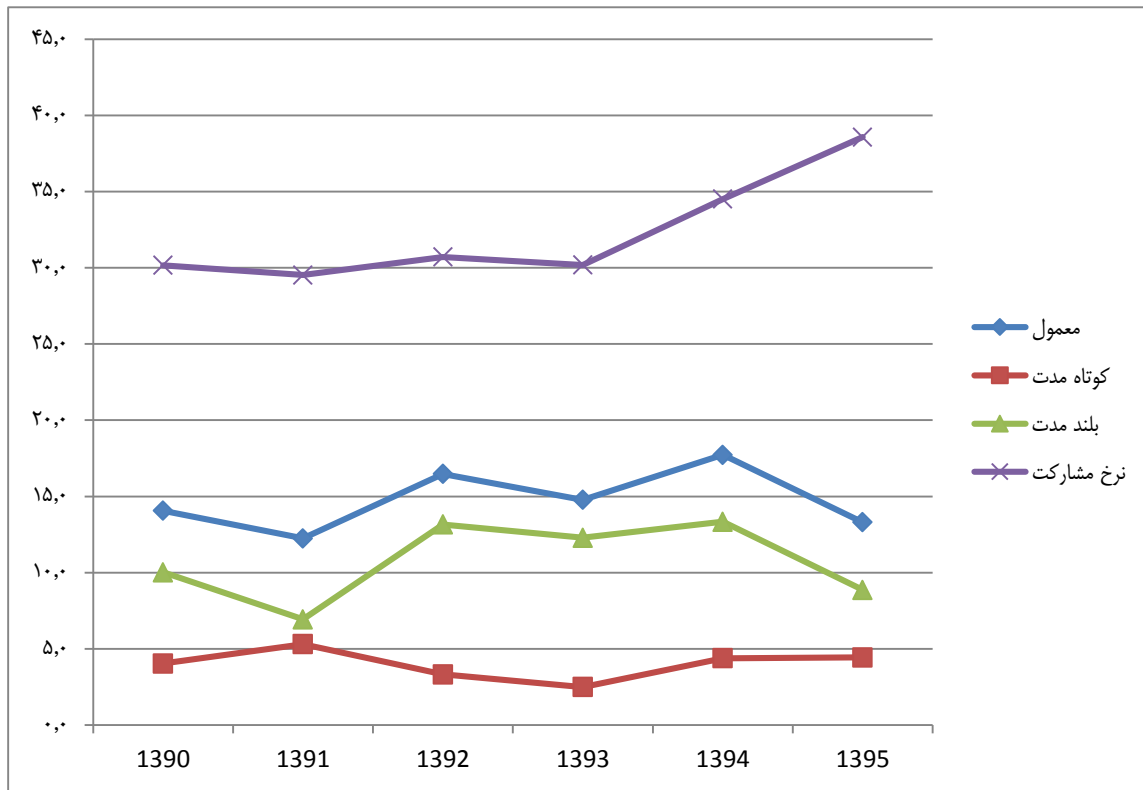
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۹,۸	۱۲,۴	۹,۴	۳,۰
۱۳۹۱	۳۸,۶	۱۲,۰	۹,۲	۲,۸
۱۳۹۲	۴۰,۶	۱۰,۳	۷,۶	۲,۷
۱۳۹۳	۴۰,۸	۱۱,۹	۹,۸	۲,۱
۱۳۹۴	۴۰,۲	۱۱,۷	۹,۶	۲,۱
۱۳۹۵	۳۹,۳	۱۱,۶	۹,۰	۲,۶

نمودار ه-۵: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان قزوین

جدول ۵-۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کهگیلویه و بویراحمد

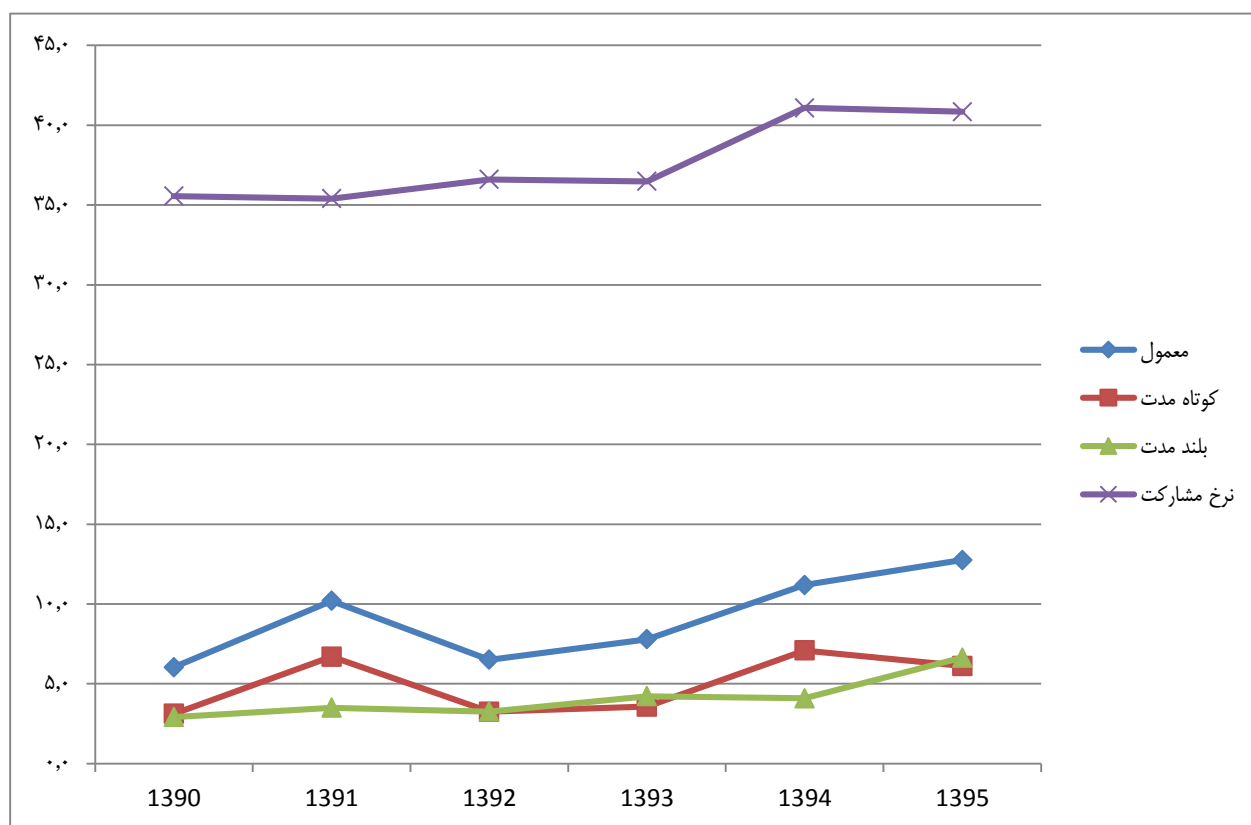
سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۰,۲	۱۴,۱	۴,۰	۱۰,۰
۱۳۹۱	۲۹,۵	۱۲,۲	۵,۳	۶,۹
۱۳۹۲	۳۰,۷	۱۶,۵	۳,۳	۱۳,۲
۱۳۹۳	۳۰,۲	۱۴,۸	۲,۵	۱۲,۳
۱۳۹۴	۳۴,۵	۱۷,۷	۴,۴	۱۳,۳
۱۳۹۵	۳۸,۶	۱۳,۳	۴,۴	۸,۹

نمودار ۵-۶: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان کهگیلویه و بویراحمد

جدول ه- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان یزد

سال	نرخ مشارکت	نرخ بیکاری متداول	کوتاه مدت	بلندمدت
۱۳۹۰	۳۵,۶	۶,۰	۳,۱	۲,۹
۱۳۹۱	۳۵,۴	۱۰,۲	۶,۷	۳,۵
۱۳۹۲	۳۶,۶	۶,۵	۳,۲	۳,۳
۱۳۹۳	۳۶,۵	۷,۸	۳,۶	۴,۲
۱۳۹۴	۴۱,۱	۱۱,۲	۷,۱	۴,۱
۱۳۹۵	۴۰,۸	۱۲,۸	۶,۱	۶,۶

نمودار ه- ۷: نرخ مشارکت و نرخ بیکاری در استان یزد

فصل چهارم

پیش بینی وضعیت بازار کار در ۳ سال آینده

در این فصل سعی می‌شود تصویری از وضعیت میزان اشتغال و بیکاری کشور در سال‌های آتی ارائه شود. در این راستا، بر اساس دو رویکرد کلی برآورد عددی و برآورد بر حسب مدل به پیش بینی متغیرهای میزان جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار کشور در سال‌های ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ می‌پردازیم.

الف. برآورد عددی

به منظور پیش بینی شاخص‌های جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار در کشور در این بخش، بر اساس دو سناریو به شرح زیر اقدام می‌کنیم:

سناریو ۱. محاسبه شاخص‌ها بر اساس تداوم روند سال ۱۳۹۶

در این بخش شاخص‌های جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار کشور را طی ۴ سال (۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰)، برای کل کشور و برای هر یک از استان‌ها بر مبنای نرخ‌های مشارکت و بیکاری برآوردی سال ۱۳۹۶، پیش بینی می‌نماییم.

سناریو ۲. محاسبه شاخص‌ها بر اساس تداوم روند میانگین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵

در این بخش شاخص‌های جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار کشور را در ۴ سال (۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰) برای کل کشور، بر حسب متوسط نرخ مشارکت و متوسط نرخ بیکاری سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵، پیش بینی می‌کنیم.

ب. برآورد مدل

علاوه بر پیش بینی وضعیت شاخص‌های اشتغال و بیکاری بر مبنای روندهای گذشته، در این بخش به پیش‌بینی شاخص‌های میزان جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار کشور برای ۴ سال (۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰) با استفاده از مدل ARIMA می‌پردازیم.

پیش بینی بر اساس برآورد عددی

محاسبات سناریوی اول:

در این بخش نتایج حاصل از محاسبه جمعیت فعال و بیکار کشور بر اساس نرخ‌های مشارکت و بیکاری سال ۹۶ ارائه می‌شود.

جدول ۴-۱: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کل کشور در سال ۱۳۹۶ (هزار نفر)

نقاط روستایی و غیر ساکن	نقاط شهری		جمع		
	مردوزن	زن	مرد	مرد و زن	
۷۱۰۹,۲	۲۰۰۰۹,۶	۵۳۲۰,۶	۲۱۸۷۵,۸	۲۷۰۶۷,۹	برآورد جمعیت فعال
۵۸۳,۰	۲۶۸۱,۳	۱۰۵۳,۵	۲۲۳۱,۳	۳۲۷۵,۲	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۲: وضعیت جمعیت
فعال و بیکار استانی در سال
۱۳۹۶ (هزار نفر)
منبع: محاسبات محقق

استان	برآورد جمعیت فعال	برآورد جمعیت بیکار
آذربایجان شرقی	۱۳۹۵.۱۹۴	۱۴۹.۲۸۵۸
آذربایجان غربی	۱۱۵۷.۵۹۷	۱۶۵.۵۳۶۴
اردبیل	۴۷۴.۸۱۵	۴۹.۳۸۰۷۶
اصفهان	۱۸۱۷.۸۷۴	۲۶۱.۷۷۳۹
البرز	۸۸۷.۴۵۸	۱۲۴.۲۴۴۱
ایلام	۱۷۲.۳۴۱	۱۹.۸۱۹۲۲
بوشهر	۳۶۱.۱۶۶	۳۹.۷۲۸۲۶
تهران	۴۶۶۵.۷۹۶	۵۱۳.۲۳۷۶
چهارمحال و بختیاری	۳۰۹.۲۶۳	۶۴.۳۲۶۷
خراسان جنوبی	۲۵۲.۳۴	۲۹.۰۱۹۱
خراسان رضوی	۲۳۲۵.۸۳۴	۲۶۵.۱۴۵۱
خراسان شمالی	۳۱۷.۱	۳۰.۷۵۸۷
خوزستان	۱۵۰۵.۵۸۳	۲۲۱.۳۲۰۷
زنجان	۳۶۷.۶۹	۳۸.۲۳۹۷۶
سمنان	۲۳۹.۹۴۶	۱۸.۹۵۵۷۳
سیستان و بلوچستان	۶۲۷.۸۱۵	۷۶.۵۹۳۴۳
فارس	۱۶۶۵.۳۶	۱۷۹.۸۵۸۹
قزوین	۴۲۲.۵۷۶	۴۵.۲۱۵۶۳
قم	۳۸۵.۵۶	۴۲.۰۲۶۰۴
کردستان	۵۷۲.۹۷	۷۸.۴۹۶۸۹
کرمان	۱۰۱۶.۰۶۴	۱۱۶.۸۴۷۴
کرمانشاه	۶۹۱.۸۰۵	۱۴۹.۴۲۹۹
کهگیلویه و بویر احمد	۲۱۵.۱۸	۲۷.۵۴۳۰۴
گلستان	۵۸۲.۹۳۲	۷۲.۸۶۶۵
گیلان	۹۵۸.۶۱۵	۱۰۲.۵۷۱۸
لرستان	۵۱۸.۳	۶۴.۷۸۷۵
مازندران	۱۱۸۹.۸۳۶	۱۱۸.۹۸۳۶
مرکزی	۴۳۵.۰۳۲	۳۴.۳۶۷۵۳
هرمزگان	۵۵۳.۸	۴۹.۸۴۲
همدان	۶۰۳.۳۴۸	۶۴.۵۵۸۲۴
یزد	۳۹۴.۱۴۸	۵۰.۴۵۰۹۴

جدول ۴-۳: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کل کشور در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر)

نقاط روستایی و غیر ساکن	نقاط شهری		جمع		
	مرد و زن	زن	مرد	مرد و زن	
۷۰۸۷,۲	۲۰۳۳۹,۵	۵۳۸۵,۳	۲۲۱۱۵,۱	۲۷۳۸۳,۰	برآورد جمعیت فعال
۵۸۱,۱	۲۷۲۵,۵	۱۰۶۶,۳	۲۲۵۵,۷	۳۳۱۳,۳	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۴: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

برآورد جمعیت بیکار	برآورد جمعیت فعال	استان
۱۵۰.۵۹۲۱	۱۴۰۷.۴۰۳	آذربایجان شرقی
۱۶۷.۵۵۱۴	۱۱۷۱.۶۸۸	آذربایجان غربی
۴۹.۶۱۲۱۶	۴۷۷.۰۴	اردبیل
۲۶۴.۵۷۵۸	۱۸۳۷.۳۳۲	اصفهان
۱۲۶.۵۶۶۴	۹۰۴.۰۴۶	البرز
۱۹.۸۹۹۹۵	۱۷۳.۰۴۳	ایلام
۴۰.۴۳۳۲۵	۳۶۷.۵۷۵	بوشهر
۵۱۹.۶۳۶۹	۴۷۲۳.۹۷۲	تهران
۶۴.۹۰۴۷۴	۳۱۲.۰۴۲	چهارمحال و بختیاری
۲۹.۳۹۳۵۴	۲۵۵.۵۹۶	خراسان جنوبی
۲۶۸.۹۱۵۶	۲۳۵۸.۹۰۹	خراسان رضوی
۳۰.۹۷۸۴۱	۳۱۹.۳۶۵	خراسان شمالی
۲۲۳.۹۷۸۲	۱۵۲۳.۶۶۱	خوزستان
۳۸.۴۹۸۷۲	۳۷۰.۱۸	زنجان
۱۹.۲۶۶۹۹	۲۴۳.۸۸۶	سمنان
۷۸.۴۶۶۱۳	۶۴۳.۱۶۵	سیستان و بلوچستان
۱۸۱.۵۶۴۷	۱۶۸۱.۱۵۵	فارس
۴۵.۷۱۸۹۶	۴۲۷.۲۸	قزوین
۴۲.۶۵۳۸۸	۳۹۱.۳۲	قم
۷۹.۳۱۳۹۶	۵۷۸.۹۳۴	کردستان
۱۱۸.۳۸۰۱	۱۰۲۹.۳۹۲	کرمان
۱۴۹.۹۶۷۷	۶۹۴.۲۹۵	کرمانشاه
۲۷.۷۸۰۴۸	۲۱۷.۰۳۵	کهگیلویه و بویر احمد
۷۳.۹۱۷	۵۹۱.۳۳۶	گلستان
۱۰۳.۱۲۰۱	۹۶۳.۷۳۹	گیلان
۶۵.۰۵۳۷۵	۵۲۰.۴۳	لرستان
۱۱۹.۹۷۷۲	۱۱۹۹.۷۷۲	مازندران
۳۴.۶۲۰۶۴	۴۳۸.۲۳۶	مرکزی
۵۰.۹۳۰۱	۵۶۵.۸۹	هرمزگان
۶۴.۶۴۶۱۹	۶۰۴.۱۷	همدان
۵۱.۴۲۳۲۳	۴۰۱.۷۴۴	یزد

جدول ۴-۵: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر)

نقاط روستایی و غیر ساکن	نقاط شهری		جمع		
	مرد و زن	زن	مرد	مرد و زن	
۷۰۶۶,۸	۲۰۶۷۹,۳	۵۴۵۲,۶	۲۲۳۶۷,۳	۲۷۷۰۹,۹	برآورد جمعیت فعال
۵۷۹,۵	۲۷۷۱,۰	۱۰۷۹,۶	۲۲۸۱,۵	۳۳۵۲,۹	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۶: وضعیت جمعیت
فعال و بیکار استانی در
سال ۱۳۹۸ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

استان	برآورد جمعیت فعال	برآورد جمعیت بیکار
آذربایجان شرقی	۱۴۲۰.۰۳۳	۱۵۱.۹۴۳۵
آذربایجان غربی	۱۱۸۷.۴۸۷	۱۶۹.۸۱۰۶
اردبیل	۴۷۸.۳۷۵	۴۹.۷۵۱
اصفهان	۱۸۵۵.۱۳۴	۲۶۷.۱۳۹۳
البرز	۹۲۰.۶۳۴	۱۲۸.۸۸۸۸
ایلام	۱۷۳.۷۴۵	۱۹.۹۸۰۶۸
بوشهر	۳۷۳.۹۸۴	۴۱.۱۳۸۲۴
تهران	۴۷۸۳.۷۶۴	۵۲۶.۲۱۴
چهارمحال و بختیاری	۳۱۳.۶۳	۶۵.۲۳۵۰۴
خراسان جنوبی	۲۵۸.۴۴۵	۲۹.۷۲۱۱۸
خراسان رضوی	۲۳۹۲.۸۶۶	۲۷۲.۷۸۶۷
خراسان شمالی	۳۲۰.۷۲۴	۳۱.۱۱۰۲۳
خوزستان	۱۵۴۰.۵۶	۲۲۶.۴۶۲۳
زنجان	۳۷۳.۹۱۵	۳۸.۸۸۷۱۶
سمنان	۲۴۸.۶۱۴	۱۹.۶۴۰۵۱
سیستان و بلوچستان	۶۵۷.۵۹۴	۸۰.۲۲۶۴۷
فارس	۱۶۹۸.۵۷	۱۸۳.۴۴۵۶
قزوین	۴۳۳.۱۶	۴۶.۳۴۸۱۲
قم	۳۹۸.۱۶	۴۳.۳۹۹۴۴
کردستان	۵۸۴.۴۷۲	۸۰.۰۷۲۶۶
کرمان	۱۰۴۴.۶۸	۱۲۰.۱۳۸۲
کرمانشاه	۶۹۸.۰۳	۱۵۰.۷۷۴۵
کهگیلویه و بویر احمد	۲۱۹.۶۳۲	۲۸.۱۱۲۹
گلستان	۵۹۸.۲۱۲	۷۴.۷۷۶۵
گیلان	۹۶۹.۲۹	۱۰۳.۷۱۴
لرستان	۵۲۲.۵۶	۶۵.۳۲
مازندران	۱۲۱۰.۱۲۲	۱۲۱۰.۱۲۲
مرکزی	۴۴۱.۴۴	۳۴۸۷۳۷۶
هرمزگان	۵۷۶.۸۱	۵۱.۹۱۲۹
همدان	۶۰۷.۸۶۹	۶۵.۰۴۱۹۸
یزد	۴۱۰.۱۸۴	۵۲.۵۰۳۵۵

جدول ۴-۷: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر)

نقاط روستایی و غیر ساکن	جمع				نقاط شهری
	مرد و زن	مرد	زن	مرد و زن	
۷۰۵۰,۷	۲۱۰۳۱,۱	۵۵۲۲,۴	۲۲۶۳۱,۸	۲۸۰۴۹,۶	برآورد جمعیت فعال
۵۷۸,۲	۲۸۱۸,۲	۱۰۹۳,۴	۲۳۰۸,۴	۳۳۹۴,۰	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۸: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

برآورد جمعیت بیکار	برآورد جمعیت فعال	استان
۱۵۳.۴۳۰۱	۱۴۳۳.۹۲۶	آذربایجان شرقی
۱۷۱.۹۴۷۸	۱۲۰۲.۴۳۲	آذربایجان غربی
۵۰.۱۶۷۵۲	۴۸۲.۳۸	اردبیل
۲۷۰.۰۰۰۹	۱۸۷۵.۰۰۶	اصفهان
۱۳۱.۲۶۳۹	۹۳۷.۵۹۹	البرز
۲۰.۱۴۲۱۴	۱۷۵.۱۴۹	ایلام
۴۱.۸۴۳۲۳	۳۸۰.۳۹۳	بوشهر
۵۳۲.۹۶۸۹	۴۸۴۵.۱۷۲	تهران
۶۵.۹۷۸۲۲	۳۱۷.۲۰۳	چهارمحال و بختیاری
۳۰.۱۸۹۲۳	۲۶۲.۵۱۵	خراسان جنوبی
۲۷۶.۹۰۹۲	۲۴۲۹.۰۲۸	خراسان رضوی
۳۱.۲۴۲۰۵	۳۲۲.۰۸۳	خراسان شمالی
۲۲۹.۱۷۷۶	۱۵۵۹.۰۳۱	خوزستان
۳۹.۳۱۸۷۶	۳۷۸.۰۶۵	زنجان
۱۹.۹۸۲۸۹	۲۵۲.۹۴۸	سمنان
۸۲.۱۳۶۶۲	۶۷۳.۲۵۱	سیستان و بلوچستان
۱۸۵.۴۵۷۶	۱۷۱۷.۲	فارس
۴۶.۷۲۵۶۲	۴۳۶۶۸۸	قزوین
۴۴.۲۲۳۴۸	۴۰۵.۷۲	قم
۸۰.۷۷۳۰۱	۵۸۹.۵۸۴	کردستان
۱۲۱.۹۴۱۴	۱۰۶۰.۳۶	کرمان
۱۵۱.۸۵۰۲	۷۰۳.۰۱	کرمانشاه
۲۸.۵۸۷۷۸	۲۲۳.۳۴۲	کهگیلویه و بویر احمد
۷۵.۸۷۴۷۵	۶۰۶.۹۹۸	گلستان
۱۰۴.۲۶۲۳	۹۷۴.۴۱۴	گیلان
۶۵.۶۳۰۶۳	۵۲۵.۰۴۵	لرستان
۱۲۲.۱۳	۱۲۲۱.۳	مازندران
۳۵.۲۱۱۲۵	۴۴۵.۷۱۲	مرکزی
۵۲.۹۶۵۹	۵۸۸.۵۱	هرمزگان
۶۵.۲۶۱۸۷	۶۰۹.۹۲۴	همدان
۵۳.۵۸۳۸۷	۴۱۸.۶۲۴	یزد

جدول ۴-۹: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر)

نقاط روستایی و غیر ساکن	جمع				مرد و زن
	نقاط شهری	زن	مرد	مرد و زن	
مردوزن	مردوزن	زن	مرد	مرد و زن	برآورد جمعیت فعال
۷۰۳۵,۰	۲۱۳۹۳,۵	۵۵۹۴,۷	۲۲۹۰۶,۵	۲۸۴۰۳,۸	
مردوزن	مردوزن	زن	مرد	مرد و زن	برآورد جمعیت بیکار
۵۷۶,۹	۲۸۶۶,۷	۱۱۰۷,۸	۲۳۳۶,۵	۳۴۳۶,۹	

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۱۰: وضعیت جمعیت فعال

و بیکار استانی در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

استان	برآورد جمعیت فعال	برآورد جمعیت بیکار
آذربایجان شرقی	۱۴۴۷.۸۱۹	۱۵۴.۹۱۶۶
آذربایجان غربی	۱۲۱۸.۲۳۱	۱۷۴.۲۰۷
اردبیل	۴۸۳.۷۱۵	۵۰.۳۰۶۳۶
اصفهان	۱۸۹۴.۸۷۸	۲۷۲.۸۶۲۴
البرز	۹۵۵.۳۱۸	۱۳۳.۷۴۴۵
ایلام	۱۷۶.۵۵۳	۲۰.۳۰۳۶
بوشهر	۳۸۷.۵۵۶	۴۲.۶۳۱۱۶
تهران	۴۹۰۷.۷۹۲	۵۳۹.۸۵۷۱
چهارمحال و بختیاری	۳۲۰.۳۷۹	۶۶.۶۳۸۸۳
خراسان جنوبی	۲۶۶.۱۷۸	۳۰.۶۱۰۴۷
خراسان رضوی	۲۴۶۷.۳۹۵	۲۸۱.۲۸۳
خراسان شمالی	۳۲۴.۳۴۸	۳۱.۴۶۱۷۶
خوزستان	۱۵۷۷.۵۰۲	۲۳۱.۸۹۲۸
زنجان	۳۸۲.۶۳	۳۹.۷۹۳۵۲
سمنان	۲۵۷.۶۷۶	۲۰.۳۵۶۴
سیستان و بلوچستان	۶۹۰.۷۵	۸۴.۲۷۱۵
فارس	۱۷۳۵.۴۲۵	۱۸۷.۴۲۵۹
قزوین	۴۴۱.۷۸۴	۴۷.۲۷۰۸۹
قم	۴۱۴	۴۵.۱۲۶
کردستان	۵۹۵.۹۷۴	۸۱.۶۴۸۴۴
کرمان	۱۰۷۵.۶۴۸	۱۲۳.۶۹۹۵
کرمانشاه	۷۰۶.۷۴۵	۱۵۲.۶۵۶۹
کهگیلویه و بویر احمد	۲۲۵.۵۶۸	۲۸.۸۷۲۷
گلستان	۶۱۵.۷۸۴	۷۶.۹۷۳
گیلان	۹۷۹.۵۳۸	۱۰۴.۸۱۰۶
لرستان	۵۲۶.۸۲	۶۵.۸۵۲۵
مازندران	۱۲۳۲.۸۹۲	۱۲۳.۲۸۹۲
مرکزی	۴۴۹.۲۷۲	۳۵.۴۹۲۴۹
هرمزگان	۶۰۰.۶	۵۴.۰۵۴
همدان	۶۱۱.۹۷۹	۶۵.۴۸۱۷۵
یزد	۴۲۷.۹۰۸	۵۴.۷۷۲۲۲

محاسبات سناریو دوم:

در این بخش نتایج حاصل از محاسبه جمعیت فعال و بیکار کشور بر اساس نرخهای مشارکت و بیکاری متوسط سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ ارائه می‌شود.

جدول ۴-۱۱: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۶ (هزار نفر)

جمع	
۲۵۳۸۸,۷	برآورد جمعیت فعال
۲۹۱۹,۷	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۱۲: وضعیت جمعیت

فعال و بیکار استانی در

سال ۱۳۹۶ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

استان	برآورد جمعیت فعال	برآورد جمعیت بیکار
آذربایجان شرقی	۱۳۴۲.۱۷	۲۲۶.۸۲۶۷
آذربایجان غربی	۱۱۰۸.۷۹۹	۱۱۹.۷۵۰۳
اردبیل	۴۵۸.۸۱	۵۹.۶۴۵۳
اصفهان	۱۷۴۷.۶۱۸	۲۲۸.۹۳۸
البرز	۸۷۸.۰۴۲	۱۲۲.۰۴۷۸
ایلام	۱۷۸.۲۳۳	۲۴.۹۵۲۶۲
بوشهر	۳۴۴.۸۸	۳۵.۵۲۲۶۴
تهران	۴۳۰۷.۷۷۷	۴۳۵.۰۸۵۵
چهارمحال و بختیاری	۲۸۷.۴۵۱	۴۱.۳۹۲۹۴
خراسان جنوبی	۲۳۳.۱۲	۱۹.۳۴۸۹۶
خراسان رضوی	۲۰۷۷.۹۵۶	۲۱۸.۱۸۵۴
خراسان شمالی	۲۷۹.۳	۲۹.۳۲۶۵
خوزستان	۱۳۷۱.۴۹۸	۱۵۹.۰۹۳۸
زنجان	۳۵۶.۱۷۲	۳۴.۹۰۴۸۶
سمنان	۲۲۴.۱۱۲	۲۰.۸۴۲۴۲
سیستان و بلوچستان	۵۸۴.۸۷	۶۵.۵۰۵۴۴
فارس	۱۵۴۲	۲۱۷.۴۲۲
قزوین	۴۳۰.۱۲۲	۴۹.۸۹۴۱۵
قم	۳۷۲.۷۰۸	۳۷.۶۴۳۵۱
کردستان	۵۳۹.۳۴۵	۷۳.۳۵۰۹۲
کرمان	۹۰۷.۲	۷۸.۹۲۶۴
کرمانشاه	۶۲۵.۱۲۵	۱۰۵.۶۴۶۱
کهگیلویه و بویر احمد	۱۸۷.۳۴	۲۷.۷۲۶۳۲
گلستان	۵۷۲.۲۵	۵۹.۲۲۷۸۸
گیلان	۹۰۰.۲۴۵	۱۲۱.۵۳۳۱
لرستان	۵۱۳.۹۲	۸۳.۷۶۸۹۶
مازندران	۱۱۳۸.۱۰۴	۱۲۷.۴۶۷۶
مرکزی	۴۴۸.۴۷۴	۳۹.۰۱۷۲۴
هرمزگان	۴۹۸.۴۲	۵۱.۸۳۵۶۸
همدان	۵۵۴.۹۰۴	۵۱.۰۵۱۱۷
یزد	۳۵۲.۱۱۸	۳۲.۰۴۲۷۴

جدول ۴-۱۳: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر)

جمع	
۲۵۶۸۴,۳	برآورد جمعیت فعال
۲۹۵۳,۷	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۱۴: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

برآورد جمعیت بیکار	برآورد جمعیت فعال	استان
۲۲۸۸۱۱۶	۱۳۵۳۰۹۱۵	آذربایجان شرقی
۱۲۱۰۲۰۸	۱۱۲۲۰۲۹۶	آذربایجان غربی
۵۹۰۹۲۴۸	۴۶۰۰۹۶	اردبیل
۲۳۱۰۴۸۸۴	۱۷۶۶۰۳۲۴	اصفهان
۱۲۴۰۳۲۹۱	۸۹۴۰۴۵۴	البرز
۲۵۰۰۵۴۲۶	۱۷۸۰۹۵۹	ایلام
۳۶۰۱۵۳	۳۵۱	بوشهر
۴۴۰۰۵۱۰۴	۴۳۶۱۰۴۸۹	تهران
۴۱۰۷۶۴۹	۲۹۰۰۰۳۴	چهارمحال و بختیاری
۱۹۰۵۹۸۶۲	۲۳۶۰۱۲۸	خراسان جنوبی
۲۲۱۰۲۸۸۱	۲۱۰۷۰۵۰۶	خراسان رضوی
۲۹۰۵۳۵۹۸	۲۸۱۰۲۹۵	خراسان شمالی
۱۶۱۰۰۰۴۱	۱۳۸۷۰۹۶۶	خوزستان
۳۵۰۱۴۱۲۳	۳۵۸۰۵۸۴	زنجان
۲۱۰۱۸۴۶۶	۲۲۷۰۷۹۲	سمنان
۶۷۰۱۰۷۰۴	۵۹۹۰۱۷	سیستان و بلوچستان
۲۱۹۰۴۸۴۱	۱۵۵۶۶۲۵	فارس
۵۰۰۴۴۹۵۶	۴۳۴۰۹۱	قزوین
۳۸۰۲۰۵۸۸	۳۷۸۰۲۷۶	قم
۷۴۰۱۱۴۴۲	۵۴۴۰۹۵۹	کردستان
۷۹۰۹۶۱۷	۹۱۹۰۱	کرمان
۱۰۶۰۰۲۶۴	۶۲۷۰۳۷۵	کرمانشاه
۲۷۰۹۶۵۳۴	۱۸۸۰۹۵۵	کهگیلویه و بویر احمد
۶۰۰۰۸۱۷۵	۵۸۰۰۵	گلستان
۱۲۲۰۱۸۲۷	۹۰۵۰۰۵۷	گیلان
۸۴۰۱۱۳۲۲	۵۱۶۰۰۳۲	لرستان
۱۲۸۰۵۳۲۱	۱۱۴۷۶۰۸	مازندران
۳۹۰۳۰۴۶	۴۵۱۰۷۷۷	مرکزی
۵۲۰۹۶۷۳	۵۰۹۰۳۰۱	هرمزگان
۵۱۰۱۲۰۷۲	۵۵۵۰۶۶	همدان
۳۲۰۶۶۰۲۶	۳۵۸۰۹۰۴	یزد

جدول ۴-۱۵: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر)

جمع	
۲۵۹۹۰,۹	برآورد جمعیت فعال
۲۹۸۹,۰	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۱۶: وضعیت جمعیت

فعال و بیکار استانی در
سال ۱۳۹۸ (هزار نفر)

برآورد جمعیت بیکار	برآورد جمعیت فعال	استان
۲۳۰.۸۶۵	۱۳۶۶.۰۶۵	آذربایجان شرقی
۱۲۲.۸۴۲۳	۱۱۳۷.۴۲۹	آذربایجان غربی
۶۰.۰۹۲۵	۴۶۲.۲۵	اردبیل
۲۳۳.۶۳۰۴	۱۷۸۳.۴۳۸	اصفهان
۱۲۶.۶۱۰۴	۹۱۰.۸۶۶	البرز
۲۵.۱۵۵۹	۱۷۹.۶۸۵	ایلام
۳۶.۷۸۳۳۶	۳۵۷.۱۲	بوشهر
۴۴۶.۰۸۶	۴۴۱۶۶۹۳	تهران
۴۱.۹۷۷۴۴	۲۹۱.۵۱	چهارمحال و بختیاری
۱۹.۸۱۷۰۸	۲۳۸.۷۶	خراسان جنوبی
۲۲۴.۴۷۳۶	۲۱۳۷.۸۴۴	خراسان رضوی
۲۹.۶۶۱۶۶	۲۸۲.۴۹۲	خراسان شمالی
۱۶۲.۷۸۹۸	۱۴۰.۳.۳۶	خوزستان
۳۵.۴۹۵۸	۳۶۲.۲۰۲	زنجان
۲۱.۵۹۵۳۴	۲۳۲.۲۰۸	سمنان
۶۸.۶۱۲۵۴	۶۱۲.۶۱۲	سیستان و بلوچستان
۲۲۱.۷۵۷۸	۱۵۷۲.۷۵	فارس
۵۱.۱۴۳۸۲	۴۴۰.۸۹۵	قزوین
۳۸.۸۷۳۶۹	۳۸۴.۸۸۸	قم
۷۴.۸۲۳۳۹	۵۵۰.۱۷۲	کردستان
۸۱.۱۴۹۲۵	۹۳۲.۷۵	کرمان
۱۰۶.۵۹۶۸	۶۳۰.۷۵	کرمانشاه
۲۸.۲۹۹۹۷	۱۹۱.۲۱۶	کهگیلویه و بویر احمد
۶۰.۷۸۰۳۸	۵۸۷.۲۵	گلستان
۱۲۲.۸۸۶۵	۹۱۰.۲۷	گیلان
۸۴.۴۵۷۴۷	۵۱۸.۱۴۴	لرستان
۱۲۹.۶۴۰۹	۱۱۵۷.۵۰۸	مازندران
۳۹.۵۹۱۹۶	۴۵۵.۰۸	مرکزی
۵۳.۹۸۹۴۲	۵۱۹.۱۲۹	هرمزگان
۵۱.۴۳۳۷	۵۵۹.۰۶۲	همدان
۳۳.۳۴۶۴	۳۶۶.۴۴۴	یزد

جدول ۴-۱۷: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر)

جمع	
۲۶۳۰۹,۶	برآورد جمعیت فعال
۳۰۲۵,۶	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۱۸: وضعیت جمعیت فعال

و بیکار استانی در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

برآورد جمعیت بیکار	برآورد جمعیت فعال	استان
۲۳۳.۱۲۳۷	۱۳۷۹.۴۳	آذربایجان شرقی
۱۲۴.۳۸۸۴	۱۱۵۱.۷۴۴	آذربایجان غربی
۶۰.۵۹۵۶	۴۶۶.۱۲	اردبیل
۲۳۶.۱۳۳	۱۸۰۲.۵۴۲	اصفهان
۱۲۸.۹۴۳۵	۹۲۷.۶۵۱	البرز
۲۵.۳۵۹۱۸	۱۸۱.۱۳۷	ایلام
۳۷.۴۱۳۷۲	۳۶۳.۲۴	بوشهر
۴۵۱.۸۱۲۳	۴۴۷۳.۳۸۹	تهران
۴۲.۴۵۵۶۶	۲۹۴.۸۳۱	چهارمحال و بختیاری
۲۰.۱۲۹۱۶	۲۴۲.۵۲	خراسان جنوبی
۲۲۷.۸۶۶	۲۱۷۰.۱۵۲	خراسان رضوی
۲۹.۷۸۷۳۵	۲۸۳.۶۸۹	خراسان شمالی
۱۶۴.۷۴۱۶	۱۴۲۰.۱۸۶	خوزستان
۳۵.۸۸۹۷۶	۳۶۶.۲۲۲	زنجان
۲۱.۹۷۱۸۱	۲۳۶.۲۵۶	سمنان
۷۰.۲۴۶۱۸	۶۲۷.۱۹۸	سیستان و بلوچستان
۲۲۴.۱۹	۱۵۹۰	فارس
۵۱.۵۶۰۳۸	۴۴۴.۴۸۶	قزوین
۳۹.۶۱۱۸	۳۹۲.۱۹۶	قم
۷۵.۴۷۷۸۲	۵۵۴.۹۸۴	کردستان
۸۲.۳۶۷۲۵	۹۴۶.۷۵	کرمان
۱۰۷.۳۵۷۳	۶۳۵.۲۵	کرمانشاه
۲۸.۷۷۸۰۱	۱۹۴.۴۴۶	کهگیلویه و بویر احمد
۶۱.۶۷۳۰۶	۵۹۵.۸۷۵	گلستان
۱۲۳.۵۳۶۱	۹۱۵.۰۸۲	گیلان
۸۴.۸۵۹۱	۵۲۰.۶۰۸	لرستان
۱۳۰.۸۳۸۴	۱۱۶۸.۲	مازندران
۳۹.۹۷۵۱۱	۴۵۹.۴۸۴	مرکزی
۵۵.۰۸۴۵۴	۵۲۹.۶۵۹	هرمزگان
۵۱۶.۰۷۵۸	۵۶۰.۹۵۲	همدان
۳۴.۰۳۲۵۴	۳۷۳.۹۸۴	یزد

جدول ۴-۱۹: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر)

جمع	
۲۶۶۴۱,۸	برآورد جمعیت فعال
۳۰۶۳,۸	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۲۰: وضعیت جمعیت فعال و بیکار استانی در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر)

منبع: محاسبات محقق

برآورد جمعیت بیکار	برآورد جمعیت فعال	استان
۲۳۵.۳۸۲۴	۱۳۹۲.۷۹۵	آذربایجان شرقی
۱۲۶.۰۲۲۷	۱۱۶۶.۸۷۷	آذربایجان غربی
۶۰.۷۶۳۳	۴۶۷.۴۱	اردبیل
۲۳۸.۶۳۵۶	۱۸۲۱.۶۴۶	اصفهان
۱۳۱.۳۸۰۳	۹۴۵.۱۸۲	البرز
۲۵.۵۶۲۴۶	۱۸۲.۵۸۹	ایلام
۳۸.۱۱۸۲۴	۳۷۰.۰۰۸	بوشهر
۴۵۷.۶۵۱۶	۴۵۳۱.۲۰۴	تهران
۴۲.۸۸۰۷۵	۲۹۷.۷۸۳	چهارمحال و بختیاری
۲۰.۴۱۰۰۳	۲۴۵.۹۰۴	خراسان جنوبی
۲۳۱.۴۶۵۲	۲۲۰.۴۴۳	خراسان رضوی
۲۹.۹۹۶۸۲	۲۸۵.۶۸۴	خراسان شمالی
۱۶۶.۶۹۳۴	۱۴۳۷.۰۱۲	خوزستان
۳۶.۳۲۳۱۱	۳۷۰.۶۴۴	زنجان
۲۲.۳۸۲۵	۲۴۰.۶۷۲	سمنان
۷۲.۰۷۲	۶۴۳.۵	سیستان و بلوچستان
۲۲۶.۵۶۹۴	۱۶۰۶.۸۷۵	فارس
۵۲.۱۶۲۰۷	۴۴۹.۶۷۳	قزوین
۴۰.۴۲۰۲	۴۰۰.۲	قم
۷۶.۲۹۵۸۶	۵۶۰.۹۹۹	کردستان
۸۳.۵۵۴۸	۹۶۰.۴	کرمان
۱۰۷.۹۲۷۶	۶۳۸.۶۲۵	کرمانشاه
۲۹.۰۶۴۸۳	۱۹۶.۳۸۴	کهگیلویه و بویر احمد
۶۲.۵۶۵۷۵	۶۰۴.۵	گلستان
۱۲۴.۱۸۵۷	۹۱۹.۸۹۴	گیلان
۸۵.۱۴۵۹۸	۵۲۲.۳۶۸	لرستان
۱۳۲.۰۸۰۳	۱۱۷۹.۲۸۸	مازندران
۴۰.۲۹۴۴	۴۶۳.۱۵۴	مرکزی
۵۶.۲۱۶۱۶	۵۴۰.۵۴	هرمزگان
۵۱.۷۸۱۴۶	۵۶۲.۸۴۲	همدان
۳۴.۷۸۷۳	۳۸۲.۲۷۸	یزد

پیش بینی بر اساس برآورد مدل

جدول ۴-۲۱: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۷ (هزار نفر)

جمع	
۲۶۲۸۸,۸	برآورد جمعیت فعال
۳۲۳۳,۵	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۲۲: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۸ (هزار نفر)

جمع	
۲۶۷۶۷,۹	برآورد جمعیت فعال
۳۲۷۳,۷	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۲۳: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۳۹۹ (هزار نفر)

جمع	
۲۶۹۶۳,۸	برآورد جمعیت فعال
۳۲۸۴,۲	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

جدول ۴-۲۴: وضعیت جمعیت فعال و بیکار کشور در سال ۱۴۰۰ (هزار نفر)

جمع	
۲۷۲۰۵,۷	برآورد جمعیت فعال
۳۳۰۸,۲	برآورد جمعیت بیکار

منبع: محاسبات محقق

۱. مرکز آمار ایران، "نتایج آمارگیری نیروی کار سال ۱۳۹۵"، مهر ۱۳۹۶
۲. بهنیا، مهران و عزیزخانی، فاطمه، "با نمایندگان در مجلس دهم ۳۲. بیکاری، اشتغال و بازار کار"، معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۹۷۸، شهریور ۱۳۹۵.
۳. عزیزخانی، فاطمه و موسوی نیک، سیدهدادی، "واکاوی افزایش اشتغال در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵"، معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۵۴۳۱، تیر ۱۳۹۶
۴. امینی، علیرضا، "تحلیل اجمالی وضعیت بازار کار فارغ التحصیلان دانشگاهی و ارائه اقدامات و راهکارهای لازم برای افزایش اشتغال آنها" دفتر اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه، مرداد ۹۶
۵. معاونت پژوهش‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس، "ضرورت‌های اتخاذ راهبرد توسعه اشتغال زا"، آبان ۱۳۹۵
۶. بهنیا، مهران و همکاران، "آسیب شناسی سیاستها و مقررات بازار کار ایران شناخت وضع موجود بازار کار با تأکید بر تفاوت‌های استانی"، آذر ۱۳۹۶
۷. صفاکیش، محدثه و فلاح محسن خانی، زهره، "بررسی عدم مشارکت اقتصادی زنان در بازار کار ایران" مجله بررسی آمارهای رسمی ایران، سال ۲۷، بهار و تابستان ۱۳۹۵، صص ۱۰۳-۱۱۹
۸. ازوجی، علاء الدین، "تحلیل و ارزیابی سیاستها و عملکرد بازار کار در برنامه‌های توسعه‌ای ایران" فصلنامه علوم اقتصاد، سال اول، پاییز ۱۳۸۶، صص ۲۵-۵۴
۹. معاونت امور اقتصادی و هماهنگی برنامه و بودجه، امور اقتصاد کلان، "گزارش فرابخشی دستاوردهای ۴۰ سالگی انقلاب" دیماه ۱۳۹۷
۱۰. گزارش‌ها و تحلیل‌های آماری، "وضع فعالیت جمعیت فارغ التحصیل یا در حال تحصیل دوره‌های عالی در سال ۱۳۹۵"، مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت رفاه، ۱۳۹۶
۱۱. گزارش‌ها و تحلیل‌های آماری، "وضعیت شاغلان ۱۰ ساله و بیش‌تر بر حسب مدت اشتغال در شغل اصلی سال ۱۳۹۵"، مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت رفاه، ۱۳۹۶
۱۲. گزارش‌ها و تحلیل‌های آماری، "ویژگی‌های جمعیت خارج از نیروی کار و علت عدم جستجوی کار در سال ۱۳۹۵"، مرکز آمار و اطلاعات راهبردی وزارت رفاه، ۱۳۹۶